

**T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**AMERİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN MİLLİ
MÜCADELE'DEKİ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ATAHAN AŞKAR

BOLU, ŞUBAT – 2021

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

AMERİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN MİLLİ
MÜCADELE'DEKİ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ATAHAN AŞKAR

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULLAH LÜLECİ

BOLU, ŞUBAT - 2021

KABUL VE ONAY SAYFASI

Atahan AŞKAR tarafından hazırlanan **“AMERİKA’DAKİ MÜSLÜMANLARIN MİLLİ MÜCADELE’DEKİ ROLÜ”** adlı tez çalışması jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.
12.02.2021

Jüri Üyeleri

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah LÜLECI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İmza

Üye

Doç. Dr. Nuray ÖZDEMİR TIRYAKI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Osman GÖRÜR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.....
Atahan AŞKAR

ÖZET

AMERİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN MİLLÎ MÜCADELE'DEKİ ROLÜ YÜKSEK LİSANS TEZİ

ATAHAN AŞKAR

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULLAH LÜLECİ)

BOLU, ŞUBAT - 2021

x+ 140 SAYFA

Amerika Birleşik Devletleri kuruluşundan itibaren Avrupa ve Asya'dan birçok göç almıştır. Bu göçmenlerden bazıları da Osmanlı Devleti vatandaşı Müslümanlardır. Özellikle, 19. yüzyıldan itibaren ulaşımın kolaylaşmasıyla başlayan bu göçlerle, ABD'de Müslüman bir göçmen nüfusu oluşmuştur. Genellikle ekonomik sebeplerle göç eden bu insanlar, burada maddi yönden refaha ulaşip anayurtlarına geri dönme arzusunda olmuşlardır. Yabancı bir azınlık statüsünde olan bu Müslüman unsurlar, fırsatlar ülkesi olarak adlandırılan ABD'de sosyal yaşama kolay adapte olamamışlardır. Zira bazıları gelenek ve görenekleri kaybedeceklerini düşünmeleri sebebiyle gittikleri ülkenin dilini dahi öğrenme arzusunda olmamışlardır. Müslümanların ABD'deki yaşama adapte olmaları sosyal örgütlenme sayesinde gerçekleşmiştir. Özellikle bu örgütlenme, Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM için önem arz etmiştir. Anadolu'da İtilaf Devletleri'ne karşı verilen savaş, ABD'deki Müslümanların sosyal örgütlenme boyutunu Millî Mücadele yararına ekonomik ve siyasi bir boyuta taşımıştır. Müslümanlar, ekonomik olarak, burada kurdukları cemiyetler vasıtasıyla Kurtuluş Savaşı yetimleri yararına Himaye-i Etfal ve Hilâl-i Ahmer Cemiyet'lerine bağışlar yapmışlardır. Siyasi olarak ise Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'nin her yönünü basın yoluyla kamuoyuna duyurmuşlardır. ABD'de kendi gazetelerini yayınlamışlar ve hatta uluslararası ilişkilerde rol almışlardır. Ayrıca ABD'deki olumsuz Müslüman Türk algısına hizmet eden faaliyetlere karşı mücadele vermişler, bu faaliyetleri Anadolu halkına mektuplar vasıtasıyla göstermişlerdir. ABD'deki Osmanlı göçmeni olan Müslüman Türk topluluk, aldığı pozisyon itibariyle sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla binlerce kilometre uzaktan anayurtlarına ellerinden gelen katkıyı esirgememiştir.

Anahtar Kelimeler: Müslümanlar, Millî Mücadele, Yardımlar, Basın, Amerika

ABSTRACT

THE ROLE OF MUSLIMS IN AMERICA ON THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE

ATAHAN AŞKAR

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

DEPARTMENT OF HISTORY

(ADVISOR: ASSIST. PROF. DR. ABDULLAH LÜLECİ)

BOLU, FEBRUARY - 2021

x + 140 PAGES

Many people have immigrated in United States of America from Europe and Asia since the USA was founded. Some of these immigrants are Muslims who are citizens of the Ottoman Empire. Especially with the migration that started with the facilitation of transportation in the 19th century, a Muslim immigrant population was formed in the USA. Immigrants was usually migrated from economic reasons. They wanted to achieve financial welfare and return to their homeland. They could not easy adopt to social life in land of opportunity because they are foreign minority. Even some of them did not learn to language in USA for they scared lose to that the own traditions and customs. Muslims get use to difficult USA life from they builed social organization in there. Especially organization of the Muslims in America had very important for the Grand National Assembly of Turkey on National Struggle Period. The War against Allies in Anatolia has carried the social organization dimension of the Muslims in the USA to an economic and political dimension for the benefit of the National Struggle. Economically, Muslims had financial support for Himaye-i Etfal and Hilâl-i Ahmer Societies by means of form an associations in USA for benefit of Independence War orphans. Politically, Muslims exposition every aspect of the National Struggle that started in Anatolia to the public through the press. They published their own newspapers in the USA and even played a role in international relations. In addition, they fought against activities that served the negative Muslim Turks perception in the USA, and they demonstrated these activities through letters to the Anatolian people. The Muslim Turkish community, who are Ottoman immigrants in the USA, did not spare their contribution to their homeland from thousands of kilometers away through non-governmental organizations due to the position they took.

Keywords: Muslims, National Struggle, Aids, Press, America

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÖN SÖZ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1. GÖÇ KAVRAMI, GÖÇMEN SİYASETİ VE OSMANLI'DAN AMERİKA'YA YAPILAN GÖÇLER	6
1.1 Göç Kavramı ve Göçmen Siyaseti.....	6
1.1.1 Amerika'nın Göçmen Siyaseti	9
1.1.2 Osmanlı Devleti'nin Göçmen Siyaseti.....	11
1.2 Osmanlı'dan Amerika'ya Yapılan Göçler	13
1.2.1 Müslüman Türk Göçleri	13
1.2.2 Gayrimüslim Göçleri.....	20
1.2.2.1 Ermeni Göçleri	20
1.2.2.2 Rum Göçleri	25
1.2.2.3 Yahudi Göçleri	27
İKİNCİ BÖLÜM.....	30
2. AMERİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN ÖRGÜTLENMELERİ VE MİLLÎ MÜCADELE'DE BASIN FAALİYETLERİ	30
2.1 Amerika'daki Müslümanların Örgütlenmeleri	30
2.1.1 Türk Teavün Cemiyeti	32
2.1.2 Himaye-i Etfal Cemiyeti Amerika Şubesi.....	40
2.1.3 Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti Amerika Şubesi	45
2.2 Amerika'daki Müslümanların Basın Faaliyetleri	48
2.2.1 Amerika'da Yayımlanan Türkçe Gazeteler	49
2.2.1.1 Birlik Gazetesi	49
2.2.1.2 Hemşeri (Hamsharey) Gazetesi	52
2.2.2 Millî Mücadele Basınında Amerika'daki Müslümanlar	54
2.2.2.1 Vakit Gazetesinde Çıkan Yazılar	54
2.2.2.1.1 Sabiha Sertel'in Yazıları.....	55
2.2.2.1.2 Zekeriya Sertel'in Yazıları	58
2.2.2.2 Anadolu'da Yeni Gün Gazetesinde Çıkan Yazılar.....	72
2.2.3 Amerikan Basınında Millî Mücadele	75
2.2.3.1 The New York Times Gazetesinde Çıkan Yazılar	76
2.2.3.2 Current History Dergisinde Çıkan Yazılar	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	82
3. AMERİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN MİLLİ MÜCADELE'YE	
MADDİ YARDIMLARI.....	82
3.1 Hilâl-i Ahmer Cemiyetine Yapılan Yardımlar	82
3.2 Himaye-i Etfal Cemiyetine Yapılan Yardımlar	87
3.2.1 Dr. Fuat Bey'in Amerika Seyahati ve Yardım Toplantıları	100
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	114
4. SONUÇ.....	114
KAYNAKLAR	116
EKLER.....	123
ORİJİNALLİK RAPORU.....	139

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1: Osmanlı'dan ABD'ye Göçler	19
Tablo 1.2: ABD'ye Yerleşen Ermenilerin Yaşadıkları Eyaletler.....	24
Tablo 1.3: Osmanlı'dan ABD'ye göçen Rum Sayısı	26
Tablo 1.4: Osmanlı'dan Göç Eden Yahudi Sayısı	28
Tablo 2.1: New York Himaye-i Etfal Kongresi Katılımcılar.....	42
Tablo 2.2: Himaye-i Etfal New York Merkezi Görevlileri.....	45
Tablo 3.1: Highland Park Şehrinden Gönderilen Yardımlar	89
Tablo 3.2: Highland Park Şehrinden Gönderilen Diğer Yardımlar	90
Tablo 3.3: Akron Şehrinden Gönderilen Yardımlar	92
Tablo 3.4: Milwaukee Şehrinden Gönderilen Yardımlar.....	93
Tablo 3.5: Himaye-i Etfal Amerika Şubesinde Toplanan Aidatlar	94
Tablo 3.6: Himaye-i Etfal Amerika Şubesinde Toplanan Diğer Aidatlar.....	94
Tablo 3.7: Chicago Şehrinden Gönderilen Yardımlar	96
Tablo 3.8: Chicago Şehrinden Gönderilen Diğer Yardımlar	97
Tablo 3.9: Afgan Müslümanlar Tarafından Gönderilen Yardımlar	99
Tablo 3.10: Dr. Fuat Bey'in Seyahatinde Toplanan Yardımlar	111

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABCFM	: American Board of Comissioners for Foreign Missions
BMM	: Büyük Millet Meclisi
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başkanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
HR. İM.	: Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı Belgeleri
HR. SFR.3.	: Hariciye Nezareti Londra Sefareti Belgeleri
NARA	: National Archives and Records Administration
NY	: New York
OHAM	: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TKA	: Türk Kızılay Arşivi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
ZC	: Zabıt Ceridesi

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nden Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) göç eden Müslümanlar, ülkelerinden göç etseler bile bağlarını koparmamışlardır. Bilhassa bu bağ, Millî Mücadele dönemi yaptıkları yardımlarda ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında, Amerika'daki Müslümanların Millî Mücadele Dönemi'ndeki faaliyetleri, arşiv belgeleri, gazeteler ve araştırma kaynakları ışığında ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamız süresince kıymetli vaktini ayırıp, yardımlarını esirgemeyen ve bana yol gösteren başta değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdullah LÜLECİ'ye ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tarih Bölümü'nün diğer hocalarına teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez çalışması boyunca yardımlarına başvurduğum Öğr. Gör. Serdar KARA hocama da çok minnettarım. Kaynak temini konusunda kolaylık sağlayan Türk Kızılayı Arşivi, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi ve Milli Kütüphane çalışanlarına teşekkür borçluyum.

Diğer yandan başta çok sevgili ailem olmak üzere süreç boyunca yanımda olan Doğanay DİNÇER, Bahadır PAKYÜREK, Osman DÜZEYLİ, Emre Eren YILMAZ ve Doğukan İNAN'a desteklerinden ötürü müteşekkirim.

GİRİŞ

19. yüzyılının ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nden, Amerika Birleşik Devletleri'ne birçok Osmanlı vatandaşı göç etmiştir. Bu göçlerin içerisinde gayrimüslimlerin oranı daha fazla ise de Müslümanların da azımsanmayacak nispette oldukları görülmüştür. Müslüman unsurların göç etmesinde siyasi, sosyal ve ekonomik gibi farklı birçok gerekçe etkili olmuştur. Bu göçlerle ABD'de ciddi bir göçmen nüfusuna sahip olan Müslümanlar, burada kurdukları örgütler aracılığıyla Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı boyunca Osmanlı Devleti'nden yana olmuştur.

Mondros Mütarekesi'nin, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmasıyla Osmanlı Devleti'nin savunma gücü ortadan kaldırılmış, işgale ortam hazırlanmıştır (Sonyel, 1995: 7). Bu gelişme, Türkler için ulusal bir direnişin başlamasını tetiklemiştir. İlerleyen süreçte Anadolu ve Trakya'da kurulan müdafaa-i hukuk cemiyetleri vasıtasıyla direniş ciddi hal almaya başlamıştır.

15 Mayıs 1919'da Yunanlar tarafından İzmir'in işgal edilmesinin ardından 19 Mayıs'ta Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkmış ve ulusal direnişi fiilen başlatmıştır. Öncelikle Anadolu'daki bölgesel örgütler, düşman işgallerine karşı mücadeleye sevk edilmiştir. 22 Haziran'da Amasya'da Rauf Paşa, Ali Fuat Paşa ve Mustafa Kemal Paşa'nın imzasıyla ve Erzurum'da bulunan Kâzım Karabekir Paşa ile Konya'da bulunan Cemal Paşa'nın telgraf onayıyla yayımlanan genelge ile Anadolu direnişi, ilk kez belli hedeflere bağlanmıştır. Milletın bağımsızlığını sağlamak ve milli iradeyi egemen kılmak kararları doğrultusunda Sivas'ta bir kongre toplanması kararlaştırılmıştır (Sarıhan,1993: 334-338). 23 Temmuz'da ise Erzurum'da yerel bir kongre toplanmış, M. Kemal Paşa'nın başkanlığını yapacağı dokuz kişilik Temsil Heyeti oluşturulmuştur. Kongrede, ulusal direnişi ortaya koyan kararlar alınmıştır. 4 Eylül'de Sivas'ta toplanan ulusal kongrede de Erzurum'da benimsenen kararlar yeniden ilan edilmiştir. Böylelikle, Erzurum'da ulusal direnişin yürütme organı olarak oluşturulan Temsil Heyeti, Sivas Kongresiyle ulusal bir hüviyet kazanmıştır (Zürcher, 2016: 224-226).

Ekim ayında Amasya'da Temsil Heyeti ve İstanbul Hükümeti arasında yapılan görüşmelerde taraflar, Sivas Kongresi'nde kabul edilen esaslar konusunda anlaşmışlardır. Aralık ayında Temsil Heyeti, Ankara'ya taşınmış, bu sırada

Osmanlı Devleti'nde seçimler yapılmıştır. İstanbul'da toplanan Osmanlı Mebûsan Meclisi'nin Milletvekilleri, 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli isimli beyannameyi kabul etmişlerdir. Bu durumu kabullenemeyen İtilaf Devletleri 16 Mart'ta İstanbul'u resmen işgal etmesi üzerine Ankara'da çalışmalarına başlanan Büyük Millet Meclisi (BMM), 23 Nisan 1920'de açılmıştır. Direnişin merkezi olan Ankara, hükümet niteliği taşımaya başlamıştır (Zürcher, 2016: 227).

BMM'de 7 Haziran 1920'de alınan kararlarla İstanbul Hükümeti'nin 16 Mart'tan itibaren imzalamış olduğu tüm antlaşma ve sözleşmeler geçersiz sayılmıştır. Son gelişmeler ile Ankara'daki hareket ile İstanbul Hükümeti arasındaki çatışma iyice büyümeye başlamıştır (Sonyel, 2003: 3). Nitekim, 10 Ağustos'ta Damat Ferit Paşa Kabinesi'nin, Osmanlı Devleti'ni filli anlamda sonlandıran Sevr Antlaşması'nı imzalaması büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. 19 Ağustos'ta BMM, Hükümet delegesi olarak Sevr Antlaşması'nın kabulüne oy kullanan ve imzalayanları vatan haini olarak ilan etmiştir (Sarıhan, 1995: 165-180).

Öte yandan 1920'nin yaz aylarında Yunan ordusu işgal bölgelerini, Batı ve Kuzeybatı Anadolu'da ve Trakya'da genişletmiştir. Ankara Hükümeti'nin Batı'daki askeri gücü henüz çok zayıf durumda bulunduğu için buradaki direniş, milis çetelerce yürütülmüştür. Doğu Cephesi'nde ise Türk ordusu, Ermenilere karşı 28 Eylül'de Kâzım Karabekir Paşa komutasında taarruza geçmiş, 29 Eylül'de Sarıkamış alınmış, 30 Ekim'de Kars, 7 Kasım'da ise Gümrü Ermenilerden kurtarılmıştır. Türk tarafı Ermeni tarafına karşı üstünlük kurmuştur. Bu taarruz, Anadolu direnişinin ilk askeri zaferi olmuştur. 3 Aralık'ta Ermeni tarafıyla Gümrü Antlaşması imzalanmıştır. Doğu'da yapılan bu antlaşma, Yunan ilerleyişinin sürdüğü Batı'ya asker sevk edilmesine olanak vermiştir (Atatürk, 1970: 486-488 : Selek, 1987 : 371).

Doğu Cephesinde bu gelişmeler yaşanırken Yunan Orduları, Batı'da keşif için 6 Ocak 1921 tarihinde Bursa ve Uşak'tan Eskişehir'e doğru harekete geçmiştir. İnönü mevzilerinde Türk ordularına saldıran Yunanların ilerleyişi durmuş, hatta 11 Ocak'ta geri çekilmeye başlamışlardır. Düzenli ordunun Batı'daki ilk başarısı Birinci İnönü Muharebesi olmuştur (Sarıhan, 1995: 353-360). Bu başarıdan sonra taraflar Londra'da görüşmelere çağırılmış, İstanbul Hükümeti ile BMM'nin vekilleri bu görüşmelerde birlikte yer almıştır. Görüşmelerde, tüm tarafların kabullenecekleri bir sonuç çıkmamıştır. İtilaf

Devletleri, hakemlik rolüne bürünmeye çalışmış ancak bunu yerine getirememiştir (Sonyel, 2003: 140). Bu sırada Yunan ordusu 23 Mart'ta Bursa ve Uşak olmak üzere iki koldan tekrar saldırıya geçmiştir. Yine İnönü mevzilerinde Türk ordusu ile karşılaşmışlardır. 27 Mart'ta başlayan İkinci İnönü Muharebesi, 1 Nisan itibarıyla Türklerin lehine sona ermiştir (Sarıhan, 1995: 462- 479).

İkinci İnönü'nün ardından çekilen Yunanlar, 10 Temmuz'da üç ayrı koldan yeniden saldırıya geçmiştir. Bursa'dan Eskişehir'e, yine Bursa'dan Tavşanlı ve Kütahya'ya, Uşak'tan ise Dumlupınar ve Seyitgazi istikametlerine yapılan taarruz sonucunda Eskişehir ve Afyon, Yunanların kontrolüne girmiştir. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Türk ordusunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesiyle sonuçlanmıştır (Sarıhan, 1995: 601-624).

Yunan ilerleyişinin Ankara'yı tehdit etmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık Kanunu ile meclisin yetkileri üç ay süreyle verilmiştir. Eskişehir-Kütahya Muharebesi ile Türk Ordusu'na karşı başarı elde eden Yunan Kuvvetleri çok geçmeden 23 Ağustos'ta Sakarya Nehri'nin doğusuna mevzilenen Türklere karşı yeni bir saldırıya geçmiştir. Yirmi iki gün yirmi iki gece süren savaş, 13 Eylül'de Türkler lehine sonuçlanmıştır (Atatürk, 1970: 607-618).

Savaşın ardından Türk Ordusu aşırı yorgun oluşu sebebiyle Yunanları takip edememiş, hemen hemen bir yıl kadar aynı mevzilerde kalmaya devam etmiştir. Aynı yıl içinde siyasi dengeler Türkler lehine şekillenmeye başlamıştır. Kilikya'nın geri verilmesi üstünde Türk-Fransız uzlaşması sağlanmış ve anlaşma imzalanmış, İtilaf Devletleri ise Yunanların karşı gelmelerine rağmen tarafsızlık ilan etmişlerdir. Türk ordusunun taarruza geçme fikri hazırlıklar nedeniyle uzun sürmüştür (Zürcher, 2016:232).

26 Ağustos 1922 Türk Ordusu için dönüm noktası olmuş, Türkler, Yunanlara karşı saldırıya geçmiştir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlayan Büyük Taarruz, Afyon-Kocatepe'de başlamıştır. 30 Ağustos'ta Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde Türk ordusu, Yunan Ordusu'nu mağlup etmiş, Batı'ya doğru taarruzunu sürdürmüştür. Yunan işgali altındaki birçok yer kurtarılmış ve nihayet 9 Eylül'de İzmir'in Yunanlardan alınmasıyla taarruz sona ermiştir. Kurtuluş Savaşı boyunca 37 bin 975 Türk askeri hayatını kaybetmiştir (Sarıhan, 1996: 647-659). Anadolu'da savaş boyunca birçok çocuk yetim ve öksüz kalmıştır.

Türk topraklarından Yunan kuvvetlerin atılmasıyla Boğazları işgal altında bulunduran İngiliz Kuvvetleri ile Türk Ordusu karşı karşıya gelmiştir. Bu esnada Avrupa'ya geçmek arzusunda olan Türk kuvvetlerine direnen İngilizler, bölgenin savunmasına devam kararı almıştır. Hatta müttefiklerine bu düşünceleri doğrultusunda çağrıda bulunan İngilizler, ihtiyaç duydukları desteği alamayınca mütareke üzerinde uzlaşma yolunu seçmek zorunda kalmışlardır. Nitekim Mudanya'da İngiliz, Fransız generalleri ile İsmet Paşa arasında 11 Ekim 1922'de imzalanan mütareke ile Türkler efor sarf etmeden İstanbul, Boğazlar ve Doğu Trakya'yı almıştır (Sonyel, 2003:288-289).

Kurtuluş Savaşı, cephede yaşanan mücadele kadar cephe gerisinde de ekonomik anlamda yetersizliklerin had safhada olduğu bir dönemi ihtiva etmektedir. Savaş sanayinden yoksun bir şekilde mücadeleye başlayan Türk Ordusu eldeki kıt imkanlara rağmen halkın bağışları, özel vergiler, Tekalif-i Milliye Emirleri ve reji ambarlarından temin edilenlerle başarılı olabilmıştır (Müderrişoğlu, 1994: 25-41).

Anadolu'dan sağlanan yardımların yanında dış yardımlar da Millî Mücadele'nin kazanılmasında önemli yer teşkil etmektedir. Nitekim Sovyet Rusya ile imzalanan Moskova Antlaşması ile Anadolu'ya önemli miktarda silah ve 11 milyon Ruble para ile 100 bin lira değerinde külçe altın yardımı sağlanmıştır¹. Fransızlarla imzalanan Ankara Antlaşması ile birlikte Fransızlar, işgal bölgelerinden çekilirken çok sayıda silah, cephane ve on adet uçağı hediye adı altında Türk Ordusuna bırakmıştır (Müderrişoğlu, 1993: 49-51). Ayrıca Hint Müslümanları, Kurtuluş Savaşı için 125 bin sterlin bunun yanında gıda ve tıbbi yardım göndermiştir (Khan, 1993: 204-205). Kıbrıs Türklerinin de Millî Mücadele yararına yardım faaliyetlerinde bulundukları bilinmektedir (Keser, 2007: 48). Nitekim Amerika'daki Müslümanlar da yurtdışından yapılan yardımların bir parçasını oluşturmuşlardır. Bu yardımlar, Millî Mücadele'nin zor şartları altında gerçekleşmiş ve Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında önemli rol oynamıştır.

Bu tezin amacı, Osmanlı'dan Amerika'ya göç etmiş Müslümanların, Millî Mücadele'ye yaptıkları yardım faaliyetlerinin etraflı bir şekilde incelenmesidir.

¹ Altın yardımlarının, Buhara Cumhuriyeti tarafından Sovyetler aracılığıyla yapıldığı görüşü de mevcuttur. Daha fazla bilgi için bkz: Osman Kocaoğlu, "Rus Yardımının İç Yüzü", *Yakın Tarihimiz I*, sy.10, (1972): 292-293.

Çalışma boyunca arşiv vesikası, gazete ve araştırma eserlerden istifade edilmiştir. Çalışmada ayrıca ABD’de bulunan Müslümanların faaliyetleri incelenmiş ve Millî Mücadele lehine basında yer alan faaliyetleri de bu kapsamda ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında U.S National Archives and Records Administration², Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi ve Türk Kızılay Arşivi’nde ulaşılabilen arşiv belgelerinden yararlanılmıştır. ABD’deki birçok ulusal ve yerel gazete kullanılmıştır. *Vakit* ve *Anadolu’da Yeni Gün* gazeteleri de en çok kullanılan kaynaklar olmuştur. Ayrıca hatıratlar da çalışmada yararlanılan önemli kaynaklardandır. *Amerika’daki Müslümanların Millî Mücadele’deki Rolü* başlıklı bu tez çalışması, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Kurtuluş Savaşı genel bir bakış ile anlatılmıştır.

Birinci bölümde göç kavramı, ABD ve Osmanlı Devleti’nin göçmen siyaseti incelenmiştir. Ardından Osmanlı Devleti’nden Amerika’ya yapılan göçler, Müslüman Türk ve Gayrimüslim olarak ayrı başlıklarda incelenmiş bunun yanında göçmenlerin ABD’deki yaşamları ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ABD’deki Müslümanların örgütlenmeleri ve basın faaliyetleri özellikle gazeteler dikkate alınarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda ABD’de kurulan Müslüman cemiyetlerinin faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiş ayrıca Müslümanların Osmanlı’daki basın faaliyetleri, ABD basınındaki faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise ABD’deki Müslümanların Millî Mücadele’ye maddi yardımları incelenmiştir. İlk olarak Müslümanların Millî Mücadele Dönemi’nde Hilâl-i Ahmer’e yaptıkları yardımlar ele alınmıştır. Daha sonra Himaye-i Etfal’e yapılan maddi yardımlar incelenmiştir. Dördüncü bölüm olan sonuç kısmı ile çalışma sonlandırılmıştır.

² Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Arşivler ve Kayıtlar Dairesi.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMI, GÖÇMEN SİYASETİ VE OSMANLI'DAN AMERİKA'YA YAPILAN GÖÇLER

1.1. Göç Kavramı ve Göçmen Siyaseti

Göç, bireylerin veya toplulukların bir yerleşim noktasından diğerine, ekonomik, siyasi, sosyal ve toplumsal sebepler ile yaptıkları taşınma işine verilen isimdir. Tarih boyunca göçler, farklı ırkların, dinlerin ve kültürlerin birbiriyle etkileşimini sağlamıştır. Bunun yanında haritaları, sosyal yapıları, kimlikleri değiştirmiştir. Göçlerin değişim etkilerinin yanı sıra, kimlik ve kültür oluşturdıkları da yadsınamaz bir gerçektir. Bu değişim ve oluşumlar itibariyle yapılan göçleri ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi; sınırları belli olmayan devletler döneminde yapılan göçlerdir. Bu göçler 3. ile 11. yüzyıllar arasında kapsamaktadır. Örneğin Avarlar, Peçenekler, Hunlar, Kıpçaklar, Slavlar, Bulgarlar ve Gotların yaşadıkları dönemde gerçekleştirilen göçler bu kategoriye girmektedir. Öte yandan Kavimler Göçü'nün buna dahil olduğunu söylemek yanlış olmaz. Yapılan bu göçler genellikle Doğu-Batı ya da Kuzey-Güney yönlü olmuştur (Karpas, 2019: 74; Kafesoğlu, 1998: 72).

Bu dönemde yapılan göçlerin en önemli sebebi iklim de meydana gelen değişikliklerdir. Öte yandan kavimler arasında yaşanan göçleri etkilemiştir. Nitekim, Kavimler yerleştikleri yerde bulunan diğer kavimler ile mücadele etmektense yeni ve daha verimli otlaklara göç etmeyi seçmişlerdir. İklimin yanı sıra ekonomik sıkıntılar ve nüfus artışı da göçün sebepleri arasındadır. Ayrıca yapılan her göç yeni göçlere de kapı açmıştır. Biraz önce bahsi geçen Kavimler göçü tabiri de aslında bu nedenle kullanılmaktadır. Yapılan her göç diğer kavmin hareket sahasını kısıtlamış ve yeni göç dalgalarına sebep olmuştur. Bugünkü Almanların ataları olan Gotlar, bu göçlerin sonucunda Roma İmparatorluğunun dağılmasında önemli rol oynamıştır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri sonrasında ortaya çıkan devletler de birinci göç dönemine dahildir. Bu göç dalgaları, Avrupa'nın da dahil olduğu birçok noktanın etnik yapısını değiştirmiştir (Kafesoğlu, 1998: 55).

İkinci dönem göçleri ise 16. yüzyılda başlamıştır. Ancak ağırlıklı olarak 18. yüzyıl sonrasında sınırları belli milli devletlerin ortaya çıktığı dönemde

başladığı daha fazla kabul görmektedir. Bu göç hareketleri, İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürmektedir. Söz konusu dönemde yapılan göçlerin ekonomik ve siyasi sebepleri vardır. Özellikle yeni kıtaların keşfi göçlerin istikametini, Batı Avrupa'dan Kuzey ve Güney Amerika veya Avustralya kıtasına yöneltmiştir. Keşfedilen yeni mekanlar ve coğrafyalar, Batı Avrupa'nın uzantısı haline getirilmiştir. 17. ve 20. yüzyıl arası bu kıtalara takribi 65 milyon insanın göç ettiğinden bahsedilmektedir. Daha öncesinde yaygın olan yelkenli gemilerin yerini buharlı gemilerin almasıyla ticari ve ulaşım faaliyetleri daha hızlı ve güvenli yapılmaya başlanmıştır. Böylelikle şartların iyileşmesi ve daha güvenli bir hal alması, Amerika kıtasına yapılan göçlerin sayısını arttırmıştır. (Karpat, 2019: 76; Bali, 2018: 24).

19. yüzyılda İngiliz sosyal bilimci, E. G. Ravenstein göç konusunu bilimsel bir olgu olarak ilk defa incelemiş ve bulgularını "Göç Yasaları" adlı makalesinde derlemiştir. 1966 yılında Everett Lee, "Bir Göç Teorisi" adlı makalesinde Ravenstein'in makalesine atıfta bulunarak "İtme Çekme Kuramı" adlı kuramı yazmıştır. Kurama göre hem yaşanılan yerde hem de gidilecek yerde itici ve çekici faktörler vardır. Bu iki faktör bir bütünlük oluşturmaktadır. Faktörler göçmenlerin bulunduğu ülkelere göre değişiklik göstermektedir. *İtici* faktörler, göçmenlerin bulundukları ülkeyi terk etme düşüncelerini uyandıran sebeplerdir. Bunlar, ekonomik, siyasi ve kültürel olabilirler. *Çekici* faktörler ise gidilecek ülkedeki ekonomik, siyasi ve kültürel farkların yanı sıra iş fırsatları, iyi eğitim ve yüksek yaşam standartları gibi nedenlerdir. (Çağlayan, 2006: 73-74).

Kuzey Amerika'daki kolonilerin birleşiminden doğan ABD, İngiliz efendilerine karşı gelen insanlar tarafından kurulmuştur. Sanayi Devrimi sonrasında ABD'de kurulan endüstriyel çalışma organizasyonunda işgücü ihtiyacı doğmuştur. Burada gün geçtikçe artan işgücü ihtiyacı, ülkenin göç almasına sebebiyet vermiştir. Zira bu göç süreci koloni devletler döneminden, birleşik devletlere kadar devam etmiştir. ABD'nin sanayileşmesiyle işgücü Avrupa'da görülen nüfus artışıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bir taraftan ABD sanayisi gelişirken diğer taraftan göçmen Avrupalılar geçimlerini sağlayıp yaşam standartlarını artırmıştır.

ABD'nin göçleri, çoğunlukla Batı Avrupa'dan aldığı bilinmektedir. Ancak sadece Batı Avrupa'dan göç almamış, özellikle 19. yüzyıl ile birlikte Doğu Avrupa ve Asya'dan birçok insan Yeni Dünya'ya göç etmiştir. Dönemin en büyük

Müslüman³ devleti durumunda olan Osmanlı Devleti'nden de Amerika'ya göç hareketleri yaşanmıştır. Bilhassa 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik olumsuzluklar, göçü Osmanlı tebaası için önemli bir seçenek haline dönüştürmüştür. Özellikle gayrimüslim tebaa için ABD'ye göç edip orada yaşamak daha fazla arzu edilmiştir. ABD her ne kadar seküler bir sisteme sahip olsa da Hristiyanlık inancının geniş bir toplumsal kesim tarafından benimsendiği ve toplumsal yapıda oynadığı rol inkâr edilemez bir gerçektir. İnanc üzerinden kurulan uzlaşma sayesinde Osmanlı vatandaşı gayrimüslimlerin, ABD'deki toplumsal yaşama adapte olmasında kolaylık sağladığı düşünülebilir. Osmanlı'da din ayırmaksızın askerliğin zorunlu hale gelmesi ve Balkan Savaşları'yla başlayıp Birinci Dünya Savaşı ile devam eden süreç birçok kişiyi göç etmeye yöneltmiştir. ABD'ye gidip, dil öğrenip, iş bulup yerleşenlerin dışında para kazanıp Osmanlı'ya dönmüş olanlar da bulunmaktadır. Geri dönenler, ABD'yi sokakları altınla döşenmiş fırsatlar ülkesi olarak aktarmış, Amerikan'dan akraba ve dostlarına yolladıkları mektuplarla yaşadıkları çevre ve sahip oldukları fırsatlar hakkında yaptıkları bilgilendirmelerle göçlerin hızlanmasına katkı sağlamışlardır (Bali, 2018: 23).

Osmanlı topraklarından genel olarak Amerika kıtasına göç etmiş bu toplulukların adlandırılmasında *câliye* terimi kullanılmaktadır. Câlîye⁴ teriminin kapsamı dört bölümde ele alınmaktadır:

1. Amerika'nın keşfinden 19. yüzyıla kadar olan dönem
2. 19. Yüzyıl ortalarından Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönem
3. İki Dünya Savaşı arası dönem
4. İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar olan dönem

Yukarıda da bahsedildiği gibi bu süreçler içerisinde göçler çeşitli nedenlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Çalışmada ele alınan dönem itibariyle bizi ilgilendiren ilk üç dönemdir. Bu dönemler içerisinde ise göç en yoğun olarak ikinci dönemde gerçekleşmiştir (Karpas, 1993: 34).

³Kıtaların keşfedildikten sonra kolonileşme dönemlerinde yani takribi 16. yüzyılda İspanyol Kraliçesi tarafından bu kıtaya yönelen Müslüman göçüne yasak getirilmiştir. Bu kara sebebiyle Osmanlı Devletinden yapılabilecek potansiyel göçleri sıfıra indirmiştir.

⁴ Câlîye hakkında daha fazla bilgi için bkz: Kemal Karpas, "Câlîye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.7 (İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 1993), 34-38.

1.1.1. Amerika'nın Göçmen Siyaseti

ABD, 18. ve 19. yüzyıllarda göç konusunda oldukça özgür ve açık bir politika uygulamıştır. Çıkardığı yasalar itibarıyla sıkı denetim yoluna gitmemiştir. Hızla büyüyen bir devlet olarak oldukça olağan görülen bu siyaset, ABD'ye yapılacak göçlerin önünü açmıştır. 1790 yılında çıkarılan vatandaşlığa kabul yasası ile birlikte hür ve beyaz olmak şartıyla iki yıl ABD'de ikâmet eden herhangi bir göçmen vatandaşlık hakkı kazanmıştır. Söz konusu yasalar dönemlere bağlı olarak siyasi sebeplerden etkilenmiştir. Örneğin, 1798 yılına gelindiğinde Fransa ile savaş tehdidi altında olan ABD daha önce çıkan yasada değişikliğe giderek ikâmet süresini on dört yıl gibi bir süreye çıkartmıştır. Aynı zamanda Amerikan Başkanı'na barış ve güvenliği tehdit edici şartlarda yabancıları sınır dışı etme yetkisi verilmiştir. Bahsi geçen yıl gelen göçmenleri kayıt altına almak için de bir madde eklenmiştir. Buna göre yabancı uyruklu yolcu taşıyan her geminin kaptanının taşıdığı yolcularını liman gümrük başkanına bildirmesi şartı getirilmiştir. 1802 yılında ise daha önce on dört yıl olan ikâmet süresi bu kez beş yıla indirilmiştir. 19. yüzyıl ile birlikte göç kanunları biraz daha gevşetilmeye çalışılmıştır.⁵

Göç ve göçmenlik konusunda 19. yüzyılın ilk yarısında ABD'de eyalet ve federal karar organları arasında yetki tartışması ortaya çıkmıştır. Bu tartışma 1849 yılına gelindiğinde Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin *Yolcu Dosyaları* kararıyla federal bir mahkemenin eyalet veya yerel bir otoriteden daha yetkili olduğu yönünde sonuçlanmıştır. Bu kararla birlikte eğer göç konusunda kısıtlama yoluna gitmek isteyen eyaletler olması durumunda, Federal makamlar bu konularda daha yetkili konuma gelmiştir.⁶

1865 yılına gelindiğinde ABD'deki Kuzey ve Güney eyaletlerinin yaptığı Amerikan İç Savaşı'nı, Kuzey eyaletlerinin kazanmasıyla kölelik tümenden kaldırılmıştır. Amerikan vatandaşlarının ırk ve renk ayırmaksızın veya daha önce yaşanmış kölelik durumu olmaksızın oy haklarının hiçbir eyalet tarafından kısıtlanamayacağı belirtilmiştir (Zinn, 2005: 208).

⁵ Yasalar hakkında daha fazla bilgi için bkz. <https://www.migrationpolicy.org/research/timeline-1790> (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020).

⁶ Bu yasalar hakkında daha fazla bilgi için bkz. <https://immigrationhistory.org/timeline/> (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020)

Karar sonrası 1870’te vatandaşlığa kabul yasasında da değişime gidilmiştir. Buna göre beyaz ve hür insanların halihazırda sahip olduğu vatandaşlık haklarına, Afrika doğumlu yabancılar ve Afrika kökenli insanlar da eklenmiştir. 1875’te Amerikan Yüksek Mahkemesi göçün düzenlenmesini federal bir sorumluluk olduğu konusunda karar almıştır. Böylece daha önce bahsedilen göç konusundaki bürokratik düzen federal yapıya dahil olmuştur. İlerleyen dönemde 1882 yılındaki *Göçmenlik Yasası* ile birlikte tabiri caizse göçmenler kelle vergisine tabi tutulmuştur. Gemi sahipleri tarafından ödenmek üzere ABD vatandaşı olmayan ve yabancı bir limandan gelen her yolcu başı elli sent vergi alınması kararlaştırılmıştır. Bu yasa ile birlikte ABD’ye gelen her yolcunun takip edileceği ve hükümlü ya da akıl hastası olan kişilerin ülkeye girişinin hariç tutulacağı kararlaştırılmıştır. 1898’de ise Amerikan Yüksek Mahkemesi, ABD’de doğan herhangi bir kişinin ırk veya ebeveynlerinin statüsüne bakılmaksızın doğuştan ABD vatandaşı olduğuna karar kılınmıştır. ABD’nin göç siyasetinde, 19. yüzyılın başlarından itibaren açık bir politika uygulama yoluna gidilmiştir. Ancak bu politikalar göçlerin hızını gittikçe arttırmış ve özellikle ABD’deki açık göç düzenine muhalif kesimin sesini artırmıştır.⁷

19. yüzyıl sonrası giderek artan göçlerin, bazı bölgelerde ekonomik yapıya olumsuz etkilerinin olması zaten açık göç politikalarına muhalif kesimlerin olduğu ABD’de göç politikaları yavaş yavaş sorgulanmaya başlamıştır. Bu kapsamda 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarından itibaren çıkan çıkarılan göç yasalarında kısıtlama ve hariç tutma gibi düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca belli şartlara bağlı izinler de verilmiştir. Nitekim, ilk olarak 1882 yılında çıkarılan *Çinli Dışlama Yasası* ile on yıl boyunca Çinli işçilerin göçü ertelenmiştir. Bu yasa, aynı zamanda ABD’nin ırkı dikkate aldığı ilk göç yasasıdır. Ayrıca yasadışı ikâmet eden Çinli göçmenler tespit edildiği takdirde hapis cezası ile cezalandırılması veya bir yıllık ağır çalışmaya mahkûm edilmesi kanun kapsamına alındı. 1917’ye gelindiğinde çıkan *Göçmenlik Yasası* kapsamında *Yasaklanmış Bölge Yasası* çıkarılmıştır. Söz konusu yasa ile İngiliz himayesindeki Hindistan, Kuzeydoğu Asya’nın çoğu ve Ortadoğu yasaklanmış bölge ilan

⁷ Bu yasalar hakkında daha fazla bilgi için bkz. <https://immigrationhistory.org/timeline/> (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020) ; <https://www.uscis.gov/history-and-genealogy/featured-stories-uscis-history-office-and-library/history-certificate-naturalization-1906-1956> (Erişim: Tarihi 24 Aralık 2020).

edilmiştir. Bu kapsamda buralardan yapılan göçler yasaklanmıştır. Yasa; bölge içinden gelen öğrencileri, öğretmenleri, devlet memurları, avukatları, doktorları, kimyagerleri, ailelerini muaf tutmaktadır. Öte yandan, okuma yazma testi de göç uygulamaları arasına girmiştir. On altı yaşın üzerindeki fiziksel olarak okuma yazma yeteneğine sahip fakat okuyup yazamayan kişilerin ülkeye göçü yasaklandı. Bu kararın da özellikle Avrupa'dan gelen göçmenleri azaltmaya yönelik çıkarıldığı kuvvetle muhtemeldir.⁸

Sonraki süreçte ise ABD'nin göç politikalarında, ciddi kısıtlamalar görülmüştür. Kısıtlamaların ana kaynağı Birinci Dünya Savaşı olmuştur. Savaşın sona ermesiyle göç ve radikalizmin yayılması ABD'yi korkutmuştur. Buna mukabil 1921'de *Acil Durum Kota Yasası* çıkarılmıştır. Yasayla birlikte herhangi bir ülkeden gelen göçmenlerin ülkede bulunan yabancı uyrukluların %3 oranında olması kararlaştırılmıştır. Yasanın isminden de anlaşılacağı üzere kota veya kontenjanlara dayalı bir göç düzeni oluşturulmuştur. 1924'te ise Ulusal Kökenler Kota Yasası çıkarılmıştır.⁹ Buna göre 1890 yılındaki nüfus miktarının %2 oranına tekabül eden 150.000 kişilik azami göçmen kotası belirlendi. Ayrıca, göç etmek isteyenler için de bulundukları yerdeki Amerikan Konsolosluğu'na başvurmaları ve vize talebinde bulunmaları şartı getirildi. Bu sayede vizenin kabul veya reddedilmesi ABD'de için kolay hale gelmiştir. Bu kotalar, ABD'ye yapılan göçleri ciddi oranda azaltmıştır. Doğu ve Güney Avrupa'daki insanlar bu yasalardan dolayı ciddi şekilde etkilenmiştir. Özellikle 1917'de çıkan yasa ile birlikte Osmanlı menşeli göçlerin bu kota veya yasaklanmış bölge düzenlerinden etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁰

1.1.2. Osmanlı Devleti'nin Göç Siyaseti

Osmanlı Devleti kuruluşundan beri göç konusunda bir hayli etkin olmasına karşın tutarlı bir göç politikası benimseyememiştir. Sadece göç alan bir ülke olmamış aynı zamanda özellikle son dönemlerinde ciddi göçler vermiştir. Sınırların genişlemesi ile Müslüman unsurların yeni bölgelerde iskânı bu göç düzeninde etkilidir. Bunun yanında Osmanlı Devleti göç konusunda sadece Müslümanları gözeten bir ülkede olmamıştır. Bulundukları ülkeden uzaklaştırılan

⁸ Yasalar için daha fazla bilgi için bkz. <https://www.migrationpolicy.org/research/timeline-1790> (Erişim Tarihi, 24 Aralık 2020).

⁹ Johnson-Reed Yasası olarak da bilinmektedir.

¹⁰ Yasalar için daha fazla bilgi için bkz. <https://www.migrationpolicy.org/research/timeline-1790> (Erişim Tarihi, 24 Aralık 2020).

insanlara el açmıştır. Örneğin, 1492’de *Elhamra Kararnamesi*¹¹ ile birlikte Seferad Yahudilerinin İspanya’dan sürgün edilmesi, Osmanlı Devleti’ni kayıtsız bırakmamıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti bu unsurlara iş ve vatandaşlık hakkı tanıyacağını ilan ederek, binlerce Seferad Yahudi’sini kabul etmiştir. Osmanlı bu unsurlara yeni bir hayat, yeni bir düzen vaat etmiştir. İlerleyen süreçte Osmanlı Devleti’ndeki Yahudilerin birçoğu ABD’ye göç eden gayrimüslimler içinde yer almıştır.

Osmanlı Devleti, daha önceleri sınırları dışına çıkmış vatandaşlarının vatanlarına geri dönmek istediklerinde asla ırk ve din ayrımı gözetmemiştir. Hatta ülkesine geri dönen vatandaşlarına maddi yardım dahi yapmıştır. Ancak Osmanlı Devleti kendi vatandaşlarının ülke dışına göç etmesini uzun yıllar yasaklamıştır. Bununla temel sebebi ülkenin vergi gelirlerini kaybetmemek ve özellikle yoksul göçmenlerin yurt dışında Osmanlı saygınlığına zarar vermesi şeklinde açıklanabilir. Diğer yandan Osmanlı Devleti göç konusunda uyguladığı politikalarını sürekli hale getirmemiştir. Göç her ne kadar devlet tarafından yasaklanmış olsa bile yasa dışı yollar ile devam etmiştir. Özellikle yerel memurların rüşvet almasıyla yasa dışı göç, hat safhaya ulaşmış, önüne geçilememiştir. Bunun önüne geçebilmek için pasaport verilmemesi gibi uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Ancak ulaşımı sağlayan acenteler bu yasakları kırmayın yollarını bulmuşlardır (Karpas, 2003: 285-286).

Osmanlı’nın özellikle gayrimüslim vatandaşlarının ülke dışına yapılan göç akımında etkili olduğu açıktır. Nitekim birçok gayrimüslimin ABD’ye göç etmesi, ABD ile Osmanlı Devleti arasında göçmenlerin yasal durumu hakkında ihtilaf çıkarmıştır. Osmanlı kanunları, tebaasının kendi istekleriyle vatandaşlıktan çıkmasına imkân tanımazken ABD ise halkının kararını önemsemiştir. Osmanlı idaresi, 19 Ocak 1869 tarihli Osmanlı vatandaşlık yasasından önce göç etmiş ve yabancı ülke korumasına girmiş olanları yabancı uyruklu kabul etmiştir hatta gayriresmî yollarla ülkeyi terk etmiş kişiler, döndüklerinde Osmanlı vatandaşı olarak kabul edilmemişlerdir. Ancak uygulamada birkaç istisna dışında, genellikle vatandaşlara sorun yaratılmamıştır. ABD ise beş yıl boyunca ülkesinde bulunmuş ve vatandaşlığa hak kazanmış kişilerin koruma kapsamını genişleten bir siyaset ortaya koymuştur. Osmanlı Devleti, göç eden vatandaşların ABD koruması

¹¹ Kararname için bkz. <http://www.sephardicstudies.org/decreed.html> (Erişim Tarihi, 24 Aralık 2020).

altında bulunmasını istememiş ancak 1874'te iki taraf, ABD vatandaşlığına hak kazanmış olan eski Osmanlı vatandaşlarının, Osmanlı'ya geri dönüp iki yıl kaldıkları surette, ABD vatandaşlığından çıkacakları konusunda anlaşmıştır. 1880'li yıllardan itibaren bu anlaşmazlık konusunda, Osmanlı Devleti daha çok sıkıntı yaşanmaya başlamıştır. Daha önce Osmanlı vatandaşı olan Ermeni vatandaşları, yükselen milliyetçilik akımlarına kapılıp devlete karşı suç işleyip, tutuklandıklarında, Amerikan korumasından yararlanmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. 1874'te anlaşmalar yapılmışsa da ihtilaf uzun süre devam etmiştir. 1892'de Osmanlı geri dönmeyi taahhüt edenlere hükümet izni olmadan göç etme ve vatandaşlık değiştirme hakkı tanınmıştır. 1896'da Osmanlı idaresi göçe belirli konuda serbestlik getiren yasa çıkartmıştır. Ülkeyi terk etmek isteyen herkesin bir belge imzalamak zorunda olduğu bildirilmiştir. Ülkeye geri dönemeyeceklerine dair patrik tarafından onaylanan bir teminat istenmiştir. Bu kişilere verilen pasaportlarda bir daha Osmanlı toprağına ayak basmalarına izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca ilan tarihinden bir buçuk, iki ay içinde hükümetin izni dışında göç edenlerin yurtlarına dönmelerine izin verileceği ifade edilmiştir. Bu süre zarfında, dönülmediği surette bu kişilerin Osmanlı vatandaşlığından çıkarılacağı bildirilmiştir (Karpas, 2003: 288-290).

Osmanlı'da benimsenen göç politikasına rağmen dışarıya oldukça fazla göç vermiştir. Bu göçler sosyal, ekonomik ve etnik anlamda Osmanlı Devleti'ni ciddi boyutlarda etkilemiştir. Yasaklar, vatandaşlarını durdurmamış, aksine bir süre sonra devleti göç konusunda yeni serbestlikleri kapsayan adımlara mecbur bırakmıştır.

1.2. Osmanlı'dan Amerika'ya Yapılan Göçler

1.2.1. Müslüman Türk Göçleri

ABD'ye yapılan Müslüman Türk göçleri 19. yüzyılda başlamış, 20. yüzyılda artarak devam etmiştir. Ancak bu göçler, Amerika'ya göç eden diğer milletler gibi kitlesel olmamıştır. Bilinen ilk göçmen Deveci Hacı Ali'dir.¹² ABD Ordusu, Arizona Eyaleti'nde bir Deve Müfrezesi kurulması kararı almıştır, ABD'de yetkilileri Deve tahsisi için Osmanlı'ya gelerek. Deve tahsisi için Hacı Ali'yi bulmuşlardır. Hacı Ali, develer ile birlikte kendisinin de ABD'ye götürülmesi şartıyla deve tahsis edebileceğini belirtmiştir. ABD yetkililerinin şartı

¹² Amerika'da "Hi Jolly" olarak da bilinmektedir.

kabulü ile 10 Şubat 1857 tarihinde Hacı Ali, ABD'ye ayak basmıştır. ABD Ordusu, develeri kullanmaya başladığında Hacı Ali develerin bakımından sorumlu olmuştur. Kısa bir süre sonra Amerikan İç Savaşı'nın başlamasıyla müfreze dağılmıştır. Deveci Hacı Ali ise birkaç deveyle taşıma ve ulaşım işine soyunmuştur. 1880 yılında ABD vatandaşı olmuş ve Meksikalı bir kızla evlenmiştir. 1902 yılında ise hayatını kaybetmiştir. 1935 yılında Arizona Eyaleti Deveci Hacı Ali anısına anıt mezar yaptırmıştır (Bali, 2018: 261-263).

Türk göçlerine sebep olan en önemli husus, ABD'nin göçmenlerin gözünde fırsatlar ülkesi olarak görülmesidir. Endüstriyel üretimden doğan fabrikalardaki iş fırsatları, özellikle Avrupa'da ekonomik durgunluğun da etkisiyle göçmenlerin ilgisini çekmiştir. Türklerin ABD'ye göç nedeni de genellikle para kazanmaktır. Ancak diğer göçmenlerden en büyük farkları ülkelerine geri dönmeyi düşünmeleri olmuştur. Zira bu sebeple ülkelere para göndermek veya biriktirip döndüklerinde rahat bir hayata sahip olma amacındalardır. ABD'nin uyguladığı göç siyaseti ve ulaşımında yaşanan teknolojik gelişmeler ABD'yi kesinlikle göç için cazip bir seçenek haline getirmiştir. Everett Lee'nin "*İtme Çekme Kuramı*" ile Türklerin göç nedenleri incelendiğinde: Çekici nedenlerin başında göçmenlerin gözünde Amerika'nın sokakları altınla döşenmiş bir ülke olarak simgelenmesi gelir. Ayrıca ABD'ye gitmiş ve tekrar Osmanlı Devleti'ne dönen insanların ya da ABD'den Osmanlı'daki yakınlarına mektup gönderenlerin Türklerin gözünde oluşturdukları Amerika hayali, göçe önemli bir etki yapmıştır. İtici nedenler ise ülkenin hukuki, siyasi, sosyal ve en önemlisi savaş durumlarının ülkeye ve insanlara etkisidir. Bu itici ve çekici nedenler, Türklerin göçüne bir bütünlük içinde etki etmiştir.

ABD'ye göç zincirinin birinci halkasını Osmanlı'da faaliyet gösteren Protestan misyonerleri oluşturmaktadır. Amerikan Misyoner Teşkilatı, Tanzimat ile birlikte gerçekleştirilen eğitim reformuyla Amerikan okullarının Osmanlı'nın çeşitli bölgelerinde açılmasına destek vermiştir. İlerleyen süreçte bu bölgelerde misyonerler, ABD'ye yönelik göç hareketinin başlamasına sebep olmuşlardır. İstanbul, Elâzığ, Harput, Kayseri ve İzmir gibi pek çok bölgede açılan okullarda Amerikan Misyonerlerinin Ermeni milliyetçiliğini beslemesi ABD'ye dönüşlerinde bazı Ermeni unsurlarıda yanlarında götürmeleri, zincirin ilk halkasını oluşturmuştur. ABD'ye giden ve zenginleşen Ermeni unsurları ise Amerika'daki fırsat ve olanaklardan bahsederek kısa sürede Müslüman Türkler de

dahil olmak suretiyle Osmanlı'da bulunan bütün etnik unsurları etkilemişlerdir (Acehan, 2005: 223).

Türklerin göç sebepleri genellikle ekonomik refaha ulaşmaktır. Ancak bazı durumlar var ki her zaman tek nedenin ekonomi olmadığını göstermektedir. Örneğin; Rumeli'nin kazalarından Naslıç ve Grebene'de yaşayan Türk ahalisi, Rumca bildiklerinden dolayı Yunanistan'a çiftliklerde çalışmaya gitmişlerdir. Gittikleri çiftlikteki Yunanların Amerika'ya göç edip dönenlerden olduklarını öğrenmişlerdir. Ekonomik refahlarının da yerinde olduğunu görmüşler ve bu durum, Türk ahalisinin dikkatini çekmiştir. Hatta aralarında birkaç kişi Amerika'ya giden Yunanların arasına katılarak, Amerika'ya yerleşmiştir. Amerika'ya giden bu göçmen Türkler, iş bulup düzenlerini kurduklarında, kazalarındaki dost ve akrabalarını da yanlarına çağırarak, yavaş yavaş Türk göçüne sebep olmaya başlamışlardır. Amerika'ya giden Türkler, orada buldukları kundura, kereste ve dokuma fabrikalarında çalışmaya başlamışlardır (Yalman, 2001: 27).

İlk göçlere dair 1919 yılında Amerika'ya tahsile giden ve burada Müslümanların örgütlenmesinde ön planda olan Sabiha Sertel'in (1987: 46-47) gözlemleri de mevcuttur :

“Türkler Amerika'ya toplu halde göç etmemişler. Tek tek bazen üç dört kişi beraber gelmişlerdir. Dağınık yerlere yerleşmişler. Bu akın daha ziyade Anadolu'da Van, Erzurum, Sivas gibi şehirlerde başlamış, diğer şehirlere kasabalara, köylere yayılmış, Amerika'ya gidip dönen Ermeniler, Amerika'da herkesin zengin olduğunu, iş bulmanın kolay olduğunu söylemişler. Bazıları da arkadaşlarından aldığı mektupların etkisiyle gurbet yolunu tutmuşlar. Göç edenlerin sayısı Birinci Dünya Harbin içinde çoğalmıştı. Bu muhacirlik toplu intizamlı bir göç olmadığı için muayyen bir sebebi de yoktu. Bunların bir kısmı Makedonya'da Yunan zulmünden kurtulmak, bir kısmı para kazanmak için gelmişti. Türk, Kürt ve Arnavutlardı. Anadolu'dan gelenler, topraksızlıktan, işsizlikten geldiklerini söylüyorlardı. Amerika'ya göç 1920 senesinde artmıştı. Bu tarihte gelenlerin çoğu İngilizlerin baskısından kaçan Kıbrıs'lı Türklerdi.”

Müslüman Türklerin Amerika'ya göç eden diğer milletler kadar kitlesel bir göçe tabi olduğunu söylemek hata olur. Türk göçlerinin başlangıcını bir kuram vasıtasıyla incelersek “İlişkiler Ağı Kuramı” buna uygundur. Göçmen ilişkileri ağı, geldikleri ülke ile yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve arkadaşlık bağlarıyla oluşan kişiler arası bağıdır. 19. yüzyılın sonlarında Massachusetts Eyaleti'nin Peabody şehrine göç eden Türklerin Doğu Anadolu'dan Harput, Elâzığ, Diyarbakır gibi birbirine yakın çeşitli şehirlerden göç etmeleri ve göç eden kişilerin genellikle aynı aileye mensup olmaları veya akrabalarından oluşması göçmen ilişkiler ağının Müslüman Türk göçlerinde yer aldığını göstermektedir. Acehan'ın aktardığı üzere: “*Peabody, Massachusetts'in 1920 nüfus sayımındaki 279 Türk'ün 16'sının Diyarbakır'dan, 191'inin Harput veya Diyarbakır'dan olma olasılıkları oldukça yüksek bir ihtimal olarak görünmektedir.*”. ABD'ye yapılan ilk Müslüman göçleri toplu veya kitlesel olmaktan çok ilişkiler ağı vasıtasıyla, kişiler ya da grupların göçleri şeklinde gerçekleşmiştir (Abadan-Unat, 2002: 18, Acehan, 2005: 226).

Şimdiye kadar göçlerin öncesi veya göç nedenleriyle bilgiler verilmiştir. Bahsedilmesi gereken konulardan biri de Amerika'daki Türklerin bulundukları durum ve yaşadıkları şehirlerdir. Göçmenlerin daha önce Osmanlı'da ikâmet ettikleri yerler, ABD'de de yaşayacakları yerleri belirler niteliktedir. Şehirlerden göç eden insanlar genellikle Amerika'da da büyük şehirlerde ikâmet etmiştir. Ancak daha önce küçük şehir, kasaba veya kazalarda ikâmet edenler, ABD'ye geldiklerinde de kasaba veya daha küçük şehirlerde yaşamayı seçmişlerdir. Ayrıca Türklerin ilişkiler ağı sayesinde göç etmeleri, Amerika'ya ayak bastıklarında yaşayacakları şehirleri veya kasabaları seçmelerinde etkili olmuştur. İlk giden Türkler, hemşerileri olan Ermenilerin veya Rumların gittikleri şehirlere yerleşmişlerdir. Bu şehirlerde genellikle sanayi kentleri olmuştur. Kasaba veya kazalardan gelenlerin bazıları ise tarım işçisi olmak için küçük şehir veya kasabalara yerleşmişlerdir. Türklerin, Ermeni ve Rumlara nazaran dezavantajları İngilizce bilmemeleri olmuştur. Bu sebeple fabrikada bulunan en zor işleri yapmışlardır. Şehirlerde yaşamlarını sürdüren Türkler ise genellikle sokaklarda şeker, şerbet, dondurma, kaynamış mısır ve kestane satmakla meşgul olmuşlardır. Bununla beraber içlerinden çok azı ticaret yapıp, dükkân açmıştır (Bali, 2017: 264-266).

Osmanlı'dan giden birçoklarının ABD'de yaşam kurdukları önemli şehirlerden biri Peabody olmuştur. Amerika'nın Massachusetts Eyaleti'nde bulunan şehir Türk göçlerinde önemli bir yer teşkil etmektedir. 1868'de Peabody ismini almış olan şehrin özellikle 1890'larda ekonomisinin neredeyse tamamını deri sanayisi oluşturuyordu. 1919 yılına gelindiğinde ise Dünya'nın en büyük deri üreticisi şehri kabul edilmiştir. Şehir, 1863 ve 1886 olmak üzere iki defa greve sahne olmuştur. 1886'daki grev sektörün yapısını değiştirmiş, işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Bu sayede fabrikalardaki vasıfsız işler bir anda göçmen işi haline dönüşmüştür. Bu fabrikaların işgücünü 19. yüzyılın sonlarında ABD'ye gelmeye başlayan Türk ve Yunan göçmen işçiler doldurmuştur (Acehan, 2005: 225-226).

1911 yılında ABD'ye Columbia Üniversitesine eğitim için giden Ahmet Emin Yalman ve Ahmet Şükrü Peabody'de turistik amaçlı bulunmuşlardır. Nitekim Yalman, Amerika'da bulunan Türklerin sayısı ile ilgili görüşler belirtmiştir. Bu bilgilere göre, 1911 yılında Amerika'da 20 bin civarı Türk bulunmaktadır. Türklerin genellikle yaşamlarını Boston civarında Salem ve Peabody'de sürdürdükleri aktarılmıştır. Bu şehirlerde deri atölyeleri ve fabrikalarında çalışmışlardır. Diğer taraftan Worcester ve Providence şehirlerinde yaşayanların, şehirlerde bulunan tel fabrikalarında çalıştıkları aktarılmaktadır. Bu bilgilerin konsolosluktan ve bölgeden elde edildiği kuvvetle muhtemeldir. Yalman (1997: 157-160), Peabody'de karşılaştığı manzarayı şöyle aktarmıştır :

“Nihayet bir Pazar sabahı trene bindik. Türk işçilerini dinlenme yerlerinde bulmak ümidiyle Peabody'e gittik. Trenden çıkınca kendimizi bir Türk kasabasında sandık. İstasyonun bütün levhaları, orada asılı bulunan belediye emir ve talimatının hepsi İngilizce ile beraber Türkçe yazılmıştı. Belli ki Türkler, kasabanın nüfusu içinde ağır basıyor ortak hayatın icabı olan her şeyi kendilerine anlamadıkları bir dille değil, kendi dilleriyle bildirmeye ihtiyaç duyuluyordu. Kasabanın ana caddesinde başlarına kadar kara melon şapkalar geçirmiş, bir takım basit kıyafetli adamlar piyasa ediyor, yüksek sesle Türkçe konuşuyorlardı. Yanlarına yaklaştık, kendimizi tanıttık. Derin bir ilgi gösterdiler. Bizi, içinde yaşadıkları binalardan birine aldılar, etrafımıza yüzlerce memleket hasretlisi vatandaş üşüştü, bize şunları anlattılar: ‘Çoğumuz Harputluyuz. Aramızda, Sivashılar,

Malatyalılar ve Samsunlular da eksik değil... Bizim taraflardan Ermenilerin ticaret için Amerika'ya gittiklerini görüyorduk. Memlekette işler kesat olduğu için bu ticareti biz de deneyelim dedik. İlk gelenler iş bulunca, tanıdıklarını, hısım ve akrabasını çağırdı. Türk topluluğu gün geçtikçe arttı. Fakat hiçbirimiz burada yerleşmek niyetinde değiliz. Maksudımız ticaret yoluyla biraz para biriktirmek, memlekete dönmek, çoluk çocuğumuza kavuşmaktır. Görüyorsunuz ya, aramızda ailece gelen ve burada oturmayı hatırandan geçiren yok... Sırf yerleşmeyi düşünmeyelim diye bu diyarın dilini öğrenmemeye dikkat ediyoruz. Öğrenenlere kötü gözle bakıyor, engel olmaya çalışıyoruz. İşimiz gücümüz, debbağhanelerde işçilik etmektir. Pis, sıkıntılı bir iş... İsteklisi çok değil, onun için bizim üstümüze düşüyorlar, aç kalmıyoruz. Yemeklerimizi bir arada nöbetleşe pişiriyoruz, para biriktirmeye bakıyoruz, memlekete yolluyoruz.' Ahmet Şükrü ile beraber karşılaştığımız cehalet manzarası karşısında ağzımız açık kaldı. Lisan öğrenmemek ve hayata karışmaktan kaçınmak yüzünden ileri gidemiyorlar, bu kadar zahmet ve fedakârlıkla geldikleri uzak memlekette süfli işlerle uğraşmaktan kurtulamıyorlar, Yeni Dünya'dan hiçbir şey öğrenemiyorlar, nasip alamıyorlardı."

Yalman'ın aktardıklarına göre, Türklerin dil problemi ile Amerika'da uğraştıkları işler arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. İngilizce bilmemeleri çalıştığı işlerin daha zor işler olması anlamına geliyordu. Ayrıca bu insanların memleketlerine geri dönme istekleri, dil öğrenmelerine engel teşkil eden faktörlerdendir. Bunun yanında yemek kültürünün Amerika'da farklı olması ise Müslümanlar ve Türkleri zorlayan din faktörüne bağlı bir diğer faktördür.

Peabody'deki Türkler hakkında Yalman, şunları aktarmaktadır: *"Bizim burada en büyük korkumuz, bilmeden domuz eti yemek veya içinde domuz eti pişmiş bir kapta hazırlanan bir yemeği boğazımızdan geçirmek... İşte bunun için Amerikan lokantalarına ayak basmıyoruz. Yemeğimizi kendimiz pişirmeye dikkat ediyoruz."* Türklerin kendi gelenek ve göreneklerini yeni hayatlarına yansıtmayı sürdürdükleri ve bu konuda çok muhafazakâr davrandıkları söylenebilir. Hatta giyim kuşam geleneklerini ABD'nde sürdürmeyi devam etmişlerdir (Yalman, 1997: 160).

Türklerin yaşamlarına ilişkin gözlemlerden biri yine Amerika’da bulunmuş olan Sabiha Sertel’e aittir. Sabiha Hanım, Türklerin arasında evlenenlerin az sayıda olduğunu, Amerikalı ya da Avrupa’dan gelen göçmenler ile yaşayamadıklarını söylemiştir. Bilhassa dinsel ve dilsel farklılıkların Amerika’da aile hayatı kurmalarına engel teşkil ettiğinden bahsetmiştir. Bundan dolayı bazı Türk unsurların Türkiye’de yaşayan kadınlar ile görücü usulü evlendikleri olmuştur (Sertel, 1987: 47).

ABD’ye yapılan göçlerle ilgili sayısal veriler bulunmaktadır. Ancak bu veriler, sağlıklı şekilde kayıt altına alınmadığından dolayı Müslüman ve gayrimüslim şeklinde ayırım olanaksız olmuştur. Amerikan Hükümeti, 1798 yılı gibi erken bir dönemde göç istatistiklerini tutmaya başlamış olmasına karşın 1880 yılından sonra ancak bunları sistemli bir hale getirebilmiştir. Osmanlı’nın veya verilerde belirtildiği üzere Türkiye’nin Asya topraklarından gelen göçlerle ilgili istatistikler ancak 1869 yılından sonra yani göç dalgalarının başlamasından uzun bir süre sonra tutulmaya başlamıştır (Karpat, 2019: 366). Göç sayıları aşağıda görülen tablodaki gibidir (Karpat, 2019: 389):

Tablo 1.1: Osmanlı'dan ABD'ye Göçler

Yıl	Asya Türkiye’si	Yıl	Asya Türkiye’si
1869	2	1893	-
1870	-	1894	-
1871	4	1895	2.767
1872	-	1896	4.139
1873	3	1897	4.732
1874	6	1898	4.275
1875	1	1899	4.436
1876	8	1900	3.962
1877	3	1901	5.782
1878	7	1902	6.223
1879	31	1903	7.118
1880	4	1904	5.235
1881	5	1905	6.157
1882	-	1906	6.354
1883	-	1907	8.753
1884	-	1908	9.753
1885	-	1909	7.506
1886	15	1910	15.212
1887	208	1911	10.229
1888	273	1912	12.788
1889	593	1913	23.955
1890	1.126	1914	21.716
1891	2.488	1915	3.543
1892	-	Toplam	178.712

Yukarıdaki tabloya göre, 1869-1886 arası Osmanlı'nın Asya topraklarında kaydedilen göçmen sayısı yalnızca seksen yedi kişidir. On dokuz yıllık süre zarfında yalnızca seksen dokuz kişinin göçü kayıtlara geçmiştir. 1882-1885 yılları arasında ise kayıtlarda hiçbir veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla, kaydedilen göçmen sayısının düşük olmasından ötürü bu rakamların güvenilir olmadıkları izlenimini doğmaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti ile ilgili kayıtların yetersiz olduğu açıktır. Bunun temel sebebi, göçmenlerin pek çoğunun yasa dışı yollar ile ülkeye girmeleri veya Kanada üzerinden giriş yapmalarıdır. Koşulların ve araçların sınırları, sağlıklı bir şekilde kayıt tutulması imkânını da ortadan kaldırmıştır. Ayrıca bazı göçmenler ise hali hazırda geldikleri memleketi Osmanlı olarak belirtmemişlerdir, haliyle kayıtlara geçirilememiş veya yanlış kaydedilmişlerdir (Karpat, 2019: 367).

Tabloda dikkat çeken hususlardan bir diğeri de 1896 itibarıyla göçlerin hacimsel olarak hız kazanması hakkındadır. Bu yıldan itibaren göçlerin artmasının temel sebebi Osmanlı Devleti'nin, göç yasağına ilişkin bazı koşullar altında serbestlik getirmesi olmuştur. Göçün nispeten serbestleşmesi kayıtlara yansımıştır. Diğer bir husus ise 1908'den itibaren İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, Osmanlı Devleti'nin yönetiminde söz sahibi olmasıyla başlamıştır. 1910 yılından itibaren öncesine nispeten gözle görülür bir göç artışı başlamıştır. Bu artışın en büyük sebebi İttihat ve Terakki hükümetlerinin ilk yıllarda uyguladığı politikalarlardır. Müslüman ve Gayrimüslim ayrımı ortadan kaldırılıp, askerlik vazifesinin tüm Osmanlı vatandaşlarını kapsamasıyla Gayrimüslim nüfusun göç eğiliminin arttığı söylenebilir. Buna ek olarak, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı arasında, bilhassa 1913 yılında, göç hızı ivme kazanmış ve nicel bakımdan döneminin en büyük rakamlarına erişmiştir. Tablodan 1869 yılından 1915'e kadar geçen sürede, 178 bin 712 kişinin Osmanlı'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ettiği anlaşılmaktadır. Kuvvetle muhtemeldir ki bu verilere Türk, Ermeni ve Rum unsurların göçleri de dahildir.

1.2.2. Gayrimüslim Göçleri

1.2.2.1. Ermeni Göçleri

İmparatorluk yapısından kaynaklı olarak Osmanlı Devleti, farklı etnik ve dini kimliklere mensup bileşenleri bünyesinde barındıran bir toplumsal yapıya sahipti. Tebaa içerisinde Müslümanlardan sonra en fazla Hristiyan nüfus mevcuttu. Hristiyan nüfus içinde de Ermeniler çoğunluğu oluşturuyordu.

Osmanlı Devleti'nden Amerika'ya göç eden nüfusun önemli bir miktarını da Ermeniler oluşturmuştur. Göç hareketleri, 19. yüzyılın başlarında başlamış Kurtuluş Savaşı'na kadar sürmüştür. American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) adı altında Osmanlı'da görev yapmak üzere gelen misyonerlerin Müslüman Türkler üzerindeki faaliyetleri beklendiği gibi sonuçlanmamıştır.¹³ Daha sonra misyonerlik faaliyetleri, Ermeni unsurların üzerinde yoğunlaştırılmıştır, göçen Ermeni nüfusa yolu açan da söz konusu misyonerlik faaliyetleridir. Bunun yanında gayrimüslimler için zorunlu askerlik ve 27 Mayıs 1915 tarihli sevk ve iskân kanunu göçlerin artmasına sebebiyet vermiştir.¹⁴ Kanunla beraber gayrimüslim tebaa içerisinde yer alan birçok Ermeni de göçe yönlendirmiştir. Son olarak Osmanlı Devleti'nin ekonomik olarak içinde bulunduğu şartların Ermeni vatandaşlarına olan etkisi de göçleri tetiklemiştir (Bali, 2017: 167).

Ermeni tarihçi Robert Mirak'a göre, 1900'lü yıllarda Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenileri göçe sevk eden üç faktör bulunmaktadır: Ermeni tüccarların seyahat özgürlüğünün olmaması, vergi gelirlerinin yüksekliği ve baskıya uğrama korkusu. Amerikalı tarihçi Justin McCarthy'ye göre Ermenilerin bir bölümü ekonomik sebepler dolayısıyla göç düşüncesine bürünmüşlerdir. Oshangan Minasyan'a göre ise Ermeniler siyasi ve dini baskılardan kaçmak, ekonomik refahlarını yükseltmek ve iyi bir eğitim almak için göç etmeye karar vermişlerdir (Akter, 2006: 24-25).

Ermenilerin göç sebeplerinin temelinde misyonerlik faaliyetlerinin bulunduğu açıktır. Misyonerlik faaliyetlerinin artmasıyla birlikte misyoner okullarının olduğu yerlerde bulunan Ermeni unsurlarının göç etmeye başladığı görülmüştür. Bu faaliyetlere Elazığ'ın Harput ilçesi örnek gösterilebilir. Harput'a ilk gelen ABCFM misyonerlerinden Amerikalı George W. Dunmore'un Harput

¹³ Yabancı Misyonlar için Amerikan Misyonlar Heyeti.

¹⁴ Osmanlı Devleti sınırlarında bulunan bazı Ermeni unsurların, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'ne karşı komitacılık faaliyetleri ve ayaklanmaları sebebiyle, 27 Mayıs 1915 tarihinde "*Vakt-i Seferde İcraat-ı Hükümete karşı gelenler için cihet-i askeriyeye ittihaz olunacak tedbir hakkında kanun-ı muvakkat*" kabul edilmiştir. Buna göre savaş zamanında ordu, hükümet emirleri ve ülke savunmasına karşı uygulamalar ve düzenlemelerde halk tarafından muhalefet, silahlı direniş ve tecavüzü yok etmeye mecbur bırakılmıştır. Ayrıca casusluk ve hıyanetlerini düşündükleri köy veya beldelerde halkı, tek tek veya toplu olarak sevk ve iskân ettirebilecekler şeklinde karar alınmıştır. Daha fazla bilgi için bkz: Cemal Sezer, "Ermenilerin Sevk ve İskanı Hakkında Yapılan Uygulama ve Yardımlar (1915-1917)" (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011), 20-28.

ile ilgili söylemi önemlidir. Dunmore, “*Harput Ovası, Türkiye’de gördüğüm en zengin ve misyoner çalışmaları bakımından da en elverişli ve en çok umut vadeden ovadır.*” şeklinde ifade etmiştir. Misyonerler açısından Harput bölgesi umut vadeden bölge olması dolayısıyla önemli bir merkez olmuştur. Amerika’nın vasıflı eleman ve ticaretini genişletme isteği, misyonerler sayesinde Anadolu’dan özellikle Ermeni unsurları göçe teşvik etmiştir. Aslında bu teşvik bir göç zincirine neden olmuştur (Açıkses-Güher, 2014: 2).

Misyonerlik faaliyetlerinin kapsamında eğitim, birçok Ermeni için göç sebebi olmuştur. Misyoner okullarında eğitim gören birçok Ermeni öğrenci, daha iyi eğitim tahsili için Amerika’yı tercih etmiştir. Misyonerler de bu okullarda eğitim alan öğrencileri Amerika’da ilahiyat eğitimi almaları için teşvik etmişlerdir. Daha sonra Osmanlı’da Protestan rahiplik yapmak için tekrar geri dönmüşlerdir. Bir kısmı da Amerika’ya yerleşip ticarete atılmışlardır. Sadece öğrenciler değil okulların faaliyet gösterdiği bölgedeki iyi iş imkânı arayan köylü, küçük esnaf ve zanaatkârlarda göçe dahil olmuşlardır. Hatta Harput’ta çok küçük yaşlardaki çocuklar bile anne ve babalarından izinsiz olarak Amerika’ya gitmeye çalışmışlardır (Bali, 2017: 167-168, Açıkses-Güher, 2006: 3).

Misyonerlik faaliyetlerinin yoğunlaştığı Harput’tan göç eden ilk Ermeni Garo’dur. Garo, Rahip George Knapp ile birlikte 1867 yılında ABD’nin Worcester şehrine göç etmiştir. Amerika’da Knapp’in evinde çalışmış sonrasında da Türklerin de çalıştığı tel fabrikalarında çalışmıştır. Garo’nun gönderdiği mektuplar ile birlikte Amerika’ya duyulan merakı ve cazibeyi arttırmış, yeni göçlere katkı sağladığı söylenebilir (Bali, 2017: 169).

Gayrimüslimlerin ve özellikle Ermenilerin göç sebeplerinden biri de daha önce bahsi geçen askerlik meselesidir. Osmanlı Devleti’nde cizye vergisi ödeyen gayrimüslimler askerlikten muaf tutuluyordu. Cizye vergisi, 1855 yılında Kırım Savaşı sırasında kaldırılmıştır. Bu karara Müslüman ve gayrimüslimlerden tepkiler gelmiştir. Bunun nedeni Müslüman yetkililerden kötü muamele görecekları ve terfi hakları konusunda ayrımcılığa maruz kalacakları düşüncesidir. Hatta, Ortodoks Bulgarlar, Müslümanlar ile yan yana orduda yer almaktansa göç edeceklerini açıklamışlardır. Osmanlı Devleti, tepkilerden sonra geri adım atmak zorunda kalmıştır. Öncelikle daha önce açıklanan orduya alınacak gayrimüslim sayısını on beş binden yedi bine indirmiş ve sınır eyaletlerdeki gayrimüslimlerden asker alınmayacağını açıklamıştır. Daha sonra ise gayrimüslim ve Müslüman

çatışmasının orduda yaratacağı disiplinsizlikten dolayı *bedel-i askeriye*¹⁵ vergisini çıkarmıştır. Kanun’la beraber Müslümanlar isteğe bağlı olarak, gayrimüslimler ise zorunlu olarak *bedel-i askeriye*’den yararlanmak durumunda kalmışlardır. Buna tepki olarak Suriye Hristiyanları bedel ödemeyeceklerini ve askerlik görevlerini yapacaklarını açıklamıştır. Osmanlı Devleti, askerlik bedelini gayrimüslimlerden zorla toplamıştır. Müslümanlar ise bedelin, çok yüksek olduğundan yakınmıştır. *Kanun-i Esasi* ile birlikte Osmanlıların tümü, din ve mezhep işleri hariç kanun önünde herkesin memleket hakları ve vazifelerinde özgür olduğu hükmü çıkarılmıştır. Bu şekilde artık Osmanlı vatandaşlarının tümü arasında askerlik açısından bir fark bulunmayacaktır. Buna rağmen kâğıt üzerinde durum eşitlikten yana olsa da *bedel-i askeriye* zaman içinde miktarının artırılması dışında pek değişikliğe uğramamıştır. II. Meşrutiyet sonrası 7 Ağustos 1909 yılında *bedel-i askeriye* kaldırılıp, tüm vatandaşların askerlik hizmetini yerine getireceği açıklanmıştır (Bozkurt, 1996: 121-129). Zorunlu askerlik görevi, Osmanlı’dan Amerika’ya yapılan göçlere sebep olmuştur. Askerlik hizmetini yapmak istemeyen birçok Ermeni göç etmiştir. Robert Mirak’a göre, Anadolu’dan ABD’ye göç eden Ermenilerin sayısı 1834 ila 1914 yılları arasında 65 bin 950 dolaylarındadır. Özellikle 1899-1914 yılları arasında 51 bin 950 Ermeni göç ettiği belirtilmektedir (Bali, 2017: 168). Buna göre *bedel-i askeriye*nin kaldırılmasının etkisi bu sayılarda da görülebilir.

Ermeni göçleriyle ilgili Amerika’ya giden gemilerin yolcu listeleri mevcuttur. Bu yolcu listeleri 1820-1891 arası Massachusetts Eyaleti’ne aittir. Listelere göre, yukarıda bahsedilen Garo’nun göçünden çok önce Ermeni göçleri olduğu düşünülebilir. S. Minacian isimli yirmi iki yaşındaki erkek şahıs 1848’de Catalpa isimli gemi ile Boston limanından Amerika’ya giriş yaptığı bilinmektedir. Göçmen olarak ABD’ye giden bu şahsın geldiği ülkenin bilgisi “Turkey” olarak kaydedilmiştir (NARA Series M277, Roll 27). İkinci göç ise 1850 yılına aittir. Aristakes Azarian isimli yirmi dokuz yaşındaki erkek şahıs, “Asia” isimli gemi ile yine Boston limanından Amerika’ya giriş yapmıştır. Geldiği yeri “Turkey” olarak belirtmiştir (NARA Series M277, Roll 34). Üçüncü şahıs ise 1857’de göç eden, on sekiz yaşındaki Haratoone Agopian isimli kişidir. Yine Massachusetts Eyaleti Boston Limanı’ndan, Henry Hill isimli gemi ile ABD’ye giriş yapmıştır. Göçmen

¹⁵ Gayrimüslimlerin, askerlikten muafiyet vergisi.

olarak gelmiş ve memleketini “Turkey” olarak beyan etmiştir (NARA Series M277, Roll 51). Listelerde yer alan kişiler, göçlerin başlangıcı hakkında bize önemli bir referans olabilir.

İlk göçmenler genellikle erkektir. Bilhassa Boston, New York, Philadelphia, New Orleans ve San Francisco gibi birçok şehrin limanlarından ABD’ye giriş yapmışlardır. Çoğunlukla aile reisi olarak babanın veya ailenin en büyük erkek evladı göç etmiştir. Bu kişiler, para biriktirdikten sonra ailenin diğer bireyelerine bilet parası yollayıp, onları da yanlarına getirtmişlerdir. Ermeni yazar Hampartsum Gelenyan da böylesi bir göç hikâyesinin içindedir. Harput’ta Akçakiraz olarak bilinen bölgede yaşamış Gelenyan, okumuş ve Elâzığ’da öğretmenlik yapmıştır. Gelenyan’ın babası Çoğu Harputlu gibi 1912 yılında Amerika’ya göç etmiş, bunun ardından bir yıl sonra ise Gelenyan babası sayesinde Amerika’ya göç etmiştir(Hamasdeğ, 1997 :8-9).

Osmanlı Göçmeni Ermenilerin ABD’de yaşadıkları eyaletler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Bali, 2017: 172):

Tablo 1.2: ABD’ye Yerleşen Ermenilerin Yaşadıkları Eyaletler

Eyalet	Ermeni Göçmen Sayısı	Toplam Göçmen sayısına oranı(yüzde)
California	2.443	5
Connecticut	1.467	3
Illinois	3.220	6
Massachusetts	14.674	28
Michigan	1.273	2
New Jersey	1.990	4
New York	15.943	31
Pennsylvania	1.851	4
Rhode Island	4.740	9
Diğer Eyaletler	4.409	8
Toplam	51.950	

Tabloda, göçlerin yoğunluğu iki eyalette Massachusetts ve New York eyaletinde toplanmış bulunmaktadır. Avrupa’dan gelen gemilerin ilk olarak bu eyaletlerdeki limanlara giriş yapmaları nedeniyle göçmenlerin özellikle bu iki eyalette yaşamayı tercih ettikleri söylenebilir. Ayrıca göçmenlerin genellikle yakınları ve dostlarını hatta Müslüman Türkleri ABD’ye göçe teşvik etmeleri sebebiyle Türklerin de ABD’ye geldiklerinde yaşamayı tercih ettikleri eyaletler ile tabloda verilenler arasında ilişkiler ağı kuramı üstünden bir benzerlik gösterdiği düşünülebilir.

Ermeniler bulundukları bölgelerde, özellikle Massachusetts eyaletinde, tekstil ve tel çekme fabrikalarında çalışmışlardır. Gelen zanaatkâr insanlar burada uğraştıkları zanaatlarını devam ettirmişler, bakkallık, terzilik ve kunduracılık yapmışlardır. Kauçuk tesisleri, ayakkabı fabrikaları, metal işleme tesisleri, demir-çelik sanayi, birçok Ermeni'yi istihdam eden iş alanlarından olmuş ve buralarda dokuz dolarlık haftalık ücret karşılığı haftada elli saatten fazla çalışmışlardır. Ermenilerin kullandıkları göç yolları ise coğrafyaya göre değişim göstermektedir. 1911 yılına kadar Doğu Anadolu'dan giden Ermeniler, genellikle Samsun limanını kullanmışlardır. Çukurovalı Ermeniler ise Antakya ve Beyrut'u kullanmışlardır. Asker kaçağı olarak göç etmek isteyenler genellikle denetimin az olmasından dolayı Akdeniz limanlarını tercih etmişlerdir. 1911 yılından sonra göç etmek isteyen Ermeniler de genellikle Akdeniz limanlarını tercih etmişlerdir (Bali, 2017: 172-174).

Ermeni göçlerinin ciddi boyutlarda gerçekleşmesiyle Türkiye coğrafyasında yaşayan Ermeni sayısı ciddi oranda azalmıştır. ABD'deki Ermeni varlığı aynı zamanda ABD'de bulunan Türk göçlerini de etkilemiştir.

1.2.2.2. Rum Göçleri

Osmanlı'daki Hristiyan unsurlardan bir diğeri de Rumlardır. Rum göçleri, 19. yüzyılın başlarından itibaren Ermenilere nazaran daha az politik sebepler ile gerçekleşmiştir. Bu yönden Türk göçleriyle benzerlik göstermektedir. Rumların göçündeki temel sebep ekonomik refahlarını artırmaktır. Bununla birlikte Rum unsurların ABD'ye göç etmelerinde de zorunlu askerlik uygulamasının etkisi olmuştur.

Rum göçlerinin başlangıç tarihleriyle ilgili örnekler mevcuttur. Bunlar yine Massachusetts eyaleti Boston Limanı'na ait gemi yolcu listelerine aittir. Bu listeleri incelerken, Yunanistan'ın bağımsızlık sürecindeki tarihler dikkate alınmıştır. Bunun nedeni göç tarihlerinde, göç edilen yerin resmi olarak Osmanlı Devleti toprağı olmasıdır. Dolayısıyla, bu göçlerin çıkış noktaları bugün Yunanistan'ın bulunduğu coğrafyadır denebilir. İlk örnek, 13 yaşında Pandra Ralle isimli erkeğe aittir. Milliyetini ve doğduğu ülkeyi "Greece" olarak belirtmiştir. Geliş sebebini ise göçmenlik olarak belirtmiştir. "Cyprus" isimli gemi ile 1824 yılında Massachusetts eyaleti Boston Limanı'ndan ABD'ye giriş yapmıştır (NARA Series M277, Roll 1). Bir diğer örnek, yirmi bir yaşında erkek Nicholas Slapepalus'a aittir. Milliyetini "Greece" olarak belirtmiş bir göçmendir.

Tomalus isimli gemi ile 1826 yılında Boston limanından ABD'ye giriş yapmıştır (NARA Series M277, Roll 2). Yine uyruğunun Yunan olduğunu belirten başka bir şahıs ise “Ceres” isimli gemi ile 1829 yılında Boston Limanı'ndan ABD'ye giriş yapmıştır (NARA Series M277, Roll 4). Erkek nüfusun ağırlıklı olduğu bu göçlerin siyasi sebeplerden gerçekleştiği söylenebilir. Nitekim söz konusu dönemde Osmanlı-Yunan çekişmesi had safhadadır.

Osmanlı Devleti'nden ABD'ye göç eden Rum sayısı hakkında bazı bilgiler mevcuttur, aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Gordon, 1932: 308):

Tablo 1.3: Osmanlı'dan ABD'ye göçen Rum Sayısı

Yıl	Göç Edenler	Yıl	Göç Edenler
1900	0	1912	9.281
1901	6	1913	14.566
1902	1	1914	-
1903	268	1915	-
1904	1.390	1916	1.508
1905	1.333	1917	316
1906	2.872	1918	-
1907	8.413	1919	-
1908	6.409	1920	824
1909	5.458	1921	2.202
1910	12.652	1922	330
1911	9.878	1923	639
		Toplam	78.262

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere 1900 ile 1923 arasında 78 bin 262 Rum göçmen, Osmanlı'nın Avrupa ve Asya olarak belirtilen topraklarından Amerika'ya göç etmiştir. 1909'da *bedel-i askeriye*'nin kaldırılmasıyla gayrimüslim vatandaşlara askerliğin zorunlu tutulması göç sayılarını artırmış görünmektedir. 1914-1915 yılları arasında milliyetlere göre bir dağılım yapılmadığı için verileri mevcut değildir. Kurtuluş Savaşı'nın ve Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte daha sonrada ABD'nin kota uygulamasını devreye sokmasıyla birlikte göçlerin azaldığı söylenilebilir.

Rumlar özellikle Osmanlı'da yaşadıkları kültürü Amerika'ya iyi bir şekilde taşımışlardır. Göç edenler kendileriyle birlikte döner kebab, şiş kebab, domates dolma, yaprak dolma, kuzu çevirme ve kokoreç gibi coğrafyalarına ait yemek kültürünü Amerika'ya taşımışlardır. Bunun yanında kahvehane kültürünü de taşımışlardır. Hristiyan olmaları hasebiyle, Amerika'ya uyum sağlamak Türklere nazaran daha kolay olmuştur (Bali, 2017: 217).

Rumlar Amerika'ya göç ederken, genellikle tekrar geri dönmeyi düşünmemişlerdir. Bunun sayesinde Amerika'da hayata adapte olup, örgütlenerek Amerika'da ciddi bir Rum varlığı oluşturmuşlardır. Daha sonra aynı Rum unsurlar, ABD'deki varlığını Kurtuluş Savaşı'nda Türkiye aleyhine kullanmıştır. Ayrıca Ermeni ve Rum unsurlar Osmanlı'da yaşadıklarına inandıkları olumsuzlukları Amerika'da dile getirerek kötü bir Müslüman Türk kimliği algısı yaratmışlardır. Sonraları bu algı Türkler için Amerika'da birçok olumsuz durum oluşturmuştur.

1.2.2.3. Yahudi Göçleri

Osmanlı Devleti'nin etnik yapısında yer alan gayrimüslim topluluklardan biri de Yahudilerdir. İnançları konusunda Osmanlı Devleti'nin sağladığı serbestlik, Yahudiler için Osmanlı'yı güvenli bir merkez haline getirmiştir. Bu sebeple göç konusunda Osmanlı Devleti'ni tercih etmişlerdir. Bilhassa, İspanya ve Portekiz'den kovulan binlerce Seferad Yahudi göçmen Osmanlı himayesine alınmıştır. Ancak hem Osmanlı'nın ekonomik gücünün geri doğru gitmesi hem de yaşanan siyasi gelişmeler, diğer etnik azınlıklarda olduğu gibi Yahudilerinde ABD'ye göçüne zemin hazırlamıştır.

Bu göçlerin sebepleri etnik azınlıklar arasında hemen hemen benzerlik göstermektedir. Göçü hızlandıran en önemli faktör daha önce de bahsedilen zorunlu askerlik hizmetidir. Bu hizmet birçok Yahudi gencinin Amerika'ya göçüne sebep olmuştur. Özellikle, dindar Yahudi gençler askerlik hizmetinde yiyecekleri yemeklerin *koşer*¹⁶ kurallarınca uygun olamayacağını gerekçe göstermişlerdir. Dini gerekliliklerini yerine getirememe kaygısı, Yahudilerin yurt dışına kaçmalarına neden olmuştur. Diğer bir neden ise Amerika'nın Yahudiler üzerinde bıraktığı tesirdir. Amerika'da New York'ta yayımlanan *La America* gazetesi Amerika'nın “dolarlar memleketi” olduğu ve sonsuz imkânlar barındırdığından bahsetmiştir. Bu durum birçok Yahudi'yi göç için teşvik etmiştir. Çoğu geri dönmeyi arzularak, bazıları da geri dönmeyeceğini bilerek ABD'ye doğru yol almıştır. Göç edenlerin kalan yakınlarına ABD'yi öven mektuplar göndermesi, ABD'yi göç için birçok Yahudi'ye cazip hale getirmiştir. Ayrıca, ABD'de açılan uluslararası sergilerde, doğu kültürünü ve Osmanlı

¹⁶ Yahudiliğe göre, yenilmesi ve kullanılmasında dinen sakınca bulunmayacak yiyeceklere verilen addır.

ürünlerini tanıtmaya giden Yahudi tüccarların ABD hakkında söyledikleri bazılarını göçe teşvik etmiştir (Bali, 2017: 81-85).

Sergilerin ilki 1893 yılında Chicago’da düzenlenmiştir. Osmanlı Devleti bu sergiye resmi olarak katılmıştır. Sergilenmek üzere içinde minareli cami de olan bir Türk köyü inşa edilmiştir. Bu camii kuvvetle muhtemelen Amerika’da inşa edilmiş ilk cami özelliğini taşımaktadır. Bu köyün imtiyazı Robert Levi isimli bir Yahudi’ye aittir. Bu köyde çalışanların çoğunluğunu Yahudiler oluşturmuştur. Osmanlı kültürünü ABD’de tanıtmayı amaçlamışlardır (Sevinç-Fazlıoğlu, 2001:6-9).

Yahudi göç sayıları arasında farklılıklar mevcuttur. Sefarad Yahudi olan tarihçi Marc D. Angel’e göre 1890 ile 1910 yılları arasında bir milyondan fazla Yahudi, Rusya ve Doğu Avrupa’dan ABD’ye göç etmiştir. Diğer taraftan 1880 ile 1924 arasında Osmanlı’dan göçen Yahudilerin sayısının ise otuz bin olduğu Angel tarafından ifade edilmiştir (Angel, 2001: 5-6). Aşağıdaki tabloda ise Sefarad Haham David de Sola Pool’un (1913-1914: 208) verdiği 1899-1913 yılları arasında göç eden Yahudilerin istatistikleri mevcuttur:

Tablo 1.4: Osmanlı’dan Göç Eden Yahudi Sayısı

Göçün Gerçekleştiği Yıl	Osmanlı’nın Avrupa topraklarından Göçmen Sayısı	Osmanlı’nın Asya topraklarından Göçmen Sayısı
1899-1902	190	297
1903-1905	413	284
1906	252	209
1907	588	330
1908	379	256
1909	346	344
1910	953	435
1911	723	454
1912	760	621
1913	1.319	790
Toplam	5.923	4.020

Tablodan Asya ve Avrupa topraklarından 9 bin 943 kişinin göç ettiği anlaşılmaktadır. Göç sayılarındaki farklılıklar dikkate alındığında bu sayıların güvenilirliğinden şüphe duyulabilir.

ABD tarafından göç kabulün zorlaştırılması birçok göçmenin ABD’ye göçünü engellemiştir. Göçmenlerin ABD’deki ilk durağı olan Ellis Adası’nda sorgulama sırasında sorulara cevap verememeleri ve hastalık riski nedeniyle bir kısmının geri gönderilmesi, ABD’ye göç hayalini sonlandırmıştır. Bazı göçmenler

ise ABD’de bulunan yakınları sayesinde limandan ABD’ye giriş yapabilmışlardır (Bali, 2017: 87-88).

Yahudilerin ABD’de genellikle göç ettikleri yer New York şehri olmuştur. 1926 yılında New York’ta toplamda bir buçuk milyonu aşkın bir Yahudi nüfusu vardır. Ancak bunun yalnız kırk bin kadarı Seferad Yahudisidir. Çoğunluğu ise Aşkenaz Yahudisidir. Her ne kadar dindaş olsalar bile Seferadlar, kendi içine kapanık bir psikoloji sergilemişlerdir. Bunun da en büyük sebebi Aşkenazlar ile aralarında bulunan dilsel ve kültürel farklar olmasıdır. Seferadlar, Aşkenazlara nazaran ortak kültürel geçmişlerinden dolayı ABD’de Türkler ve Yunanlar ile daha iyi anlaşmışlardır. Yemek kültürlerine dikkat etmişler, Koşer gıdalar tüketmişlerdir. Genellikle Yunan ve Türklerin yaşadığı bölgelerde on iki, on dört saat çalışarak hayatlarını devam ettirmişlerdir. Yeni Dünya’da Seferadlar hemşerilik duygularına sarılarak Türkler ile sosyal dayanışma içine girmişlerdir. Türkler gibi kahvehanelerde vakit geçirerek memleketlerine bağlılıklarını göstermişlerdir. Himaye-i Etfal’in Umum kâtibi Dr. Fuad Umay’ın Himaye-i Etfal için yardım topladığı gezi sırasında ABD’de Dr. Fuad onuruna davet vermişlerdir (Bali, 2017: 91-95). Bazı Ermeni ve Rum unsurlarının aksine Seferad Yahudileri, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’ni memleketleri olarak görmüşler ve hatta yardımlarda bulunmuşlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AMERİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN ÖRGÜTLENMELERİ VE MİLLİ MÜCADELE'DE BASIN FAALİYETLERİ

2.1. Amerika'daki Müslümanların Örgütlenmeleri

Örgütlenme, göçmenlerin sosyal dayanışmasında önemli bir yere sahiptir. ABD'ye göç etmiş Müslüman unsurların ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç, Hristiyan bir topluma Müslümanların entegrasyonunun kolay olmamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Müslümanların kendileri arasındaki dayanışmayı ete kemiğe büründürmeleri örgütlenmeyi doğurmuştur. Ancak, Müslümanlar için ilk zamanlarda örgütlenmek, Osmanlı'dan göç etmiş gayrimüslimlere nazaran pek kolay olmamıştır. Bunun temel nedeni yapılan göçlerin gerekçeleridir. Amerika'ya yapılan Türk göçleri, daha çok ekonomik kaynaklıdır. Bu sayede Amerika'da para kazanıp ülkelerine geri dönmek gibi bir düşünceye sahip olmuşlardır. Dolayısıyla bu göç biçimini tercih etmiş vatandaşların Amerika'da kalıcı olmak gibi bir düşünceleri olmaması nedeniyle örgütlenmeleri zor olmuştur. Ayrıca, Osmanlı'dan yapılan göçlerin kitlesel bir mahiyette olmaması da örgütlenmelerini etkilemiştir.

Ahmet Emin (Yalman), Peabody ziyareti sırasında Türklerle yaptığı sohbetlerde Türklerin, ABD'ye yerleşmemek için bulundukları ülkenin dilini öğrenmediklerini, öğrenenlere ise kötü gözle baktıklarını aktarmaktadır (Yalman, 1997: 159). Bu gözlem Türklerin veya Müslümanların Amerika'da neden örgütlenemediklerine dair önemli ipuçları vermektedir. Ayrıca göç edenlerin genellikle genç bekâr erkeklerden oluşması ya da eşlerini Amerika'ya getirmemeleri ülkelerine dönüp aile kurma veya ailelerine geri dönmeleri örgütlenememenin sosyal nedenini oluşturmaktadır (Kenan, 2004: 112).

Müslümanların ilk örgütlenme girişimi, 1907'de Polonya ve Rusya'dan Amerika'ya göç eden, Rusya Tatarlarının New York'un Brooklyn semtinde *American Mohammedan Society* adlı bir cemiyet kurmalarıdır. Bahsi geçen cemiyetin kuruluşundan bir süre sonra Müslüman Tatarlar, Brooklyn'de Powers Street'de üç bina satın alarak camiye çevirmişlerdir. Böylelikle New York'ta ibadethane maksadıyla mülk satın alan ilk cemiyet olmuşlardır (Kenan, 2004:

112). Bu cemiyet, görünen o ki daha çok din merkezli cemiyet olma özelliği taşımaktadır.

Diğer cemiyet kurma girişimi ise 1910'da başlamıştır. Türk tren işçileri tarafından başlatılan bu süreci Ahmet Emin Yalman (2001: 28) şu şekilde aktarmaktadır:

“Türk şimendifer amelesini ziyaret ettiğim zaman Chicago’da sakin bir iki Türk, civardaki Türkler arasında muavenet mütekabilin temini, Amerika’yı tanıyıp anlamaya çalışması ve muntazam içtimalar ve eğlenceler tertibi fikirleriyle bir cemiyet teşkiline çalışmakta idiler. Vagondan vagona gidip bu tasviri izah ettikleri sırada ben de hazır bulundum. Cemiyete iştirak teklifini dinleyip anlamadan kabul eden bulunmadığı gibi tetkik ettikten sonra red eden de olmadı. Yüzlerce amelenin düşünüp taşındıktan sonra karar-ı ittihad etmek itiyadında bulunmaları ve makul bir şeyi her ay nakden fedakârlığı istilzam etmemesine rağmen müttefiken kabul etmeleri her cihetle şayan-ı dikkatti.”

Bu örgütlenme ile cemiyetin katılımcılarına her ay belli bir miktar para toplanılması kararlaştırılmıştır. Bu cemiyet, Chicago’da İnsaniye Mektebi Müdürü Profesör Taylor idaresindeki “Chicago Commerce” adlı yerde bir odada toplanma kararı almışsa da sadece bir kez toplantı gerçekleşmiştir (Yalman, 2001:28). Daha çok sendika oluşumuna benzer bir görüntüde olmuş ancak tam anlamıyla ete kemiğe bürünememiştir.

Chicago’daki bu örgütlenmeye ilaveten tüm Osmanlı vatandaşlarını kucaklamayı amaç edinen, Yalman ve arkadaşlarının öncülüğünde 1911 yılında Columbia Osmanlı Cemiyeti kurulmuştur. New York eyaletindeki Columbia Üniversitesi’nde tahsil gören Ahmet Emin ve arkadaşları, Amerika’da bulunan binlerce eski Osmanlı vatandaşıyla işbirliği kurmak, burada Osmanlı’nın temsilciliğini üstlenmek düşüncesi ile bu cemiyeti oluşturmuşlardır. Cemiyetin faaliyetleri kapsamında Ahmet Emin, Amerika’da Osmanlı aleyhinde çıkan her türlü yanlış bilgi ve bilgilendirmeler hakkında gazetelere mektuplar göndermiştir. Yalman (1997: 153-154), daha sonra Osmanlı Devleti hakkında Amerikan basınında yazılar yazmıştır. Ahmet Emin ve arkadaşlarının Amerika’ya geldikleri daha ilk yıllarında oluşturdukları bu cemiyetin, onursal başkanı, Osmanlı’nın ABD Büyükelçisi olmuş, cemiyet başkanlığı makamına ise Toufik Mufarrij adlı

bir genç getirilmiştir. Cemiyet, dört Türk, iki Yunan, üç Suriyeli, bir Yahudi ve beş Ermeni öğrenci olmak üzere toplam on beş öğrenciden oluşmaktadır. Yale ve Harvard gibi üniversitelerde de şube kurma girişimlerinde bulunmuşlardır (Columbia Spectator, 4 Kasım 1911: 4). Cemiyet tarafından üniversitenin “Earl Hall” isimli binasında birçok kez toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantılara Richard James Gottheil dahil birçok profesör katılmış, Osmanlı Devleti’nin sorunları gibi birçok konuda konuşmalar, tartışmalar yapılmıştır. Toplantılar hakkında haberler ve duyurular Columbia Spectator isimli Columbia Üniversitesi’nin haftalık öğrenci gazetesinde yayımlanmıştır (Columbia Spectator, 11 Kasım 1911:4 ; 16 Kasım 1911 :2 ; 16 Aralık 1911 :4 ; 4 Ekim 1912 :3 ; 11 Mart 1914 :5).

Cemiyetin ayda bir yaptığı toplantılar önemli bir yer teşkil etmiştir. Toplantılarda memleket hatıraları, Türk musikisi, Türk hikâye ve masalları hakkında konuşmalar, danslar ve gösteriler gerçekleştirilmiştir. Amerikalı öğrencilerin çağrıldığı bu toplantılarda konuşma dili olarak İngilizce tercih edilmiş, Suriyeli tatlıcı dükkânlarından şerbet, baklava ve fıstıklar ikram edilmiştir (Yalman, 1997: 154-156 ; Columbia Spectator, 13 Mart 1914 :7 ; 14 Mart 1914: 7). Bu örgütlenme ile daha çok Amerikan kamuoyu ve halkına Türk ve Osmanlı kültürünü tanıtmayı amaçladığı söylenebilir. Cemiyet, varlığını Birinci Dünya Savaşı başlangıcına kadar sürdürmüştür.

2.1.1. Türk Teavün Cemiyeti

Amerika’da bulunan Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerden biri New York’tur. Özellikle Türklerin burada örgütlenmeleri kolay olmamıştır. Örgütlenmeyi başarabilseler bile aralarında zaman zaman yaşanan tatsızlıklar ve ülkelerine geri dönme düşünceleri, örgütlenmelerine engel olmuştur. Ancak Zekeriya (Sertel) Bey ve eşi Sabiha (Sertel) Hanım’ın İstanbul’dan New York’a eğitim maksadıyla 1919 yılında gelmeleriyle Türklerin örgütlenme çalışmaları hız kazanmıştır. Özellikle örgütlenme boyutunda Sabiha Hanım’ın ve basın boyutunda ise Zekeriya Bey’in katkıları büyük olmuştur.

Sabiha Hanım’ın, Amerika’ya gelişindeki amacı Columbia Üniversitesi’nde sosyoloji eğitimi görmek olmuştur. Bunun için Columbia Üniversitesi’ne bağlı olan (The New York School of Social Work) sosyal hizmet mektebinde sosyoloji dersleri almıştır. Sabiha Hanım, okulun yanı sıra Lexington Toplum Merkezi’nde çalışıp, burada New York’taki göçmenler hakkında bilgi toplamıştır. Okulda, cemaat teşkilatçılığı üzerine çalışıp, raporlar hazırlamıştır.

Hocalarının teori olarak iyi bulduğu raporlarının pratik yönünü sorgulaması üzerine Amerika’da Müslüman Türk topluluğunu harekete geçirip teşkilatlandırması gerektiği kanaatine varmış, bu konuda çalışmalar yürütmeye çaba göstermiştir. Ancak ülkesinden uzakta bir kadın olarak, o yıllarda bu pek kolay olmamıştır. Öncelikle eşi Zekeriya Bey’in Türklerin gittiği kahvehanelere gitmesi Türklerle olan ilişkilerinin başlangıcı sayılabilir. Bu sırada Zekeriya Bey vasıtasıyla Ahmet Osman Bey ve eski Bâb-ı Âli memuru Refik Bey ile görüşmesi, Türk cemaatiyle tanışmasına vesile olmuştur. Ancak onlar da Sabiha Hanım’a Müslümanlar arasında bir cemiyetin pek kolay oluşturulamayacağı yönünde tavsiyede bulunmuşlardır (Sertel, 1987: 36-43).

Sabiha Hanım, Amerika’da vatanlarından uzak bir şekilde cemaat teşkiline uğraşırken Türkiye ile Yunanistan arasında savaş şiddetli bir şekilde devam ediyordu. Bu sırada Ankara’daki bir dostundan mektup almıştır. Mektupta, Anadolu’daki açlık ve sefaleti belirtilirken, anneleri ve babaları cephede şehit olan kimsesiz çocukların sokaklarda “süründüklerinden” bahsedilmektedir. Mektubun içeriği kimsesiz çocuklar hakkındaydı (Sertel, 1987: 43-44):

“90 bin Türk yetimi var. Darül eytamlar ancak 12 bin çocuk alabiliyor. Amerikalılar yalnız Ermeni çocuklarını yetimhanelerine alıyorlar, Türkleri, Kürtleri almıyorlar. Siz oradaki Türkleri bu çocuklara yardıma sevkedebilirsiniz, memlekete büyük bir hizmet yapmış olursunuz.”

Bu mektup, Amerika’daki Müslümanların örgütlenmelerinde bir dönüm noktası olma özelliği taşımaktadır. Öte yandan bu mektup ile Türklerin, Amerika’da bir cemiyet kurmasının sadece kendileri açısından öneminden daha çok ülkelerindeki savaşa uzaktan ufak bile olsa yardım edebilme amacını da taşımak durumunda oldukları mesajı verilmektedir.

Sabiha Hanım, Anadolu’dan gelen mektup üzerine cemiyet kurmaya karar vermiştir. Türkleri örgütlenmeye ikna etmek için toplantılar teklif etmiş, bir gece Türklerin işlettikleri bir kahvehanede gerçekleşen toplantıda katılımcılara hitap etmiştir (Sertel, 1987: 44):

“Ben memleketten geliyorum. Şimdi orada bir bağımsızlık savaşı yürütülüyor. Anadolu’daki kardeşlerimiz bu davaya karşı carpışıyorlar. Bizim de buradan onlara yardım etmemiz gerekir. Yardım sade para ile olmaz. Biz onlara çeşitli şekillerde yardım

edebiliriz. Eski elbiselerimizi gönderebiliriz. Müsamerele tertip eder, yardım edebiliriz. Fakat her şeyden önce teşkilatlanmalıyız. Bu teşkilât hem burada yaşayanların daha iyi yaşamalarına hizmet etmeli, hem de memlekete ne yardım yapmak mümkünse onu yapmalıdır.”

Toplantıda; Türklerin sorunlarından bahsedilmiş, çözüm yollarının örgütlenmeden geçtiği belirtilmiştir. Özellikle örgütlenmenin işe yaramayacağını söyleyen kişiler, ikna edilmeye çalışılmıştır. Müslümanların mezarlık sorununun Sabiha Hanım’ın uğraşları üzerine çözülmesi, bunun somut bir göstergesi olmuştur. Öte yandan bu sorunun çözülmesi adına bir araya gelinmesi cemiyetin ilk toplantı ve faaliyeti sayılmıştır (Sertel, 1987: 45-46).

Cemiyetin ikinci ve aynı zamanda kuruluş toplantısı ise New York’un küçük bir sinema salonunda gerçekleşmiştir. Bu toplantıda Osmanlı Teavün Cemiyeti adını alan yapılanma, daha sonra Türk Teavün Cemiyeti olarak değiştirilmiştir (Akın, 2004: 475).

Cemiyetin kuruluş tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Sabiha Hanım, *“Bu sıralarda Anadolu’da Türkiye ile Yunanistan arasında şiddetli harpler oluyordu. Yunanlılar Sakarya’ya girmişlerdi.”* (Sertel, 1987: 43) şeklindeki ifadesiyle 1921 yılı olduğu anlaşılmaktadır.

Cemiyetin kurucuları arasında Mühendis Hamdi Bey, Salih Zeki Bey, Naci Bey ve Taşköprülü İsmail Bey gibi yaşadıkları bölgelerde Müslümanlar üzerinde nüfuzu bulunan kişiler vardı. Bunların yanı sıra Sabiha Hanım ve eşi Zekeriya Bey bulunmaktadır. Sabiha Hanım ilk kongrede cemiyetin başkanlığına getirilmiş ve Amerika’dan ayrılıp Türkiye’ye döneceği 1923 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür (Akın, 2004: 476).

Örgütün temel olarak iki amacı bulunmaktadır. İlki, Amerika’da bulunan Türklerin yalnızlıktan kurtularak dayanabilecekleri ve her zaman başvurabilecekleri bir birlik kurmaktır. İkincisi ise daha öncede belirtildiği üzere Anadolu’da devam eden Kurtuluş Savaşı’na ve yetim kalan çocuklara uzaktan yardım edebilmektir. Ancak Amerika’daki Türklerin çoğunluğu varlıklı ve refahlı insanlar değillerdir yine de ellerinden gelen yardımla Kurtuluş Savaşı’na katılmayı arzu etmişlerdir. Bu konu ile ilgili örgütün kurucularından Zekeriya Sertel (2001: 91) düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“Amerika’daki Türkler zengin insanlar değillerdi. Aralarında tek tük para yapmış olanlar da vardı. Fakat bunların sayısı pek azdı. Kazançları kararsız ve sınırlıydı. Böyle olmakla birlikte bütün Türkler uzaktan uzağa olsun, Kurtuluş Savaşı’na katılmak istiyorlardı. Orada bağımsızlık için kanlarını ve canlarını verenlerin yanında onlar da olmazsa paraca yardım ederek milli görevlerini yapmak istiyorlardı.”

Örgütün amacı kendileri için sosyal dayanışmadan çok ülkeleri için bir faaliyet göstermek ve dayanışma aracı olabilmektir. Cemiyetin faaliyetleri incelendiğinde, daha önce kahvehanelerde yapılan toplantılar örgütün işleyişi için çok iyi bir seçenek olmadığından yeni bir bina kiralanmıştır. Bu bina bir sosyal merkez haline getirilmiştir. Fabrikalarda çalışan Türk işçileri kahvehanelerde vakit geçirmek yerine sosyal merkezi kullanmışlar. Bunun yanında İngilizce bilmeyenler için dil kursları açılmıştır. Buraya gelen kişiler, memleketlerinin durumu hakkında haberdar edilmiştir. Öte yandan Amerika’daki işçi şartlarını inceleyen, sınıf bilinçlerini geliştiren konferanslar düzenlenmiştir. Özellikle New York’ta bulunan Türk işçilere sendikalara girmeleri yolunda bilgiler, konferanslar verilmiş, bunun sonucunda New York’ta bulunan işçiler, sendikalara katılmışlardır (Sertel, 1987:48-49). Amerika’da düşük ücretlere çalışan göçmenlerin sendikalara üye olmasıyla sosyal hakların yanında bazı maddi haklar da kazanmışlardır.

Cemiyet öncelikle faaliyetlerini New York ile sınırlı tutmuştur. Kısa sürede Türkler arasında ün kazanarak faaliyet sahalarını yaygınlaştırmıştır. Cemiyet binası, Türk bayraklarıyla süslenmiş ve aynı zamanda duvarına Millî Mücadele kahramanlarının resimleri asılmıştır. Cemiyet binası, Türklerin çalışma zamanlarının dışında vakit geçirdikleri bir yer haline dönüşmüştür. Özellikle eğitim için Amerika’ya gelen Türk öğrenciler, cemiyette aktif olarak rol almaya başlamışlardır (Akın, 2004: 476).

ABD’ye gelen göçmenlerin, ilk etapta maddi açıdan zorluklarla karşılaşmaları olası bir durumdur. Cemiyet içindeki kişiler zaten bu tarz sorunlardan haberdardır ve geçmişte bu sorunları tecrübe etmişlerdir. Bu yüzden 8 Nisan 1923’te Türk Teavün Cemiyeti’nin düzenlediği ABD’deki Himaye-i Etfal

Kongresi'nde, Ellis Adası'na gelen göçmenler için yardımda bulunma kararı alınmıştır.¹⁷ Alınan kararlar cemiyet adada bir temsilci bulundurmıştır. Temsilci, gelen göçmenlere rehberlik hizmeti sağlamıştır. Bunun yanında Müslümanlardan toplanan malzemeler düzenli olarak kış öncesi ihtiyaç sahibi göçmenlere dağıtılmıştır (Akın, 2004: 479).

Cemiyet, sosyal faaliyetlerin yanı sıra ayrıca 1922 yılında “*Birlik*” isminde bir gazete çıkarmıştır. Gazetede Amerika'da bulunan Türk toplumunun kendi aralarında yardımlaşmalarına dair birçok haber yer almıştır. Bu yardımlaşmalara, hastaların tedavisi, memlekete gidecek durumu olamayan insanlara nakdi yardım, ölenlerin defnedilmeleri, memleketten alınan sağlık haberlerinin duyurulması gibi faaliyetler örnek gösterilebilir (Akın, 2004: 480).

Örgütlenerek, Türkiye'ye maddi ve manevi yardımlar sağlamaya çalışan Türk Teavün Cemiyeti, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Amerikan Kongresi'nde lobi faaliyeti olarak adlandırılabilir girişimlerde bulunmuştur. 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra yine Lozan kentinde 6 Ağustos 1923'te Türkiye ve Amerika arasında bir ikili Dostluk ve Ticaret Antlaşması da imzalanmış, Birinci Dünya Savaşı ile kopan ilişkilerin yeniden kurulması için ilk adım atılmıştır (Açıkses, 1998:9). Bunun ardından Türkiye-ABD arasında ikili ilişkilerin kurulmasına öncülük eden Amiral Bristol, Lozan Heyeti'nde Dışişleri Bakanlığı Hukuk Danışmanı Nusret Bey'e 21 Kasım 1924 tarihinde gönderdiği belgede, Türkiye'de bulunan Amerika Ticaret Odasının ve Amerika'da bulunan Türkiye Ticaret Odasının anlaşma bağlamında öngörülen karşılıklı kurallara tabi olacağını bildirmiştir (BOA, HR.İM. 124/23). Bu karardan ABD'nin Türkiye ile ilişkilerini kurmak istediği ve bu yönde adımlar attığı anlaşılmaktadır. Ancak anlaşmayla birlikte uzun süredir Amerika'da Türkiye aleyhinde faaliyetlerde bulunan Türk karşıtları hemen ayaklanıp “Lozan'a Hayır Kampanyası” başlatmışlardır. Bu kampanyanın amacı, Türkiye-ABD arasındaki Dostluk ve Ticaret Anlaşması'nın Amerikan Kongresi tarafından kabul edilmemesi ve ABD'nin resmi olarak Türkiye'yi tanımamasıydı. Bu kişiler, Amerikan kamuoyu üstündeki var olan etkilerini kullanıp kamuoyunda güçlü bir baskı oluşturmuşlardır. Ermenistan bağımsızlığı için çalışan Amerikan Komitesi

¹⁷ Ellis Adası, ABD'nin New York Şehrinde, Hudson nehrinde yer alan bir adadır. New York şehrine gelen göçmenler genellikle ilk olarak bu adaya ayak basmıştır.

adını değiştirerek, Lozan Antlaşması'na karşı Amerikan Komitesi yapmıştır. Bu dönemde birçok Türk karşıtı Rum-Ermeni bu birleşimde yer almış, Amerikan Kongresini etki altında bırakmak için birçok kitap ve makale yazmışlardır (Akın, 2012: 254). Nitekim bu kampanya, Türkiye aleyhinde başarılı olmuş ve kamuoyunu bir hayli etkilemiştir.

Amerikan yasaları gereği ülkenin başkanı, ABD'nin herhangi bir uluslararası antlaşmasını onaylasa dahi Amerikan Kongresi'nin onayı olmadan yürürlüğe koyamaz. Bu sebeple Türkiye, yeni yapılanan ve ABD'de sınırlı etki gücü olan bir devlet olarak bu kampanyaya ancak ABD'deki Türklerin kurduğu Türk Teavün Cemiyetinden İbrahim Sefa Bey'in, 1924 yılında Amerikan Kongre Üyelerine yönelik hazırladığı İngilizce yazılan bir mektup ile karşılık verebilmiştir (Akın, 2011:174). Mektup, "Hür İnsanlar Memleketi Rüesasına Amerika Türklerinin Bir Mektubu" ismiyle Amerikan Kongre üyelerine hitaben yazılmıştır. Senatörlerin ve temsilcilerin Kongre'deki tutumlarını değiştirebilmek, Türklerin bakış açıları hakkında bilgilendirmek ve kararlarını etkilemek amaçlanmıştır. Türkler, mektupta kendilerini şu şekilde savunmuşlardır (Aydın Tarihi, Şubat 1924: 588-89);

“ Geçen yaz Lozan'da Türk ve Amerikan murahhasları tarafından imza edilmiş olan antlaşmanın Amerikan Kongresi'nde müzakereye konulmak zamanı yaklaşmakta ve Türk düşmanı olmakla beraber meşhur bir takım anasır New York'ta antlaşmanın kongre tarafından onayına mani olmak maksadıyla halkı heyecanlandırmak için sürekli ve sistemli bir propaganda seferini başlatmakta olduğundan bizler, yani Amerika'daki Türk kolonisi efradı bu Amerika Birleşik Devletleri memleketine olan bitmek bilmeyen bağlılığımızla müteharrik olarak, bundan dolayı anavatanımız halkıyla, misafiri bulunduğumuz Amerikan milleti arasında dostluk mesafesi mevcut bulunmasını arzu ederek bu muhtıranın muhteviyatını büyük bir önemle ve hemen nazar-ı dikkatinize arz ediyoruz. Evvela, New York halkından olup Türkler hakkında hissi ve ananevi bir düşmanlık besleyen ve pekâlâ malum bulunan birtakım şahıslar tarafından milletimiz aleyhine yayılmakta ve duyurulmakta olan iftira dolu beyanları ve yalanlarla dolu suçlamaları kemal-i şiddetle reddeyleriz. Bu

şahıslar kendi şahsi maksatlarını temin edebilmek için Amerika halkının hissiyatıyla oynamaktadırlar. Türkler hakkında ortaya atılan iftiralar ve yalanları birer birer ret ve çürütmeye tenezzül etmeksizin şurasını arz eyleriz ki: Kanuna itaatkâr, çalışkan, barış ve dostluktan yana vatandaşlar olduğumuz hakkında yeteri kadar deliller göstermişizdir. Eğer bütün Amerika'da polis ve mahkeme kayıtlarına müracaat edilerek incelenirse, bu memlekette yerleşmiş hakiki Türkler tarafından kanun dışı hiçbir harekette bulunulmamış olduğu, bulunulmuşsa bile diğer milletlere oranla yüzde ne kadar az bir miktara baliğ bulunduğu açıklanabilir.”

Mektup, Türkler aleyhinde ABD’de yapılan karalamaların reddiyle başlayan bir girişe sahiptir. Akabinde Lozan’daki Türk-Amerikan Dostluk ve Ticaret antlaşmasının, Amerikan kongresi tarafından onaylanması iki devlet arasındaki ilişkilerin yeniden başlatılması adına yegâne bir temel olacağını belirtmektedir. Antlaşmanın reddini savunanların ise en çok muhalefet ettikleri konunun, kapitülasyonların kaldırılması yönünde olduğu dile getirilmiştir. Kapitülasyonların, Türkiye’nin yıllardan beri başına gelen kötülüklerin sebebi olduğu, ülkenin iktisadi ve siyasi gelişimini engellediğini belirtmişlerdir. Öte yandan antlaşma karşıtları tarafından yapılan diğer itiraz, misyonerlik faaliyetleri hakkında yapılan husustur. Bu itirazlara cevaben ise mektupta, uzun seneler İstanbul’da ikâmet etmiş ve Robert Koleji Müdürlüğü yapmış olan Dr. Caleb Frank Gatis’in cümlelerine yer verilmiştir (Aydın Tarihi, Şubat 1924: 592-593):

“Bu antlaşmanın onaylanması Türklerin kendi tebaalarına şiddet ve husumet gösterilerine yol açmış olmayacak ve sadece har halinde bulunmayan milletler arasında siyasi münasebetler ile dostluk muamelelerinin yeni baştan kurulmasını mucip olacaktır.”

Mektupta, ABD okullarının Türkiye’de eğitim öğretim faaliyetlerinin devam edeceğini ancak şimdilik daha önemli olanın Türk-Amerikan ilişkilerinin kaldığı yerden devamının önemini belirtmişlerdir (Aydın Tarihi, Şubat 1924: 589-592). Türk-Amerikan ilişkilerinin eğitim ve iktisadi boyutunun siyasetle çelişmemesi gerektiğinden bahsedilmiş ve Türklerin lehinde antlaşmanın onaylanması noktasına dikkat çekilmiştir. Devamında şunlara yer verilmiştir (Aydın Tarihi, Şubat 1924: 592-593):

“Netice olarak şurasını da nazar-ı dikkatinize arz eyleriz ki; Türkler gerek kendi memleketlerinde ve gerek ecnebi memleketlerde, ferden yahut cem ’an dâhil oldukları bütün taahhütlerini layıkıyla yerine getirmeyi bir haysiyet ve namus meselesi saymışlardır. Ecnebilerin hukuku kendi vatandaşlarının hukukuyla çekişmedikçe-çelişmedikçe yahut vatanlarının selameti ve menfaatlerini ihlal eylemedikçe Türkler o hukuka tamamıyla hürmetkâr olmuşlardır. Binaenaleyh, şimdi imza edilecek olan Ticaret ve Dostluk Antlaşması’nın bütün maddelerine katıyetle riayetkâr kalacakları daha şimdiden herkesçe kabul edilen bir hakikattir. Bu maddelere riayet ve hürmet meselesi, Türkiye dâhilinde bir takım siyasi ve iktisadi düzensizlikler meydana gelse bile tehlike altına girmez.”

Yapılan antlaşmaya Türkler tarafından uyulacağının altı çizilmiştir. Ayrıca şu hususlar ifade edilmiştir (Aydın Tarihi, Şubat 1924: 592-593):

“Yeni Türkiye Cumhuriyeti, Yakın Doğu’da bir barış ve dostluk amili olacaktır. Türklerin hedef ve maksadı budur. Türk düşmanları ise bulanık suda balık avlayabilmek için hâlâ uyuşmazlık ve karşı duruş, mücadele devrini devam ettirmeye çalışıyorlar. Lozan’da bulunan Amerika Mümressilleri imzalarını Ticaret ve Dostluk Antlaşması altına koymakla Türklerin mefkûrelerinin yüksekliğini takdir ve tasdik eylemişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri, bu antlaşmayı tasdik etmekle Türkler tarafından başlanmış olan Halkçı (Demokratik) ve rekabetçi kalkınma mesaisine en etkili manevi teşviki göstermiş olacaktır.”

Antlaşmanın onaylanması talebi, bu şekilde iletilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin üzerine kurulduğu değerleri Amerikan kamuoyuna ve kongresine bildirmişlerdir. Mektup, Türklerin Amerikan kamuoyunda ve Amerika’da yapmış olduğu ilk lobi faaliyeti olarak kabul edilebilir. Kapitülasyonların kaldırılmasının gerekliliği ve Amerikan Kongresi’nde, Türk-Amerikan dostluk anlaşmasının kabul edilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu mektup, Türkiye Cumhuriyeti’nin, ABD ile ilişkilerinin temeli veya başlangıç noktası olarak nitelendirilebilir.

Türk Teavün Cemiyetinin bu mektubu, ABD’de çok ses getirmese de daha sonraki süreçte Türklerin lehinde olan Amerikalıları harekete geçirmiş ve “Lozan’a Evet Kampanyası” şeklinde çalışma başlatılmıştır. 1923 ve 1926 yılları arasında kampanya yürütülmüş, ancak, 18 Ocak 1927’de yapılan oylamada yeterli oy alınmadığından bu ikili anlaşma Amerikan Kongresi tarafından kabul görmemiştir. Buna karşın Amerikan yönetimi, Türkiye ile ilişki kurmak istediği için ara bir formül bulunup, senatonun onayı olmadan mektup teatisi ile ikili ilişkilerin başlatılmasını istemiştir. Türkiye de bunu onayladıktan sonra Türk-Amerikan ilişkileri resmen 17 Şubat 1927’de yeniden kurulmuştur (Akın, 2012: 261-263).

2.1.2. Himaye-i Etfal Cemiyeti Amerika Şubesi

Himaye-i Etfal, çocukların esirgenmesi veya korunması anlamlarına gelmektedir.¹⁸ Himaye-i Etfal Cemiyeti, Osmanlı Devleti’nin savaşlar da verilen kayıpların ardından kimsesiz ve yetim kalan çocuklarının koruma altına alınması amacıyla ilk olarak 1917 yılında İstanbul’da kurulmuştur. Cemiyet aynı yıl Samsun, İzmit, Konya, İstanbul ve Kırkkilise’nin (Kırklareli) kazalarında şubeler açmıştır. 1918’de ise Musul ve Erzurum gibi Anadolu’nun farklı yerlerine ulaşmaya çalışmıştır. Cemiyet’in amaçları, 0-13 yaş arasındaki öksüz ve yetim çocukların himayesi, anne ve babaları tarafından dahi olsa çocuklara işkence edilmemesini temin etmek, okullarda sıhhi şartların iyi olmasını ve hasta çocuklar için gerekli kurumların kurulmasını sağlamaktır. Yine çocukların kötü alışkanlıklardan korunmasına yönelik gerekli düzenlemeler ve önlemler almaktır. Bütün bunların yanında sağlıklı, eğitilmiş ve bilinçli bir kuşak yetiştirmek amaçlanmıştır (Sarıkaya, 2011: 35-37).

Ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü şartlar dolayısıyla cemiyet, yetim çocuklara sahip çıkmıştır. İstanbul’un işgalinin üzerine Ankara’da Dr. Mehmet Fuat (Umay) Bey’in başını çektiği Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti oluşturulmuştur. Ancak cemiyetin kurulması birçok karışıklığa neden olmuş, Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin İstanbul şubesi ile 1923’e kadar birlikte koordineli çalışmamışlardır. Bu koordinasyonsuzluk bir çatışma şekline dönüşmemiştir. Bütün belirsizliğe rağmen Ankara merkezli bir Himaye-i Etfal, 1923’te söz konusu olmuştur (Sarıkaya, 2011: 45-47).

¹⁸ Bkz: *TDK Sözlük*

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin örgütlenmesi sadece yurt içiyle sınırlı kalmamış, sınır ötesi teşkilatlanmalara da önem verilmiştir. Özellikle yurt dışı şubelerinin en yoğun olduğu yer ABD olmuştur. Öyle ki 1925 yılına gelindiğinde, yurtdışında açılmış olan otuz iki şubenin yirmi beş tanesi ABD'de bulunmaktaydı (Sarıkaya, 2011: 72). ABD'de bu denli bir örgütlenmenin başarısı olmasının ardında yatan çaba, özellikle ülkelere yardım maksadıyla ABD'deki Müslümanların ve Zekeriya ve Sabiha Sertel'in ABD'deki faaliyetlerinden ileri gelmektedir. Hatta bu faaliyetlerden biri de Dr. Mehmet Fuat Bey'in ABD'ye yaptığı seyahattir.¹⁹ Bu seyahat, Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Amerika'daki şubeleri için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu seyahatin ardından memleket için toplanan yardımlar Ankara'da bulunan Cemiyete gönderilmiştir (Sertel, 2001: 92). Böylelikle ABD'nin çeşitli yerlerinde yapılan toplantılarda, yetimler için toplanan paralar, genellikle Himaye-i Etfal'e gönderilmeye başlanmıştır.

Ayrıca Himaye-i Etfal'in ABD'de örgütlenmesine Dr. Fuat Bey'in ABD'ye yaptığı gezi çok yardımcı olmuştur. Türk Teavün Cemiyeti sorumluları, Ankara'dan gelecek herhangi bir görevlinin ABD'de Türkler arasındaki örgütlenmeyi, yardımlaşmayı ve dayanışmayı artıracaklarını düşünüp bu yola başvurmuşlardır. Dr. Mehmet Fuat ise gezi boyunca gittiği kentlerde birçok kişi ile tanışıp Himaye-i Etfal örgütlenmesinin bu kentler veya kasabalarda oluşmasına katkı sağlamış ayrıca Türkler ve Müslümanlar arasındaki sosyal dayanışmanın oluşmasında da önemli bir rol üstlenmiştir. Dr. Fuat Bey, ABD'ye ikinci ziyaretini bu kez Himaye-i Etfal Cemiyeti Başkanı olarak 1925 yılında gerçekleştirmiştir. Bahsi geçen yıl itibarıyla Detroit, Philadelphia, Sacramento, Chicago, Lawrence, Worcester(Wooster), Cleveland, Akron, Milwaukee, Providence ve New York dahil olmak üzere toplam yirmi beş kent ve kasabada şubeler bulunmaktadır (Sarıkaya, 2011: 74-75).

Cemiyetin ABD'de resmi hüviyet kazanması, 8 Nisan 1923 tarihinde New York'ta yapılan Türk Teavün Cemiyeti ve New York Himaye-i Etfal Kongresi toplantısında gerçekleşmiştir. Bu toplantıya Dr. Fuat Bey başkanlık etmiş, katipliği ise Sabiha Hanım yapmıştır. Toplantının amacı o zamana dek ABD'nin çeşitli noktalarında dağınık halde bulunan bütün Müslümanları tek bir çatı altında

¹⁹ Seyahat, III. Bölüm, "3.2.1. Dr. Fuat Bey'in Seyahati ve Yardım Toplantıları" başlığı altında detaylı olarak incelenmiştir.

toplamak ve memlekette yoksul ve sefil olarak yaşayan yüzbinlerce yetime yapılan ve yapılacak yardımları düzenli bir hale getirmek olmuştur (Umay, 2014: 30).

Dr. Mehmet Fuat Bey'in hatıratında; New York Himaye-i Etfal Kongresi olarak tanımladığı kongrenin katılımcıları şu isimlerden oluşuyordu (Umay, 2014: 30-31):

Tablo 2.5: New York Himaye-i Etfal Kongresi Katılımcılar²⁰

İsim	Katılım Yeri	Temsil Ettiği Kişi Sayısı
Sabiha Zekeriya Hanım, Taşköprülü Mustafa	New York	250
Feyzi Efendi	Detroit	7500
Zülfü, Hafız Mehmet, İbrahim Mustafa Efendiler	Worcester (Wooster)	25
Salih İsmail Efendi, Lorensi	Lawrence	175
Cemal Hayrettin Efendi	Youngstown	30
İbrahim Hulusi Efendi	Pittsburg	80
Murat Mehmet Efendi	Warrington(Warting)	80
Yusuf Ziya Efendi	Philadelphia	135
Karagöllüzade Hamid ve Nusret Ahmet Efendiler	Weirton(Varton)	80
Toplam		8355

Tablodan anlaşıldığı üzere katılımcıların büyük bir kısmı New York, Ohio, Massachusetts, Pennsylvania ve West Virginia Eyaletlerindeki şehir ve kasabalardandır. Detroit'ten katılımının bu denli yüksek olmasının nedeni burada bulunan Ford Otomotiv Fabrikası'nda çalışan Müslüman işçilerdir.

Bu kongrenin gündemi ise Amerika'da bulunan Müslüman cemiyetlerinin birleşmesinin sağlanması ve bu cemiyetlerin Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti ile olan ilişkilerinin belirlenmesi olmuştur. Bunlara ek olarak Dr. Fuad Bey'in gezi programı, gazete meselesi, bağışlar ve ABD'ye gelecek yeni göçmenler için cemiyetten görevliler sağlanması gibi hususlardır. Ayrıca ikinci kongrenin nerede ve ne zaman toplanacağı hakkında olmuştur (Umay, 2014: 31).

Kongrede, Dr. Mehmet Fuat Bey'in desteklediği yedi karar alınmıştır. Örgütlenmenin başlatılması ve sağlamlaştırılmasına yönelik alınan kararlardan ilki: *“Amerika'daki İslam cemiyetlerinin bir araya gelmeleri konusunda iki temel düşünce ileri sürülmüştür: Biri; bütün İslam cemaatleri arasında ırk, milliyet, dil ayrımları düşünülmeden İslamiyet'in savunulmasını ve yükselmesini sağlayacak bir birlik kurmak, ötekisi; yerel örgütler yapılarak bu örgütleri bir genel merkeze*

²⁰Tabloda parantez içindeki kelimeler, kaynakta yanlış belirtilmiş isimlerdir.

bağlamak.” olmuştur. Ancak cemiyetlerin henüz kurulmamış ve faaliyete geçmemiş olması bu maddenin görüşülmesinin ertelenmesine neden olmuştur (Umay, 2014: 31).

İkinci karar, *“Cemiyetin Himaye-i Etfal ile olan ilişkileri şöyle kararlaştırılmıştır: Detroit, Lawrance, Philadelphia, Wooster, Warrington, Pittsburgh, Youngstown ve New York’ta oluşturulacak Himaye-i Etfal Cemiyetleri New York merkezine bağlanacaktır. Fuat Bey geçtiği yerlerde şubeler kuracaktır.”* şeklindedir (Umay, 2014: 32). Böylece kongreye katılan temsilcilerin katılım yerlerinin dışında Dr. Fuat Beyin gezi boyunca uğradığı kentlerde de şubeler açılması kararlaştırılmıştır.

Üçüncü öne çıkan karar: *“Birlik gazetesinin yaşamı ve mükemmelliği her cemaatin büyük bir gereksinmesi ve isteği olduğundan şimdilik aboneliğinin genişletilmesi ve cemiyetlerin oluşumundan sonra da her ay belli bir yardım da bulunulması kararlaştırılmıştır.”* (Umay, 2014: 32). Bu karar ABD’deki Müslümanların basın yoluyla kenetlenmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Diğer taraftan örgütlenmenin temelini sağlamlaştırmaya yönelik bir karar olduğu açıktır.

Öte yandan özellikle yardım ve maddi bağış konusunda kararlar da alınmıştır. Bu kararlardan biri, cemiyette toplanacak bağışlar için kahvehanelerde kutu bulundurulması, belirli günlerin özellikle bayramların bağış günü olarak kabul görmesi ve yerel cemiyetlerin de bağış toplamasıdır. Diğerleri ise kış aylarında göçmenlere yerel örgütlenmeler tarafından elbise toplanıp gönderilmesidir (Umay, 2014:32). Bu karar örgütün sosyal yardımlaşma yapısı açısından dikkat çekicidir.

Yardımların sadece maddi olarak değil manevi ve hukuki alanları da kapsaması istenilmiştir. Bu bağlamda ABD’ye gelecek Müslüman göçmenlere yapılacak yardımlar konusunda şu karar alınmıştır: *“Gelecek göçmenlere kolaylık gösterilmek üzere Elise Island’da²¹ adam bulundurmak için Amerika Hükümeti’ne Kongre adına başvurulması kararlaştırılmıştır.”* (Umay, 2014:32). Kongrede alınan kararlar cemiyet yapısına ve örgütlenme biçimine yönelik olmuş ve Müslümanlara, bulundukları şehir ve kasabalarda yerel cemiyet oluşturma konusunda yol göstermiştir.

²¹ Alıntıda “Elise Island” olarak belirtilmiştir ancak “Ellis Island” olarak yazılmaktadır.

Kongrede, ABD’deki Müslümanların yaptıkları yardımlara karşılık Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın ABD’deki vatandaşlar ve özel olarak Dr. Fuat vasıtası ile yazdığı mektup da okunmuştur. Mektup, 12 Mart 1923 tarihli ve şu hususları kapsamaktadır (Umay, 2014: 34):

“Vatanı Kurtarma ve özgürlük savaşında şehit düşen kahramanların yavrularını esenli ve mutlu yapmaya çalışan Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti eliyle (emanet olarak) çocuklar ve şehitler hakkında Amerika’da bulunan dindaşlarımızın göstermiş ve göstermekte bulundukları yüksek duygu ve insancıl ilgiden olağanüstü memnuniyet duydum. Uzak ufuklardan Türkiye kahramanlarının evlatlarına yardım eli uzatan kişilere (Zevat-ı âliye) özel olarak teşekkürlerimi gönderiyorum. Bugün sayıları yüz binleri geçen kimsesiz vatan yavrularının her zaman anımsanacaklarından kuvvetle umutlu olduğumu arz ederim efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Gazi Mustafa Kemal”

Bu mektubun kongrede okunması, o döneme kadar yapılmış yardımlaşma ve dayanışmanın bir sonucudur. Kurtuluş Savaşı’nın Başkomutanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın ABD’deki yurttaşlara bu seslenişi ve teşekkürü dayanışmayı daha da artırır hale getirmiştir. Dr. Fuat Bey mektubu okuduktan sonra salondaki atmosferi şu şekilde aktarmıştır: “Yaşasın, seslerini, alkış tufanını, tavanı çatlatacak derecede şiddetli ve coşkulu, taşkın bir dereceye varmışlardı. Tanrım, o ne gösteri idi!” (Umay, 2014:34).

Kongrede ayrıca bağış toplanmıştır. Herkes elinden ne geliyorsa yardım yapmıştır. Hatta, o tarihe kadar ABD’de Türkler arasında yapılmış toplantılara ilk kez katılanlar büyük bir fedakârlıkla ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmışlar, millî mücadele ve yetimlerine desteğini esirgememişlerdir (Sertel, 2001: 93).

Cemiyetin kuruluşuyla ilgili esasında en önemli gelişme, 15 Nisan’da New York Mc Alpin otelinin salonunda gerçekleşmiştir. Daha önce 8 Nisan’daki toplantıda yapılan yardımın yetimlerin durumlarını düzeltmeye yetmeyeceği, bu yardımların düzenli olarak toplanması gerektiği kararı alınmıştır. Bununla birlikte

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti New York Merkezi kurulmuştur. Aşağıdaki tabloda cemiyetin kadrosu gösterilmektedir (Umay, 2014: 46):

Tablo 2.2: Himaye-i Etfal New York Merkezi Görevlileri

İsim	Görev
Taşköprülü Mustafa Efendi	Başkan
Romanyalı Ali Ağa	İkinci Başkan
Kıbrıslı Mehmet Saffet Efendi	Sekreter
İstanbul Şevki Efendi	Muhasip ²²
Rodoslu Mustafa Tayyar Efendi	Veznedar ve Tahsildar
Söğütlü Hafız Ahmet Efendi	Yedek Tahsildar

Himaye-i Etfal Cemiyeti Kongresi, ABD'deki sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı daha da yukarı çıkarmıştır. Kurum sadece kendi yapılanmasını değil ABD'de bulunan çeşitli cemaatlerin kendi örgütlenmelerine de katkı sağlamaya çalışmış, bu konuda birleştirici kararlar almıştır. Ayrıca toplanan maddi yardımların Millî Mücadele'ye ve yetimler nezdinde Himaye-i Etfal ve daha sonra Çocuk Esirgeme Kurumu'na katkısı büyük olmuştur. Cemiyet, milli mücadelenin ardından yavaş yavaş etkisini kaybetmiştir.

2.1.3. Hilâl-i Ahmer (Kızılây) Cemiyeti Amerika Şubesi

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kurulması, 1864 yılında temelleri atılan Cenevre Sözleşmesi ile bağlantılıdır. Osmanlı Devleti, Cenevre Sözleşmesi'ni 1865'te imzalamasına rağmen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, emsali olan Salib-i Ahmer Cemiyeti'nden çok daha sonra kurulmuştur. Bunun sebebi ise o dönem Osmanlı yöneticilerinin böyle bir kurumu gereksiz görmeleridir. Hilâl-i Ahmer, ilk olarak 1877 yılında kurulmuş, ardından pek çok ülkeden gelen yardımlarla kendisini finanse etmiştir. Ancak ileri dönemlerde II. Abdulhamid'e muhalif tavır içinde olan kurum, daha pasif olarak kalmıştır. Çanakkale Muharebeleri sırasında Hilâl-i Ahmer'in başında bulunan Dr. Besim Ömer'e göre ise Cemiyet, 1897'deki Osmanlı-Yunan Savaşı'na kadar "uyuya kalmış" şekilde bulunuyordu. 1908'de II. Meşrutiyetle yeniden yapılanma sürecine giren Cemiyetin, 1911 yılı ikinci kuruluşu kabul edilebilir. Bu dönemde yeni bir nizamname yeni bir nizamname hazırlamış ve 1925 yılına kadar kullanılmıştır (Çapa, 2010: 11-14). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin genel merkezinin bulunduğu İstanbul, Millî Mücadele sırasında işgale uğramasıyla Ankara Hükümeti ile anlaşmazlık yaşanmıştır. Ancak daha

²² Sayman, Muhasebeci. Muhasip. *TDK Sözlük*.

sonra özellikle Cumhuriyetin ilanı ile cemiyette birlik sağlanmıştır. 1925 yılı itibariyle genel merkez Ankara'ya taşınmış, kurum Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adını almıştır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yurt dışında şubeler açma süreci Birinci Dünya Savaşı'nda başlamıştır. Cemiyet, maddi kaynak ve ihtiyaç malzemelerini yurtiçinden karşılayamayacağı için ilk etapta Almanya, Macaristan ve Bulgaristan'da şubeler açmıştır. Amerika'daki şubelerin açılması ise bölgeye yapılan Osmanlı göçleriyle mümkün olmuştur. Nitekim Detroit'e yapılan yoğun göçlerle ilk kez 1925'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesi kurulmuştur (Çanlı, 1995: 84-85; Uluğtekin ve Uluğtekin t.y: 21). Ancak bu tarihten daha öncede Detroit'te Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin varlığı konusunda çeşitli bilgiler mevcuttur. Bu konuyla ilgili Kurtuluş Savaşı yıllarında bizzat Detroit'te bulunmuş Sabiha Hanım'ın *Roman Gibi* adlı hatıratında bilgiler vermektedir. Sabiha Hanım, Yunanların Anadolu içlerine kadar ilerlediği dönemde New York'ta yapılan bir toplantıya delege olarak katılan ve Detroit'te bulunan Teavün Cemiyeti'nin başkanı Zeki Bey'den Detroit'e gelmesi için davet almıştır. Bunun üzerine Sabiha Sertel şunları aktarır: “*Detroit'te Türklerin kurduğu <teavün> cemiyetinden başka bir de Kürtlerin kurduğu <Hilal-i Ahmer> cemiyeti vardı. Bana iki teşkilattan da teklif gelmişti.*” (Sertel,1987:50). Açıklama dikkate alındığında cemiyetin oluşumu 1925'ten daha öncesine dayanabilir. Ayrıca Osmanlı'dan göç eden Müslümanların Millî Mücadele Dönemi'nde örgütlenmelerinin yanında aynı amaçta da olsalar mikro ayrışmalar yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Şubenin oluşturulmasındaki amaç Amerika'da bulunan Müslümanların anavatanlarına yapacakları yardımları organize etmektir. Bunun yanında Amerika'da bulunan Türk ve Müslümanların kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma duygularını artırmak, Hilâl-i Ahmer'in insani hedeflerine ulaştırmaktır. Cemiyetin diğer vazifeleri ise yardıma muhtaç insanlara yardımcı olmak, farklı sebeplerle ülkelerine dönemeyenlerin problemlerini çözmek ve Amerika'da vefat eden göçmenlerin merasimleriyle ilgilenmektir (Çanlı, 1995:84).

Cemiyetin Müslümanlar arasında dayanışmayı artırmak için yaptığı çalışmalara, Kurban Bayramı'nı Hilâl-i Ahmer Günü olarak addeden, Detroit Hilâl-i Ahmer Merkezi, New York eyaleti Buffalo şehrinde yaptığı toplantı örnek verilebilir. Hilâl-i Ahmer adına konuşmalar yapılan bu toplantının ardından kurban bayramı dolayısıyla Müslümanlar kurbanlarını kesmişlerdir. Otomobilleri

ile Türk bayrağını Amerika sokaklarında ve caddelerinde dalgalandırmışlardır (Topçu ve İzgöer, 2020: 2977-2978).

Detroit'teki Hilâl-i Ahmer merkezi, ABD'de Müslümanların dini ve millî görevlerini karşılamaya çalışmıştır. Cemiyet, Amerika'da vasiyet edilen her türlü taşınır veya taşınmazları genel merkez adına yerel kanunlar çerçevesinde kullanmıştır. Vatandaşların fitre, zekât ve sadaka yardımlarını toplayarak genel merkeze ulaştırmıştır. Politik söylemlerden kaçınan Cemiyet, bu yola başvuran üyeleri ihraç etmekten çekinmemiştir (Çanlı, 1995: 85).

Cemiyet, 1925 yılında özellikle şubenin yöneticilerinin mesai ve çabalarıyla o dönem Ford fabrikasının Detroit'te bulunmasının da etkisiyle Türkiye'de bulunan altı kadın için "Ford Foundation" bursu sağlanmıştır. Bu burs ile ABD'ye gelip Hastabakıcılık Mektebi'nde eğitim görmüşlerdir (Akgün ve Uluğtekin 2001: 91) Bu dönemde Hilâl-i Ahmer, ihtiyaç duyulan hastabakıcılık gibi mesleklerin eğitimi için çaba harcıyordu.

Hilâl-i Ahmer sadece Detroit şehrinde değil daha sonraki süreçte Buffalo ve Witing-İndiana şehirlerinde de faaliyet göstermiştir.²³ Bu şubeler, Detroit şubesine bağlı olarak kurulmuşlardır. Bu şehirlerde cemiyet yararına memlekete gönderilmek üzere birçok balo ve müsamere düzenleyip, para toplamışlardır (Çanlı, 1995:85 ; Topçu ve İzgöer, 2020: 2974-2975).

Cemiyetin faaliyetlerinin en önemlisi ülkelerine yapılan maddi yardımla birliği beraberliği güçlendirmek konusundadır. Nitekim bu amaçla ABD'de birçok toplantı düzenlenmiştir. Toplantılarda o dönem için ciddi miktarlarda para toplanmış ve savaş halinde bulunan Anadolu'ya gönderilmiştir. Toplantılarda bulunan kişilerin amacı Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutanlığındaki Millî Mücadele'ye yardım etmek olmuştur. Katılımcıların hepsi bu amacı şevkle dinlemek ve yardım edebilmek için orada bulunmuştur. Cemiyetin başardığı yegâne şey milli bilinç olmuştur. Toplantılarda uzakta bulundukları memleketlerine yardım etmek için adeta cömertlik ve mertlik yarışına girmişlerdir. Örneğin, bir kişi çıkıp elli rakamını telaffuz etse, diğer kişi o kimsenin gerisinde kalmamak için daha fazlasını telaffuz edip bağışta

²³ Mehmet Çanlı'nın makalesinde Witing-İndiana şeklinde bahsedilmiş fakat kuvvetle muhtemelen burada yer alan şehir Indiana eyaletinde bulunan Whiting şehridir.

bulunmuştur. Hatta Sabiha Hanım, kendisinin katıldığı bir toplantıda 50.000 dolara yakın miktarda para toplandığını ifade etmiştir. (Sertel, 1987:56).

2.2. Amerika'daki Müslümanların Basın Faaliyetleri

Basın her dönemde kitleleri hareketlendirmek, kontrol etmek ve farkındalık yaratmak için en önemli araçlardan biridir. Türkler için Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından içine girdikleri kurtuluş mücadelesini halka anlatabilmek ve halk tarafından destek alabilmek hayati meselelerdendi. Bir diğer taraftan Türklerin, dünya kamuoyuna da savaş durumunun kendilerine göre gerekçelerini anlatması gerekliydi. Yurtiçinde özellikle kamuoyunu Millî Mücadele'ye katılmaları ve tek sesli bir şekilde mücadele için örgütlemişlerdir. Bu yüzden Millî Mücadele Dönemi basını millet-devlet dayanışmasının bir örneğidir. Buradan hareketle Amerika'da bulunan Müslümanların basın yoluyla da Millî Mücadele'ye yardımları önem arz etmektedir. Bu kişiler, o dönem yalnızca ABD'de kurdukları gazetelerle veya ABD'nin basını ile değil kurtuluş Mücadelesinin verildiği ülkelerinin basını yolu ile de seslerini duyurmuş, desteklerini ortaya koymuştur.

Anadolu'da Yunanlara karşı mücadelenin ilk kurşununu İzmir'de Hukuku Beşer gazetesinin Osman Nevres (Hasan Tahsin) isimli gazetecisi tarafından atılmıştır (Topuz, 1973: 127). İlerleyen günlerde gazeteciler yalnızca kurşunlarıyla değil, kalemleriyle de Yunanlara karşı mücadele vermişlerdir. İstanbul ve Anadolu'da Ankara'yı destekleyen birçok gazete tek vücut olup kenetlenmişlerdir. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan Ankara'da *Hakimiyet-i Milliye* ve *Anadolu'da Yeni Gün* gazeteleri yönlendirmişlerdir. Anadolu'da çıkan gazetelerin dışında işgal altındaki İstanbul'da yayın yapan gazeteler de mevcuttur. Bunların öne çıkanları arasında *Akşam*, *İkdam*, *Tasvir-i Efkar* ve *Vakit* gibi gazeteler vardır. Özellikle, *Tasvir-i Efkar* ve *Vakit* gazetesi, Ankara'ya silah, personel ve haber kaçırma işlerinde fiilen rol alıp basın faaliyeti haricinde daha farklı bir misyon üstlenmişlerdir (Koloğlu, 1992: 63).

Anadolu ve İstanbul basını dışında, ABD basını da Türklerin seslerini duyurabilmek ve cepheden gidecek yalan ve yanlış haberlerin önüne geçebilmek için hayati önemdeydi. Öte yandan dış basını Kurtuluş Savaşı'ndan haberdar etmek ve kamuoyunu Türk lehine çekmek önemli bir avantajdı. Bunun farkında olan Mustafa Kemal Paşa 1920 yılında Sivas Vilayeti ve Heyet-i Merkezi'ye yolladığı telgrafta basının dikkatini çekerken, basın çalışanlarına seslenmiştir.

Milli Hareketi gücendirecek hatalar yapmaktan kaçınmalarını istemiştir (Özkaya, 1985:880).

2.2.1. Amerika’da Yayımlanan Türkçe Gazeteler

Amerika’da örgütlenen Türklerin, memleketlerinden haber almaları çok mümkün değildi. Hatta Anadolu’dan Amerika’ya haber gelmesinin zorluğu bir yana İstanbul bile Anadolu’dan zor haber alabiliyordu. Türk Teavün Cemiyeti meydana getirildiği zaman ayrıca bir cemiyet gazetesi de çıkarılmıştır. Bunun haricinde Anadolu ile bağları güçlü olan yurttaşlar da kendi kurdukları gazetede yayınlar yapmaya çalışmıştır. Dolayısıyla Müslümanlar, eldeki kısıtlı imkanlara rağmen muhtelif gazeteler ile yayın yapmıştır.

2.2.1.1. Birlik Gazetesi

Birlik Gazetesi, ABD’de New York kentinde kurulan Türk Teavün Cemiyeti’nin resmi yayın organıdır. Gazete, ilk sayısını Ağustos 1922’de yayımlamıştır. Birlik gazetesinin ilk idare merkezi, “36 Rivington, New York” adresi olarak gösterilmiş daha sonra ise “217 Doğu 6. cadde New York”da faaliyet göstermiştir. Gazetenin başlığı ve künyesinde hem Latin harfli İngilizce hem de Arap harfler ile Türkçe bilgiler yer almaktadır (Akın, 2004: 494-495):

“The only Turkish paper in America. Published 3 times a month by the Turkish Welfare Ass’n. Address: 36 Rivington N.Y Ottoman Welfare Ass’n. Phone: Orchard 5062. Abone Bedeli senevî 4 dolardır. Nüshası 15 senttir. On günde bir çıkar. İslam cemaatinin menfaatine hizmet eder yegâne Türkçe gazetedir. Naşiri: Türk Teavün Cemiyetidir.”

Gazetenin, Amerika’daki tek Türk gazetesi olduğu, ayda üç defa yayımlandığı belirtilmiştir. Ayrıca gazetede, Türk Teavün Cemiyeti ile ilgili iletişim bilgileri ve adresler belirtilmiştir. İlk olarak Osmanlı Teavün daha sonrada Türk Teavün Cemiyeti şeklinde anıldığı ifade edilmiştir (Akın, 2004: 494-495).

Birlik gazetesinin yaptığı yayınların çoğu Türk Teavün Cemiyeti ile ilgilidir. Ayrıca ülke ve bağış haberleri verilmiştir. Bu yazılara örnek vermek gerekirse; “Memleketimizi Amerika’ya Tanıtmak Fırsatı” başlıklı yazıda bir Amerikan firmasının, Osmanlı (Türk) Teavün Cemiyeti’ne başvurarak, Amerika’nın her yerinde gösterilmek üzere Türkiye’ye ait filmler istediğinden detaylı bir şekilde bahsedilmiştir: “National City Boro, son zamanlarda Amerika’nın Şark-ı Kariple günden güne artan bir nispette ticari münasebete girdiğini nazar-ı dikkate alarak, Osmanlı Teavün Cemiyetinden Türkiye’de çıkan

tütün, üzüm, incir, deri, tiftik gibi mahsulat ve havlu, halı gibi mamulat hakkında mahallinde alınmış, bu mahsulatın ve mamulatin muhtelif safhalarını gösterir filmler istiyor ve bu filmleri cemiyete beş para masraf-ı mucip olmaksızın Amerika'nın muhtelif mahallerinde göstermeyi vaat ediyor.” Bu Amerikan şirketinin amacı Amerika'nın her yerinde ticareti geliştirmek, mevcut ticaretin güçlenmesine ve büyümesine yardım etmektir. Şirket, Amerika'da bulunan bütün ticaret odalarıyla bağlantı halinde ve onlara gerekli bilgi akışını sağlamaktadır. Bunu kimi zaman çekilen filmler sayesinde gerçekleştirmiştir (Birlik, 4 Ağustos 1922: 3; Işık, 2017: 652).

Gazetede yer alan haberlerden bir diğeri ise *Wokinoy'n'da 800, Browns'da 500 Dolar Toplandı* başlıklı yazıdır. ABD'de, 22 Haziran 1922 tarihinde Wokinoy'n'da bir evde anadoludaki “felaketzedelere” yardım maksatlı toplantı düzenlendiği belirtilmiştir. Harvard Üniversitesi'nden Fatma Reşid Hanım, memleketteki durumu anlatıp bütün Müslümanları bu toplantıya davet etmiştir. “*Otuz kişiden ibaret olan bu küçük cemaat, Müslümanlara has olan bir (şerefle, büyüklükle, soylulukla) vermeye doymayan büyük bir kalple bu davete icabet etmiş ceplerindeki paralarını, gözyaşlarıyla beraber dökmüşlerdir.*” Otuz kişilik bu toplantıda 800 dolar toplanmış, Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne gönderilmiştir (Birlik, 4 Ağustos 1922: 3).

Yazıda, Browns'da da bir bağış toplandığı ifade edilmiştir. Bahsi geçen yerde seksene yakın Müslümanın yaşadığı halde konumların birbirlerinden bağımsız olması sebebiyle tek bir toplantı yapmak mümkün olmamıştır. Yardımlar, ev ve dükkanlar gezilerek toplanmıştır. Ayrıca burada sadece para yardımı yapılmadığı da şu şekilde belirtilmiştir: “*Buradaki halk da vatanın bu yardım isteyen sesine aynı hamiyet ve aynı Müslüman şefkatiyle cevap vermiş, hatta bazıları verdikleri ianelerden gayri saatlerini bile hediye etmişlerdir. Çemişkezeklizade Ahmet oğlu Hikmet Efendi, Nevşehirli Said Efendi, verdikleri külliyetli iane miktarından gayri iki altın saat hediye etmişler...*” Bahsi geçen yerde 500 dolar para toplandığı belirtilmiştir (Birlik, 4 Ağustos 1922: 3; Işık, 2017: 645). Vatandaşların yardımlarını bildiren yayınlara *Birlik* gazetesi de dahil olmuştur. ABD'de ilk kez Browns'da toplantı dışında yardım toplandığı dikkat çekicidir.

Aynı nüshada Türk Teavün Cemiyeti'nin millî mücadele hakkındaki hassasiyetlerine dair memlekete ve savaşın yetimlerine yönelik bir yazısı

mevcuttur. Kurban Bayramı vesilesi ile vatandaşların bayramı kutlanmış ve memlekette sefil halde olduğu belirtilen yetimlerin unutulmaması hatırlatılmıştır (Birlik, 4 Ağustos 1923: 3):

“Arkadaşlar,

Bugün Kurban Bayramıdır. Cemiyetimiz bütün dindaşlarını, bütün kardaşlarını tebrik eder ve daima böyle mübarek günlere mesud hatıralarla kavuşmalarını temenni eder. Şimdi Anadolu’da hudut boylarındaki kardaşlarımız da bayram yapıyor. Bugün İstanbul ve Ankara’da vatanın her köşesinde matemli bir hava teneffüs eden yüz binlerce muhacir, öksüz ve yetimlerin de bayram günüdür. Acaba o cephelerdeki kahraman askerlerin ateş karşısındaki bayramları o sefil ve zavallı muhacir ve yetimlerin sokaklarda sürünürken aç ve çıplak karnını bastırırken hatırladığı bayram duyguları, o yorulmuş, o yaralı kalplerde neler ne hisler uyandırır, ne mahrumiyetler gösterir? Evinde, yurdunda validesiyle babasıyla kucaklaşamayan, çoluğuyla, çocuğuyla öpüşemeyen bu uğursuz asrın zavallı matem zedeleri, siz ümitsiz olmayın. Sizin Dünya üzerinde çok kardaşlarınız, çok babalarınız vardır. Biliniz ki onlar pek alicenap pek hamiyetli insanlardır. Onlar sizi de sizinle beraber bütün yavrularımızı bütün vatanımızı, bütün istiklalimizi de kurtaracaklardır. Bunların içinde pek o cefakâr o kahraman askerlere sonra pek mukadderatımızı kemal-i emniyetle teslim ettiğimiz o hamiyetli o muktedir ellere, sonra omuzunda cephane ve ekmek taşıyan Müslüman kadınıyla, tarlada, madende, fabrikada ter döken ve terle o kanla kazandığı parayı son onluğa kadar veren kardaşı, onlar sana bakacak, onlar seni yirminci asra uygun yarınki nesil olarak yetiştirecektir.”

Cemiyetin bu yazısı açık bir şekilde Amerika’daki Müslümanların, Anadolu’daki yetimler başta olmak üzere Anadolu insanının yanında olduklarına ve özellikle Kurtuluş Savaşı’nın cephede devam ettiği süreçte desteğini okyanus ötesinden gösterdiklerine bir kanıt oluşturmaktadır.

Gazete, aynı zamanda Türk Teavün Cemiyeti’nin de resmi yayın organı olması sebebiyle cemiyetle ilgili birçok haberi sütunlarına taşımıştır. Gazetede,

Cemiyet Nizamnamesi hakkında bilgilendirilme yapılmış, Müslümanlar ve Türkler arasındaki dayanışmanın artırılması amaçlanmıştır (Işık, 2017: 643).

Birlik gazetesinin 7 Mayıs 1923 tarihli nüshası ise Dr. Fuat Bey'in Worcester kentine düzenlenen gezisini, orada yapılan toplantı ve yardımları ele almıştır. Bu toplantıya Worcester'de bulunan bütün Müslümanlar ve şehrin Belediye Başkanı katılmıştır. Şehit yavrularının durumlarından, vatanın durumuna ve ABD'deki Müslümanların özverili yardımlarına kadar birçok husustan bahsedilmiştir. Yine Sabiha Hanım'ın kızı Sevim'in *Yetimler Marşı* adlı şiiri ya da marşı da okunmuştur. Söz konusu marşın/şiirin dizeleri şu şekildedir (Birlik, 7 Mayıs 1923: 1; Umay 2014 : 89-91):

“Anne benim babam yok mu? Nerde kaldı gelmedi!

Gözlerimden akan yaşı el uzatıp silmedi.

Ben büyüdüm, beni görüp muradına ermedi.

Hep esirler geldi ama benim babam gelmedi.

Hep yetimler güldü ama benim yüzüm gülmedi.”

Bu dizelerde, savaşlarda babasını kaybeden yetimlere dikkat çekilmiş, toplantının amacı ve ciddiyeti Müslümanlara hatırlatılmıştır. *Birlik*, yayınlarıyla manevi bilinci okurları arasında yaymaya çalışmıştır. Çeşitli haber ve yazılarla, Milli Mücadele yanında yer almıştır.

2.2.1.2. Hemşeri (Hamsharey) Gazetesi

Amerika'da Türkçe çıkarılan *Birlik* gazetesi haricinde ayrıca bir vatandaşın kendi teşebbüsüyle çıkardığı bir gazete de mevcuttur. *Hemşeri* gazetesi, New York'ta ikâmet eden Musa Cömert adlı bir Türk göçmen tarafından New York'ta çıkarılmıştır (Akgün, 2002: 1517). *Hemşeri* gazetesine ait sadece bir sayı mevcuttur. *Hemşeri*'nin ilk sayısı, 1 Şubat 1922 tarihinde yayımlanmıştır. İlk sayısında gazetenin amaçları ile ilgili bilgiler künye bölümünde yer almaktadır. *Hemşeri*'nin yayımlandığı tarih itibarıyla Amerika'da Türkçe çıkan tek gazete olduğu gazetede de belirtilmiştir. İlk sayının en üst kısmında yer alan bilgilerde gazetenin amaçlarını, Amerika'da Doğu ve Türk toplumu için fikir ve ideallerin yer alacağı, bu birikimi memleketleri ve Türk-Amerikan ilişkilerinin daha iyi bir hale gelmesi için kullanacaklarını bildirmişlerdir. Gazetenin adresi, “391 Fulton Street, Brooklyn New York City” olarak belirtilmiştir. Gazetenin bilgi künyesi hem İngilizce hem Türkçe olarak yazılmış buna mukabil Musa Cömert'in ismi “Moses F. Gerner” şeklinde, *Hemşeri* ismi ise “*Hamsharey*” şeklinde

yayınlanmıştır. Abonelik ücreti, senelik 5 dolar, günlük ise 5 sent olduğu belirtilmiştir (Hemşeri, 1 Şubat 1922: 1).

Gazetenin 1 Şubat 1922 tarihli sayısının baş makalesi imzasız yayımlanmış olsa da başyazar olarak Musa Cömert'e ait olduğu düşünülen bir yazı bulunmaktadır. Yazı, memleketi Türkiye'ye yazılmış *Doğduğumuz yerlere selam* başlığını taşımaktadır. Ayrıca bu yazının başında bir şiir bulunmakta ve memleketin toprağından havasına kadar her yerine özlem duyulduğundan bahsedilmektedir. Bir Türk olarak Amerika'ya gelmenin, atalarından kalan bir hissiyat şeklinde batıya doğru ilerlemek olduğu belirtilmiştir. ABD'nin fırsatlar ülkesi olduğunu ve bu fırsatları yaratanların ülkeye gelmiş göçmenler olduğu ifade edilmiştir. Göçmenlerin ya da diğer milletlerin Amerika'da kendi gazetelerinin olduğu, Türklere de bir gazetenin gerekliliği belirtmiştir. O dönemde Türklere ait bir matbaa olmadığından Arap bir vatandaşın matbaası yardımıyla gazeteyi yayınladıkları bildirmiştir (Hemşeri, 1 Şubat 1922: 1). Dolayısıyla Musa Cömert'in ABD'deki Türk topluluğunun sesi olmayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Gazetede uluslararası siyasi haberlerden, Hindistan'dan Anadolu'ya yapılan yardımlara kadar birçok haber yer almıştır. Öte yandan Ottoman-American Line tarafından düzenlenen Gülcemal gemisinin 3 Mart 1922'de Türkiye'ye yapacağı seferin bir ilanı da yayımlanmıştır (Hemşeri, 1 Şubat 1922: 2). *Hemşeri* gazetesi, Müslümanların ve Türklerin Amerika'da diğer göçmenler gibi faaliyetlere girebileceğinin ve memleketine fayda gösterebileceğinin bir kanıtı olmuştur.

Gazeteyi çıkartan ve Osmanlı Devleti eski devlet görevlisi olarak bilinen Musa Cömert'in 6 Şubat 1922 tarihli Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği mektup bulunmaktadır. Mektupta, kendisinin Türklerin lehine Amerika'da yayın yaptığı, bu amaçla *Hemşeri* adlı bir gazete çıkardığını fakat maddi olarak güçlük çekmesi sebebiyle maddi anlamda yardım istediğini bildirmiştir (Şimşir, 1981: 173-174). Ancak Musa Cömert'in isteğinden anlaşıldığı üzere ABD'de maddi olanaksızlık sebebiyle Ankara'dan yardım istenmiştir. Anadolu imkansızlıkların ve yetersizliklerin olduğu bir savaş döneminden geçerken, böyle bir yardımın yapılması imkân dahilinde değildir. Gazetenin maalesef belirtilen ilk sayısına erişilmiş ve maddi zorluklar sebebiyle kuvvetle muhtemel gazete, ilk sayıdan sonra varlığını devam ettirememiştir ya da birkaç sayı daha yayımlanıp sonra

yayın hayatı sonlandırılmıştır. Birkaç sayı daha çıkarılmış olsa dahi bu sayılara erişmek mümkün olmamıştır.

2.2.2. Millî Mücadele Basınında Amerika'daki Müslümanlar

ABD'deki Müslüman cemaatinin önemli isimlerinden olup 1919 yılında Columbia Üniversitesi'ne gazetecilik eğitimi için gitmiş olan Zekeriya Bey ve Sabiha Hanım, ABD'de bulunduğu süreçte Türk basınında da faaliyet göstermişlerdir. ABD'deki Müslümanların durumları, buradaki Türk algısı, ABD'den Türkiye'ye yapılan yardımlar ve Müslümanların örgütlenmelerine yönelik çalışmalar gibi birçok konuda gazetelere mektuplar gönderilmiştir. Bu mektuplar Türk basınında yayımlanmıştır.

2.2.2.1. Vakit Gazetesinde Çıkan Yazılar

Vakit gazetesi yayın hayatına 22 Ekim 1917 tarihindeki ilk nüshası ile başlamıştır. Amerika'da eğitim almış, Ahmet Emin Yalman ve arkadaşı Mehmet Asım Us tarafından kurulmuştur (Topuz, 1973: 123). Millî Mücadele Dönemi'nde İstanbul'da çıkan gazetelerden olan *Vakit*, Ankara Hükümetini destekleyen gazeteler arasındadır. Ancak *Vakit*'in de dahil olduğu gazeteler bu şartlarda İstanbul ve Ankara Hükümetlerinin çatışmasının ve Kurtuluş Savaşı'nın bir taraftan devam etmesi yayın süreçlerini büyük çapta etkilemiştir. Hatta, Padişah aleyhinde yazılar yayımlamamak, Padişaha bağlı hareket etmek durumunda kalmışlardır. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının asi oldukları yolundaki fetvayı yayımlamak ve Millî Mücadele aleyhinde görüşler bildirmek şeklinde tavizler vermişlerdir. Ayrıca bazen gazetenin sayfaları sansür sebebiyle boş şekilde yayımlanmıştır (Güner, 1998:93).

1921 yılı hem savaş alanı hem de basın tarafında bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bu yıl ile beraber İstanbul basını, Millî Mücadele lehine yazıları sayfalarına taşımaya başlamıştır. Padişah ve İstanbul hükümeti, 1921 yılı itibarıyla milli kuvvetlerin lehine sonuçların oluşmasıyla, cephelerden, Büyük Millet Meclisi'nden ve Mustafa Kemal Paşa hakkında yayınlar üzerindeki baskıyı kaldırmışlardır (Güner, 1998: 93). *Vakit* gazetesinde yayımlanan ve bu çalışmayı ilgilendiren nokta özellikle Zekeriya Bey ve Sabiha Hanım'ın ABD'den gönderdikleri mektupların "*Amerika Mektupları*" adıyla gazetede yayımlanması olmuştur.

2.2.2.1.1. Sabiha Sertel'in Yazıları

Sabiha Hanım'ın yazılarının ilki, 18 Aralık 1920'de *Amerika'da İlk Türk Bayrağı* isimlidir. Gülcemal Vapuru'nun, Türk bayrağı altında Anadolu direnişinin bir temsilcisi olarak Amerika'ya gelişinin önemli olduğu belirtmiştir. Sabiha Hanım'a göre, vapurun gelişi gerek Amerikan çevrelerinde gerek Türk çevrelerinde çok müspet bir tesir yaratmıştır. Bu yolculuk Gülcemal Vapuru'nun Türk bayrağı altında ABD'ye ilk gelişi olmuştur (Vakit, 18 Aralık 1920: 3). Gülcemal, dokuz yüz elli altı yolcusu ile ilk kez ABD'ye gelmiş, yolcularda herhangi bir sağlık sıkıntısı görülmemiştir (New York Tribune, 1 Kasım 1920:20). Bu olay hakkında Amerikalıların "korkunç Türk" gibi imalarda ve destek içerikli haberler yaptıkları görülmüştür. Bu yolculuğun diğer önemli noktası ise New York Liman Kılavuz görevlilerinin ABD'de gördükleri ilk ay yıldızlı gemi olmasıdır. Geminin kaptanı Hüseyin Lütfi adlı bir Türk'tür. Atlantik okyanusunu aşan bu gemi, Amerikalıların gözünde büyük bir olaydır. New York'ta bulunan Müslüman Türklerin gururlanmasına yol açmıştır (Grabowski, 2001: 16).

Uzun zamandır vatanlarına hasret ve düşmanlarının tahammülsüz hakaretlerine maruz kalan Türkler için Gülcemal, vatanın müjdecisi olmuş, vatanın bir parçası olarak görülmüştür. Sabiha Hanım'ın "*Gülcemal'in tepesinde sallanan bayrak bize şerefi getirdi*" sözleri Gülcemal'in bu insanlar için neyi ifade ettiğini daha iyi anlatmaktadır (Vakit, 18 Aralık 1920: 3).

Amerikan çevrelerinde Gülcemal'in gelişi, şaşkınlık yaratmış ve merak uyandırmıştır. "*Gülcemal Amerikan muhitinde derin bir hayret uyandırdığı herkes akın akın Gülcemal'i, Türk kaptanlarını görmeğe koşdular. Hala bizi ayağında şalvarı, elinde çadırı, göçebe ve vahşi olarak tanıyan Amerikalılar, bir Türk kaptanının bahr-i muhiti geçmesine, bir Türk kaptanının her kaptan gibi bir insan olduğuna kolay inanamadılar. Zaten burada Türklerin de Türk olduğuna inanamazlar.*" Sabiha Hanım, yazısının devamında Amerikalıların Türk algısından bahsetmiş ve Gülcemal'in bu algıyı olumlu anlamda etkilediğini belirtmiştir.(Vakit, 18 Aralık 1920:3).

Amerika'da gayet iyi duygularla karşılanan Gülcemal'i eleştiren kesimler yok değildi. Buna göre gazetede şu ifadelere yer verilmiştir: "*Vapur Cebeli Tarık'a yaklaştığı zaman içinde bulunan Rum ve Ermeni dostlarımız güverteye hücum etmiş, civardaki gemilere, açız, açız, Türkler bizi aç bırakıyorlar diye bağırmaya başlamışlardır*" (Vakit, 18 Aralık 1920: 3).

Gülcemal'in gelişinin Türkler açısından Amerika'da verdiği etkiyi Sabiha Hanım şu şekilde aktarmaktadır (Vakit, 18 Aralık 1920:3):

“Türk hükümeti Amerika efkâr-ı umûmiyesinde lehimize bir cereyan yapabilmek için burada binlerce dolar sarf etse, bu kadar muvaffakiyet elde edemezdi. Gülcemal bizi hâlâ devr-i vahşette yaşayan barbarlar şeklinde tanıyan Amerika'ya, Türklerin de insan olduğunu tanıttı. Böyle her türlü kavâid-i sıhhiye'ye ve kavâid-i medeniye'ye tâbi bir Türk vapuru, şimdiye kadar bahr-ı muhitte ilk defa sallanan Türk bayrağı Amerikalılara Türklerin âlem-i medeniyete girmesi gibi telakkî edildi. Bu tatlı zannı temâdî ettirmek aleyhimizde, şimdiye kadar bu toprağa ekilen kin ve garz tohumlarını çürütmek, Türkün de yeryüzünde bir insan olduğunu ve her insan gibi yaşamaya hakkı olduğunu bu garz-kâr propagandalarla zehirlenmiş Amerikan muhitine anlatmak için Gülcemal'in bu mesut seyahatini taaddüd ettirmesini temenni ederiz.”

Gülcemal'in ABD'ye gerçekleştirdiği sefer, Türklerin para vererek dahi yapamayacakları bir tanıtıma dönüşmüştür. Türkleri hâlâ barbar gibi gören Amerikalılar için Gülcemal, Türklerin medeni milletlerden olduğunu göstermiştir. Türklerin de dünyada saygıdeğer olduğunu hatırlatmıştır. Nitekim yazıda, Gülcemal'in seferlerine devam etmesinin ABD'deki Türk algısı için olumlu olduğu belirtilmiştir. Gülcemal'in seferlerinin devamı için Sabiha Hanım, özellikle konunun ekonomik boyutuna dikkat çekmiştir. Gülcemal'in memlekette yaptığı iç seferlerden ziyade, Amerika'ya yapacağı seferleri gerek Türkler gerek Amerikalılar nezdinde geminin taşıyacak yolcuların dışında boş kalacak yerleri İstanbul'a mal göndermek isteyenler için kullanıldığı takdirde ticaret için iyi bir vasıta olacağından bahsetmiştir (Vakit, 18 Aralık 1920: 3). Gülcemal'in, Atlantik Okyanusunu geçerek Amerikan limanlarına ulaşmış olması Amerika'daki Türk ve Müslüman algısı için büyük önem taşımıştır. Öte yandan ay yıldızlı bayrağın ABD'de dalgalanması, Türklerin Millî Mücadele'ye olan inançlarını artırmıştır.

Milli duygularıyla çok uzaklarda ülkelerini düşünen yurttaşlar birçok vesile ile Millî Mücadele'ye, ülkenin yetimlerine yardımlarda bulunmuşlardır. Yardımları çeşitli şekilde toplamışlardır. Basın, bu yardımlara aracılık eden önemli bir araç olmuştur. Bu bağlamda Sabiha Hanım'ın, *Amerika'daki Türkler*

İstanbulluları Bir Gün Oruca Davet Ediyor adlı 6 Nisan 1921 tarihli yazısı önemli bir örnektir. Yazıda belirtildiği üzere Amerika’da bir gün “şehitler orucu” tutulur. Bu orucun sebebi, bir gün boyunca tüketecekleri yemeklerin maliyetini ülkelerine göndermek ve yetim çocukları sevindirmektir. Bu fikrin temelinde ise Birinci Dünya Savaşı’nda Amerika’nın iase nazırlığını yapmış olan Herbert C. Hoover’ın savaş sırasında hayatlarını kaybetmiş insanların ardında bıraktığı yetim çocuklarına yardım toplamak için düzenlediği kampanya vardır.²⁴ Bu kampanya, Amerika’nın her yerine yayılmıştır. Evlerinde yemekler hazırlamış her kadın, masaya konan boş tabaklar için yardım hanesine para eklemiştir. Sabiha Hanım da ABD’deki Müslümanlarla oruç tutarak topladıkları parayı Dârü’l Eytam’a göndermiştir. Aynı kampanyayı, İstanbullulara ve Hilâl-i Ahmer Cemiyetine açık mektup adı altında önermiştir. Sabiha Hanım yazısında şunları aktarmıştır (Vakit, 6 Nisan 1921:1-2):

“Bu oruç, vatanın sevgili yetimleri için bin beş yüz dolar bıraktı. Bu küçük hediye doğrudan doğruya Dârü’l Eytam’a gönderdik. Şimdi oradaki bütün kardeşlerimizi bu oruca davet ediyor, bizim, denizlerin ayırdığı yabancı topraklar üstünde duyduğumuz matem bütün bu sevgili ve aziz çocukların kardeşlerini çağırıyoruz. Bu ses bizden ziyade yavrularını bize emanet bırakarak ölen babaların sesidir. Bu sesi herkesten evvel duyan ve herkese duyuran; harp senelerinde kalbimizden akan kanları, çocuklarını kurban veren anaların gözlerinden yuvarlanan yaşlarını silen Hilâl-i Ahmer’in şefkatli kalbi olmalıdır. Onun için size müracaat ediyor ve bütün milleti bir gün için oruca davet etmenizi istirham ediyorum.”

Manevi duygular ile ellerinden geleni yapmaya çalışan Türkler ve Müslümanlar bu faaliyetlerinde başarılı sonuçlar elde etmiştir. Bu denli yardımların savaş yıllarında ne kadar önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Sabiha Hanım bunu fark etmiş olsa gerektir ki Amerika’da gördüğü bir sosyal yardımlaşma faaliyetini memleketinde de yapılabileceğini düşünmüş ve bu mektubu kaleme almıştır. Aynı zamanda mektubun yayımlamasından aylar sonra

²⁴ Herbert Clarke Hoover, Amerika Birleşik Devletleri’nin, 1921-1928 yılları arasında Ticaret Bakanlığını yapmıştır. Ayrıca 1929-1933 yılları arasında Başkanlığını yapmıştır.

7 Ağustos 1921 tarihinde halktan fedakârca isteklerin bulunduğu *Tekalif-i Milliye* emirleri yayımlanmıştır.

2.2.2.1.2. Zekeriya Sertel'in Yazıları

Zekeriya Bey de “*Amerika Mektupları*” adlı yazılarıyla *Vakit* gazetesi yoluyla memleketine ABD’den bilgiler vermiştir. Zekeriya Bey’in, *Amerika’da Bizi Nasıl Tanıyorlar?* başlıklı yazısında Amerika’daki Türk algısından bahsetmiştir. Türk Amerikalıları ne kadar ‘iyi’ tanıyorsa, Amerikalının da Türkleri bir o kadar ‘kötü’ tanıdığını belirtmiştir. Bu algıyı birkaç örnek ve yaşadığı durum ile aktarmıştır. Zekeriya Bey, okuduğu gazetede bir ilan görmüştür. İlanda, Yemen’de yaşayan zengin bir şeyhin kızının vaktiyle İstanbul’a geldiğinden bahsedilmektedir. Kız, İstanbul’da bütün gençleri peşine düşürmüş ve bir Amerikalı bu kızı kandırıp, Amerika’ya kaçırmıştır. Kızın babası da her yerde kızını aramaya başlamış, Amerika’da izini bulup buraya bir heyet göndermiştir. Şeyh, kızını bulana ve yahut yerini haber verene 10 bin dolar vereceğini söylemiştir. Zekeriya Bey, gazetede bu ilanı okuyunca bir masala benzetse de meraklanıp peşine düşmüştür. New York’ta heyetle birlikte ikâmet ettiğini öğrendiği Yemenli Şeyh’in adresini bulup ziyarete gitmiştir. Hatta, otele girdiğinde burada şeyhin adamlarının ve şeyhin kaldığı odaların masalsı olduğundan bahsetmiştir. Şeyhin odasına girdiğinde Şeyh, nargilesi ile “şark işi” keyif yapmaktaymış. Ancak Şeyh Türkçe bilmemekteymiş. Zekeriya Bey, gazeteci olduğunu ve gazetede çıkan ilanlar hakkında malumat istediğini belirtmiş fakat Şeyh’ten gazetedeki ilanda yazarlardan daha fazla bilgi alamamıştır. Şeyh, hep ihtiyatlı bir şekilde konuşmuş, kendisi ile ilgili hakikati anlamak mümkün olmamıştır. Zekeriya Bey, nihayet bir hafta sonra öğrenmiştir ki bu ilan gazetede *İstanbul Dilberi* adlı bir sinema filminin tanıtımı için yayımlanmıştır (Vakit, 9 Ocak 1921: 3).

Zekeriya Bey’in meseleye olan merakı, bu kez de film gösteriminde devam etmiştir. Bundan kısa bir süre sonra filmin gösterimi başlamış, New York’un en önemli tiyatrolarının birinde oynamıştır. Sinema filmini izlemeye giden Zekeriya Bey, filmi izledikten sonra “Sanat adına acınacak bir cehalet!” şeklinde değerlendirmiştir. Filmin konusu, İstanbul’da dilencilik yapan yirmi yaşlarında bir Türk kızının bir gazinonun önünde dilenirken bir Amerikalıyla karşılaşması ve âşık olması üzerinedir. Ancak kız aslında memleketinde zengin şeyhlerden biriyle evlendirilmek istendiği için İstanbul’a kaçmış. Bununla

beraber, bu şeyh ve Amerikalı arasında bir husumet başlamıştır. Amerikalı kızı kaçırmaya yelteniyor, şeyh onu takip ediyor ve Bağdat'a gidiyorlar, orada kanlı bir mücadeleden sonra şeyh, Amerikalıyı öldürüp kızla evlenmiştir. Zekeriya Bey, seyrederken filmi yapan kişiler için sanat, cehalet ve zavallılığına acıdığı belirtmiştir. Türkleri kast ederek aşağılamaya ve küçümsemeye maruz kaldığı sebebiyle "bize" acıdığını ifade etmiştir. Film yapanların haritaya bakmaya bile tenezzül etmediklerini, filmde İstanbul'un civarını çöl ikliminde tasvir ettiklerinden bahsetmiştir. Ayrıca İstanbul sokaklarında develerle gezilen, karanlık, harap ve pis bir şehir olarak tasvir edilmiştir. Bunun yanında Bağdat ile İstanbul arasındaki mesafeyi de çok yakın gibi göstermişlerdir. Türk tasviri ise bellerinde palalarıyla sanki haydutluğa gidecek gibi duran insanlar olarak yansıtılmıştır (Vakit, 9 Ocak 1921: 3).

Zekeriya Bey, film ile ilgili ayrıca şunları aktarmıştır: "*Filmi seyrederken kendimi Amerikalı olarak Tasavvur ettim ve bu manzaranın üzerimde yapacağı tesiri düşündüm. O vakit titredim ve hakkımızda bu kadar cahilane telakkilerle ağfal ve ızlâl edilen Amerikalıların bizleri tanıyamamakta haklı olduklarını tesillime mecbur oldum.*" (Vakit, 9 Ocak 1921:3) Amerikalıların Türkleri tanıyamamasının haklılığına işaret edilmiş ve haritaya dahi bakılmadan Türklerin nerede ve nasıl yaşadıkları hakkında gerçek dışı bir tasvir söz konusu olmuştur. Şüphesiz bu tasvirler, Amerikalılar gözünde Türklerin olumlu bir noktada değerlendirilmemesine sebep olmuştur.

Yazıda geçen diğer bir örnek ise Zekeriya Bey'in, gittiği kütüphanede okumaya başladığı broşür hakkındadır. Kitapçık üzerinde *Ali Baba* yazdığı için broşür merakını celp etmiş ve kitapçığı okumuştur. Hikâyesi, Ali baba isminde bir Türk Şeyh yanında yüzlerce cariye ve kölesi ile New York'a gelmiş, gemiden inerek, otomobil konvoyu ile bir otel aramaya başlaması üzerinedir. Bir otel bulup yerleştikten sonra, kıyafetleri çok dikkat çekmiştir. Bunun üzerine Şeyh, adamlarını Amerika'ya uygun kıyafetler alacağı bir mağaza aramaya göndermiştir. Nihayetinde bir mağaza bulmuşlar ve hep birlikte gidip kıyafetlerini değiştirmişlerdir. Zekeriya Bey, daha sonra bu kitapçıkta yazılan hikâyenin bir terzinin tanıtımı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu tanıtım hakkında şunları söylemiştir: "*İlanda bile bir milleti tahkir vasıtasına müracaat ediliyor ve halkın o millet hakkındaki tezyifkar nazarında istifadeye çalışılıyor*" (Vakit, 9 Ocak 1921: 3). Anlaşıyor ki Amerika'da özel müessese tanıtımlarında bile Türkleri yanlış

biçimde gösteren tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Ancak bu olaylar kişisel yapılmış faaliyetlerdir. Elbette Amerikan halkının hepsini temsil etmemektedir fakat yine de basın ve ilan yoluyla bu şekilde yapılmış hatalı, olumsuz girişimler, Amerika’da Türk imgesinin olumsuz olduğunun bir tezahürü olmuştur. Zekeriya Bey’in bunları Türk halkına açıklaması, Anadolu’daki hareketin ve yeni Türk devletinin gelecekte nasıl ilerlemesi gerektiğine yön verici olduğu söylenebilir.

Zekeriya Bey, bu iki vakadan yazısında bahsettikten sonra daha önce eşi Sabiha Hanım’ın da yazılarında yer verdiği Gülcemal hakkında yazmıştır. Türk algısının ABD’deki olumsuz örnekleri bir tarafa Gülcemal’in gelişinin bu algıya etkisine değinmiştir (Vakit, 9 Ocak 1921: 3):

“Bu suretle Gülcemalin New York’a gelişi Türklük için beklenilmeyen bir fırsat oldu. Bizde Amerikalılara, göğsümüz kabarak bayrağımızı gösterdik, memleketimizin bir parçasını temsil eden vapurumuzu gösterdik.”

Amerika’da, Türk tasvirlerinin çoğunun hatalı ve yanlış olmasının ardından Gülcemal’in ziyareti, Amerikalılara Türklüğü doğru tanıtmaya fırsatı tanımıştır. Daha önce olumsuz bir şekilde tasvir edilen Amerika’daki Türk algısının tasvirine bir darbe indirmiştir. Ayrıca bu yazı ile Türklerin de medeni milletler arasında gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Vakit, 9 Ocak 1921: 3).

Gülcemal’in ABD’de Türkleri iyi temsili Türk karşıtlarını harekete geçirmiştir. Gülcemal gemisi, kendini bir anda Türk-Yunan Savaşının ortasında bulmuştur. Zekeriya Bey’in 13 Haziran 1921 tarihli *Gülcemal Yolda* başlıklı yazısında kullandığı *“Gülcemal’in başına gelen felaket yahut geçirdiği macera Türk-Yunan davasının küçük sahada diğer bir misalidir.”* sözlerinin Gülcemal’in durumu ile birlikte savaşın cephe dışında da sürdürüldüğünün göstergesi olmuştur. Gülcemal, Amerika’da binlerce lira borç ile iskeleye bağlanmış, aylarca süren mahkemelerden ve Türklerin derin üzüntülerinden sonra, bir Amerikan şirketi bulunarak, gemi iskeleden kurtarılmıştır. Ancak borçluları, Gülcemal’i kolay kolay bırakmak istememişlerdir. Bir borç ödendikçe bir diğeri önlerine çıkartılmış, neticede 200-300 bin liralık yani geminin neredeyse değeri kadar borç çıkarılmış ancak tamamı ödenmiştir. Gülcemal hakkında Zekeriya Bey, şunları ifade etmiştir (Vakit, 13 Haziran 1921: 3):

“Artık vapurun avdetine mâni kalmıyordu. Gülcemal’i kiralayan kumpanya, İstanbul’la Amerika arasında doğru bir hat

tesis etti ve ilk seferi Gülcemal'e yaptırmaya karar verdi.

Gazetelere o şekilde ilanlar verildi."

Ottoman-American Line isimindeki bu hat, C.B Richard & Co. isimli bir şirket tarafından kurulmuştur. Adı geçen şirket aynı zamanda Gülcemal'i de bulunduğu durumdan kurtarmıştır. Zekeriya Bey'in bahsettiği ilanlardan bir tanesi, *The New York Times* gazetesinde yayımlanmıştır. İlanda, İstanbul'a on dört gün yolculuk süresi olduğundan, posta gönderilebileceğine kadar tanıtım amaçlı birçok detay yazılmıştır. İlanda seferin tarihi ise 23 Temmuz 1921 olarak yazılmıştır. Yolculuk ücreti ise kabin olarak, 200 dolar olarak belirtilmiştir (The New York Times, 17 Temmuz 1921: 74). Böylece Gülcemal, Türk-Amerikan ilişkileri için bir bağ olmuştur.

Amerika-Osmanlı gemi hattını duyan Amerika'daki Rumlar, şirketin dağıttığı ilanları yırtmışlar ve Rum gazetelerine verilen ilanları reddetmişlerdir. Gülcemal'in "çürük" bir gemi olduğunu anlatarak, insanların bilet almaması için çalışmışlardır (Vakit, 13 Haziran 1921:3). Amerika'da bulunan Yunanlar, Anadolu'daki savaşın boyutunu cepheden, basın ve ticaret gibi alanlara taşımışlardır. Hatta, Yunanistan Denizcilik Bakanlığı, 23 Temmuz'da yola çıkan Gülcemal'in New York'tan, Millî Mücadele için mühimmat taşıdığı yönünde bir istihbarat vermiştir. Yunan savaş gemilerine, geminin durdurulması ve el konulması yönünde talimat verilmiştir. Hattın sahibi şirketin, lojistik acentesi Walter F. Terhune'a herhangi bir savaş mühimmatı taşınıp taşınmadığı sorulduğunda, acente bu soruyu "absürt" olarak değerlendirmiştir. Manifestoların ortada olduğu ve isteyen herkesin bunlara bakabileceğini, gemideki tek silahın kaptanın tabancası olduğunu söylemiştir. Ayrıca gemide un, petrol, pamuk ve muhtelif malların bulunduğu ve gemideki tek makinanın Romanya'ya gidecek olan iki otomobil olduğu bildirilmiştir (The New York Times, 6 Ağustos 1921: 5). Görünen o ki Yunanlar çeşitli iddialarla Türkleri yıpratmaya, ticari gemilerine el koymaya çalışmışlar ancak bunda başarılı olamamıştır.

Gülcemal'in gelişinin ardından Amerika'da Türkler aleyhine yapılan kara propagandalar devam ederken Amerikalılar, hakikat dışı haberlerin yavaş yavaş gerçeği yansıtmadığını anlamışlardır. Zekeriya Bey'in, 13 Nisan 1921 tarihli *Vakit* gazetesinde yayımlanan *Amerika'da Türk'ün Müdafaa*i isimli yazısında bu konu hakkındaki gelişmeler dile getirilmiş, Amerikalıların meselelerde artık Türklerin de görüşlerini dinlemek istedikleri belirtilmiştir. Amerikalılar, o sıralarda

üniversitelerde okuyan Türk gençleri tarafından düzenlenen ve Millî Mücadele'yi anlattıkları konferanslara katılmışlardır. Örneğin, Cornell Üniversitesi'nde bulunan Hüseyin Şükrü isminde bir Türk öğrenci, okulun müdüriyetinin de izniyle yaptığı konferansta iki saat boyunca beş yüzden fazla kişiye konferans vermiş, Türklerin Millî Mücadelesini anlatmıştır. Zekeriya Bey katılımcılar hakkında şunları aktarır: “*Konferansın sonunda her biri Türk gencinin ellerini sıkarak tebrik etti ve şimdiye kadar Türkiye hakkında yaşadıkları zulmet perdesini yırttığı için kendisine teşekkür ettiler.*” Bunun yanında, yine Fatma Hanım ismindeki bir Türk öğrenci, Türk kadını hakkında bir konferans vermiştir. Türk kadınının yerini “odalıklardan” olmadığını katılımcılara anlatmıştır (Vakit, 13 Nisan 1921: 1).

Yazının devamında, Amerikan kamuoyunda ilk kez Türk'ün lehinde söz söyleyen biri olarak eski Hahambaşı Haim Nahum Efendi'nin faaliyetlerinden bahsedilmiştir.²⁵ Hahambaşı Haim Nahum Efendi, II. Meşrutiyetin ilanından sonra 24 Ocak 1909'da Hahambaşılığa seçilmiştir. Osmanlı Devleti sınırlarındaki Yahudilerin tek ve en güçlü yöneticisi konumunda bulunmuştur (Güler, 2003:184-185). Nahum Efendi, bu yükselişini İttihat ve Terakki yönetiminde gerçekleştirmiş, “güvenilir” ve “Türk dostu” olarak anılmıştır. Birçok devletle iyi ilişkileri olan Nahum Efendi, bu sayede Osmanlı lehine diplomatik sayılabilecek birçok girişimde bulunmuştur. Hatta, İttihat ve Terakki hükümetlerinin düşmesinden sonra 1918'de bizzat Sadrazam İzzet Paşa tarafından diplomatik boyutta İtilaf Devletleri ile irtibat kurulması için ABD ile görüşme yapması istenmiştir. Amerika'da bulunan dostlarının etkili olabileceğini düşünmüşlerdir. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından İstanbul'un işgali ile birlikte İtilaf Devletleri'nden olan özellikle İngiltere, aleyhinde bir durum yaratacağı endişesiyle Nahum Efendi'nin görevden alınması için propaganda yapmıştır. Bu baskılar ile baş edemeyen Nahum Efendi, 24 Nisan 1920 tarihinde resmen Hahambaşılıktan alınmıştır (Güler, 2003: 191-194).

Zekeriya Bey yazısında şunları ifade etmiştir: “*Mütareke'den sonra dakika durmayarak lehimizde çalışan ve bu mesaisiyle kendisini bütün Türkiye'ye tanıtan Nahum Efendi iki ay kadar evvel buraya geldi.*” Nahum efendi, Paris'te geceli gündüzlü siyasi girişimlerle Türkiye lehine çalışmıştır. Kamuoyunda ve siyasiler

²⁵ Hahambaşılık, Osmanlı Devleti'nde, Yahudi Cemaatinin dini işleri ile ilgilenen en yüksek makamdır. Daha fazla bilgi için bkz: Hatice Doğan, “Hahambaşılık”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Ek-1 (İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2016), 514-515.

arasında hürmet ve şöhret kazanmıştır. Londra Barış Konferansı'nda, birçok kişiyi Türkiye tarafında yer almaya ikna etmiştir. Bununla da kalmayıp Amerika'ya giderek, burada da birçok kişiyi Türkiye saflarına katabilmek için konferanslar vermiştir. Zekeriya Bey, Nahum Efendi'nin Amerika'da bulunduğu kısa süre içindeki en önemli faaliyetini ise şu şekilde ifade etmiştir: “*Şimdiye kadar Türkiye aleyhinde en çok çalışan (Morgenthau) gibi bir zatı tekrar lehimize kazanması olmuştur.*” (Vakit, 13 Nisan 1921:1). ABD'nin Osmanlı Devleti eski Büyükelçisi Henry Morgenthau, Mütareke sonrasında çıkarttığı, *Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü* adlı kitabıyla ABD'de hayli ilgi görmüştür. Morgenthau'nun kitabı, Birinci Dünya Savaşı'nın Amerikan zaferiyle sonuçlanması gerektiğine inandırmak suretiyle Türk ve Alman karşıtı olarak ele alıp yazmıştır (Bayrakdar, 2016: 135). Daha sonra bu kitap ABD'de yapılan Ermeni propagandalarının merkezinde yer almıştır. Bu sebeple Morgenthau gibi bir ismin Türkiye lehine kazandırılması, Türkler için çok önemlidir.

Nahum Efendi, bir milyon dört yüz bini aşkın Musevi'nin yaşadığı belirtilen New York'ta birçok banka ve bilhassa Musevi banka müdürleriyle temasta bulunarak, Türkiye'de yapılabilecek iktisadi girişimler hakkında ikna edici bilgiler vermiştir. Amerika'da bulunan sermayedarları, Türkiye'de yatırım yapmaya çağırmıştır (Vakit, 13 Nisan 1921:1). Haim Nahum Efendi, ABD'de mali ve siyasi konularda toplantılar ve görüşmeler yapmış, Türkiye lehine propagandanın âdeta taşıyıcısı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı ardından kopan Türk-Amerikan ilişkileri için de yeniden ateşleyici bir etki yaratmasından bahsedilebilir.

Zekeriya Bey tarafından yazılan ve 16 Ekim 1921 tarihli, *New York'ta Şehitlerin Ruhuna Mevlit Kıraatı* adlı yazı ise ABD'de bulunan Müslümanların, Millî Mücadele'de yetim kalmış çocuklar için manevi desteğini ele almaktadır. Yazıda, Müslümanların yardımlaşma ruhuna örnek vermiştir. New York şehrinin çeşitli bölgelerinde yaşayan Müslümanlar, Kurban Bayramı'nda bayram namazı için buluşmuşlardır. Namaz sonrası dualar edilmiş herkes gitmeye hazırlanırken cemaatten biri çıkıp, “*Ey cemaat dağılıyor musunuz? sizlerden yardım bekleyenbinlerce vatandaşınızı hatırlamadan buradan çıkıp gidiyorsunuz?*” şeklinde seslenmiştir. Bunun ardından bir vatandaş daha çıkıp, cemaate seslenmiş içlerinde tamamlanmamış bir şeyler hissedip, hissetmediklerini sormuştur. Yurttaş, ağlayarak seslenmeye devam etmiş, “*İstanbul'da İslam'ın davasını*

müdafaa ederken şehit düşen dindaşlarımızın yetim ve öksüzleri sizden yardım bekliyor. Onlara bir bayram hediyesi göndermek istemez misiniz?” şeklinde devam etmiş ve kalabalığın ruhunu ayaklandırmıştır. Herkes birden “*Hay! Hay!*” şeklinde tek bir ağızdan seslenmişlerdir. Hızlı bir şekilde Türkler tarafından bağışlanan 3 bin dolardan fazla bir para toplanmıştır. Hemen ardından bu şekilde yapılacak bir bağış için Amerika’daki tüm Türklerin katılımı sağlanması için bir komisyon oluşturulmuştur. ABD’de bulunan bütün Müslümanların katılımı için mektuplar gönderilmiş, bu toplantıya katılan her topluluk kendilerine mahsus bağış defterleri oluşturmuştur. Paranın haricinde elbise, iç çamaşırı ve kundura yetimlere gönderilmek üzere toplanmıştır, toplamda ise çok kısa bir zamanda iki ton civarında eşya Gülcemal gemisi ile Anadolu’ya gönderilmiştir (Vakit, 16 Ekim 1921: 2).

Zekeriya Bey’in bu yazısı, ABD’deki Müslümanların Millî Mücadele’ye yardımlarının başlangıcı hakkında referans oluşturmaktadır. ABD gibi, Anadolu’ya çok uzak bir ülkedeki Müslümanların, şehitler için mevlit okutması kayda değer bir olaydır. Bilhassa maddiyatın yanında manevi olarak ellerinden geleni yaptıklarının bir göstergesidir. Dinlerine yabancı bir ülkede yaşayan Müslümanlar, dinlerinin gerekliliklerini yerine getirmeye çalışmış ve bununla kalmayıp, hasret kaldıkları memleketlerine yararlı faaliyetlerde bulunmuşlardır.

ABD’de ülkesi yararına çalışan Müslümanların dışında adı kötüye çıkmış olanlar da vardı. Zekeriya Bey’in 14 Kasım 1921 tarihli ve *Kefen Soyucular Buraya da Geldiler* başlıklı yazısında daha önce de dolandırıcılık vukuatı bulunan bir kişinin Massachusetts eyaletinde Millî Mücadele adına para toplama faaliyetinde bulunduğu dile getirilmiştir. Bu kişi, Worcester şehrinde yaşayan Müslümanlara mektup ile Mustafa Kemal Paşa’nın görevlendirdiği bir kişinin şehre geleceğini bildirmiştir. Ardından şehre gelen dolandırıcılar Türkler tarafından karşılanıp ağırlandırılmıştır. Müslümanlar, Ankara’nın Amerika’daki Türklerden yardım istediğini belirten bu zattan şüphelenip Zekeriya Bey’e sorup olayın aslını öğrendiklerinden bu girişim başlangıcında durdurulmuştur (Vakit, 14 Kasım 1921: 2). Örgütlenmenin önemini bu dolandırıcılık olayı ortaya koymaktadır. Türk Teavün Cemiyeti’nin üyesi olan Zekeriya Bey’in Anadolu Hareketi ile koordinasyon halinde olması bu girişimi engelleyen önemli bir husus olmuştur.

ABD'deki Müslümanlar için kendi aralarında yaptıkları örgütlenmeler, toplantılar ve mevlitler önemli bir yer teşkil etmektedir. Amerika ve özellikle New York'ta bulunan Türkler tarafından milli bir toplantı yapılmıştır. Zekeriya Bey, *Amerika'daki Türklerin Milli Bir İctimai* isimli yazısında bu toplantının ayrıntılarını yazmıştır. Mektupta, New York'ta yaşayan Türklerin ilk kez bir milli gün yaşadıkları belirtilmiştir. Türklerin bu milli gününde, İstanbul Dârü'l Eytam müdüriyeti tarafından ABD'deki Müslümanlara gönderilen ve İstanbul ve Anadolu'daki yetim çocukların yaşam şartlarını gösteren sinema filmi gösterilmiştir. Bu olayı, Zekeriya Bey, şu şekilde belirtmiştir: “*Amerika'da ilk defa olmak üzere Türkçe sinema gösterildi. Türk hanımları şiir okudu, gençlerden bazıları söz söyledi, bazıları milli marşlar okudu.*” Türkler, hasret ve gurbet ile Amerika'da milli bir gün yaşamışlardır (Vakit, 7 Şubat 1922: 2).

Birinci İnönü Muharebesi'nden gelen haberlerin, Amerika'da Türklere ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar, memleketlerine karşı sorumluluklarını hatırlatmış, bağımsızlık mücadelesine olan desteği artırmıştır. O günden bugüne her geçen gün Türkler arasındaki heyecan artmış ve bu heyecan, maneviyattan maddi yardımlara kadar birçok şeye ön ayak olmuştur. Türk Teavün Cemiyeti'nin kuruluşu ve faaliyetleri bunlara dahildir. Bu cemiyetin maddi yardımlardan daha büyük bir hizmeti, senelerce birbirinden habersiz birbirini tanımayan din ve vatan kardeşini Millî Mücadele için bir araya getirmek olmuştur. New York içinde yaşayan tüm Müslümanları, samimiyetle buluşturmuştur (Vakit, 7 Şubat 1922: 2).

Toplantıda gösterilen film, Dârü'l Eytam'a daha önce ABD'den gönderilen iki, üç bin dolar civarı para yardımının ardından Müslümanlar için yetimlerin durumu hakkında bilgilendirmek üzere gönderilmiştir. Film, Türklerin ABD'de “Milli Gün” olarak belirtilen bir etkinlik yaşamasına sebebiyet vermiştir. Türklerin, bu toplantıya katılımı yüksek olmuştur. New York'ta düzenlenen toplantı için Boston şehrinde ikâmet eden Türkler bile katılmıştır. New York'ta başlayan örgütlenmenin amacına ulaştığını tüm Amerika'ya yayılmaya başladığını göstermektedir. Sinema filmi, salondaki insanların milli duygularını kabartmıştır. Hatta bir kadın, İstiklal Marşı okumuş ve salonu hareketlendirmiştir. Ayrıca bu toplantıda yetimler için 600 dolardan fazla para toplanmıştır (Vakit, 7 Şubat 1922:2).

Amerika'da bulunan Türkler bir yandan memleketleri için ellerinden geleni yaparken diğer taraftan Anadolu'daki savaş cepheye Türklerin lehine

ilerlemeye başlamıştır. Zekeriya Bey, 30 Eylül 1922'de *Vakit* gazetesinde yayımlanan *Lehimize Makaleler Görünmeye Başladı* başlıklı yazısında Amerika'da Türkler lehine çıkmaya başlayan haber ve makaleleri yazısında bildirmiştir. Mektupta, Rumların ve Ermenilerin artık Türkler aleyhine yayımladıkları “uydurma katliam” haberlerinin sesinin kesildiğinden bahsedilmiştir. O zamana kadar Türkler lehinde hiçbir yayın yapmayan gazeteler bile “insaflı” görünüp Türklere hak vermeye başlamıştır. Buna binaen gazetelerde Türkleri tanıtan haberler, makaleler ortaya çıkmıştır. Bu yayınların dikkate değer yanı ise Amerika'nın en önemli basın mecralarında yayımlanmış olmasıdır. Bu mecralardan, özellikle *Current History* adlı derginin yayımladığı makalelerin altı çizilmiştir. Türkiye hakkında yazılmış siyasi, sosyal ve ticari makalelerden bahsedilmiştir (Vakit, 30 Eylül 1922: 2).

Millî Mücadele'yi ve Ankara'yı satırlarına taşıyan, ilk makaleler ise Ankara'yı da ziyaret etmiş olan Clair Price isimli bir Amerikalı gazeteciye aittir. Price, bu makalelerinde, Türklerin Anadolu'daki davasını Amerikalılara anlatmaya çalışmıştır. Türklerin, azınlıklara karşı hoşgörü gösterdiğini, doğu meselesinin suni bir siyaset olduğunu belirtmiş, İzmir ve Trakya'nın haksız işgallere uğradığını bu yüzden Türklerin bağımsızlık mücadelelerinde haklı olduklarını Amerikan kamuoyuyla paylaşmıştır (Sürmeli, 2005: 23). C. Price'ın dışında Amiral Colby Chester'in bir makalesi de yayımlanmıştır. Chester, Hristiyan katliam haberlerinin birer Avrupa oyunu olduğunu anlatmış, Türklerin namuslu insanlar olduklarını söyleyerek Amerikalıları Türkiye'ye ile ticari ilişkiler kurmaya teşvik etmiştir. Bu kişilerin dışında, Robert Koleji öğretmenlerinden birinin de yine Türkiye hakkında yazdığı makaleler neşredilmiştir (Vakit, 30 Eylül 1922: 2).

Bu yayınların gösterdiği gerçek, Amerikalıların hakikati öğrenme ihtiyaçlarını hissetmeleri olduğudur. Bu yayınlara kadar Türkiye hakkında yalnızca misyonerlerin “tarafli” mecmuaları mevcutken bu yayınlar sayesinde Amerikalılar, Türklerin de bakış açılarını görmüş ve onları tanımaya başlamışlardır. Ayrıca Türkiye'de iktisadi anlamda sermayeye olan ihtiyaç ve bu ihtiyacı karşılayabilecek Amerikalı sermayedarların, yatırım yapabilmek için Türkler hakkında bilgiye ihtiyacı da bu yayınlarla bir nebze karşılanmıştır (Vakit, 30 Eylül 1922: 2).

Ayrıca yazıda bazı ticari müesseselerin, New York Türk Teavün Cemiyeti'nden, Türkiye hakkında sinema filmleri istedikleri belirtilmiştir. Filmde, Chicago kentinden, Türkiye'ye gidecek olan Amerikalıların bilgilendirilmesi amacıyla İstanbul ve Anadolu'nun tarihi eserleri hakkında bilgi talep etmişlerdir (Vakit, 30 Eylül 1922:2). Mektup, Amerikan basında çıkan kara propaganda içeren haberlere Amerikalıların aldırış etmediklerini, gerçeği öğrenme gayretinde bulunduklarını iddia etmektedir. Bunun sebebi ise kuvvetle muhtemel ticari ve siyasi çıkarlarıdır. Amerikalıların, bu değişimi Türklerin savaşı kazanmaya yakın olduklarını düşünmeleri ile ifade edilebilir. Türkleri daha fazla tanımaya ve ileride olabilecek olası ticari veya siyasi fırsatlara yol açmaya çalıştıkları söylenebilir.

Her ne kadar Türkler hakkında olumlu hava ve cephede kazanılmış zaferler süregelse de kara propaganda olarak adlandırılan girişimler devam etmiştir. Zekeriya Bey, Kurtuluş Savaşı ve Türklerin Amerika'daki tesirlerini, Türk gazetelerine mektuplarıyla aktarmaya devam etmiştir. Bu konu ile ilgili görüşlerine, 29 Ekim 1922 tarihinde *Vakit*'te yayımlanan *Zaferimizi Amerikalılar Hayretle Karşıladılar* yazısında yer vermiştir. Türklerin, Kurtuluş Savaşı'nda zafer kazanmasıyla birlikte ABD'yi, Türkiye meselesine karıştırmak amaçlı propagandalar tekrar kendini göstermiştir. Fakat Amerika, Wilson Prensipleri adı verilen ilkelerin uygulanmasına devam etme yolunda kararını sürdürmüş ve Yakın Doğu meselelerine karışmayacağını bildirmiştir. Yazının gazeteye gönderildiği tarih itibarıyla 20 Eylül 1922'den önce ve sonra Türklerin cephedeki zaferleri, özellikle 9 Eylül'de İzmir'in Yunan ordularından Türk kontrolüne geçmesi ile artık Atina Hükümeti için işler iyi gitmemiştir. Bu sebeptendir ki Yunanlar, savaşta kaybettiklerini masada kazanmak için Amerikan kamuoyunu tahrik için çok uğraşmışlardır. Dolayısıyla Amerikan basınında İzmir Yangını hakkında birtakım iddialar ortaya atılmıştır. Zekeriya Bey de bu olaydan yazısında şu şekilde bahsetmektedir (Vakit, 29 Ekim 1922:3):

“İzmirde iki yüz bin kişinin katledildiğini ve binlerce kişinin, kendilerini Türk süngüsünden kurtarmak için, çocukları kucaklarında denize atıldıklarını yazdılar. Bir hafta süren bu ateşli ve heyecanlı propaganda Amerikalıların mütevessit halkı üzerinde pek büyük bir tesir yaptı.”

ABD basınında çıkan bu haberler, Amerikan halkının üzerinde büyük bir etki yaratmış ve Amerikan halkının dini duygularını harekete geçirmiştir.

Haberler, Amerika'daki Türk algısının olumlu yönde ilerlediği süreçte durumu tersine çevirmiştir. Amerika'daki Türkler için cephedeki zaferlerden sonra oluşan sevinç, yerini yeniden üzüntüye bırakmıştır. Yazıda, Amerika'da Türk'ün yine namının “*kirletildiği*” belirtilmiştir (Vakit, 29 Ekim 1922: 3).

ABD basınında İzmir yangını ile ilgili haberlerin en kapsamlısı NY Times'ta yayımlanan haberdir. Haberde, görgü tanıklarının anlatımlarıyla, yangının boyutundan, binlerce ölü bedeninin olduğundan ve her Ermeni evinin yandığından bahsedilmiş, Türklerin yangın için hiçbir çaba sarf etmedikleri ifade edilmiştir (The New York Times, 18 Eylül 1922: 1-2).

İzmir Yangını olayını Yunan Devleti lehine kullanmak isteyen Amerika'daki Rumlar ise Türklere karşı Hristiyanlık alemini kurtarması için ABD hükümetine müracaat etmişlerdir. Ancak hükümet, Rumlardan ziyade İstanbul'da bulunan görevlilerinin raporlarına bilhassa Amiral Bristol'a itimat etmişler, bu talebe cevap bile vermemişlerdir. Birçok girişim ve temenni ABD hükümetine ulaşsa bile bunlar değerlendirilmemiş ve yapılan kötü propagandalar etkisini kaybetmiştir. Bunun sonucunda İstanbul'da bulunan Amerikan Yüksek Komiseri Mark Lambert Bristol'u (Amiral Bristol) “*Türk dostu*” olarak itham edilmiştir. Ancak Amerikan hükümeti kendisinin arkasında durmuştur (Vakit, 29 Ekim 1922:3).

Girişimlerinin sonuçsuz kaldığını gören Rum ve Ermeni unsurlar, birden sessizliğe bürünmeye mecbur kalmışlardır. Zaten kısa süre sonra İzmir yangınının rüzgâr etkisiyle genişlemiş bir yangından ibaret olduğu anlaşılmıştır. Katliam iddialarının aslının olmadığı ortaya çıkmıştır. Mevcut durum anlaşılınca gazetelerdeki tutum da değişmiş ve daha tarafsız olmaya başlamışlardır. Türk ordusunun zaferleri Anadolu'da devam ederken, yazıda süreç şu şekilde ifade edilmiştir: “*Rum ve Ermeniler Türklerin bu ani zaferinden o kadar şaşkın bir hale geldiler ki söz söylemesini, yazı yazmasını unuttular. Dilleri tutuldu. Elleri kurudu. Artık ne sesleri işitiliyor ne de yazı yazdıkları görülmüyordu.*” (Vakit, 29 Ekim 1922:3). Bu propagandalar, haberlerin doğruluğu veya tarafsızlığını Amerika'da tartışılır hale getirmiştir. Hakikati aramaya başlayan Amerikalılar bu süreçte, Türklerinde bakış açılarını anlamak istemiştir. Bunun sonucu gazeteler, İstanbul'a, İzmir'e muhabirler göndermişlerdir. Artık propagandalara kapılmak yerine, şehirlerden haberleri yayımlamışlardır. Ancak ortalıkta dolaşan zıt

fikirlerin çokluğu Amerikalıların kafalarını karıştırmıştır. Bu sebeptendir ki çeşitli görüşlere başvurmuşlar hatta Türklerden de malumat almaya çalışmışlardır.

Zekeriya Bey'in de kurucularından biri olduğu Türk Teavün Cemiyeti, Amerikan kamuoyunun hakikat arayışı için harekete geçmiştir. Bu konuda New York'ta bulunan aydınları toplayıp bir istihbarat diğer bir ifadeyle bilgilendirme dairesi kurulmasına kararı vermişlerdir. Bunun yanında Cemiyet, Birlik adında bir Türkçe gazete çıkarılması karar almıştır. Bu gazeteyi, Amerika'da Türklere karşı yapılan propagandaların oluşturduğu tahribatları tamir edebilmek ve Türkiye ile ilgili meselelerde Amerikan kamuoyunu aydınlatmak için kurmuşlardır. Aynı zamanda Amerikalıları aydınlatma maksadıyla, Türkiye konulu bir konferans düzenlenmesi kararı alınmıştır. Konferans sırasında da mütarekeden beri geçen aşamalar anlatılmıştır (Vakit, 29 Ekim 1922: 3).

29 Ekim 1922 tarihli yazıda, İstihbarat bürosunun kurulduğu, ne zaman gerçekleştiği ifade edilmemiştir. Türk-Amerikan İstihbarat veya bilgilendirme dairesi ile alakalı 21 Kasım 1921 tarihli bir arşiv belgesi; Türk Teavün Cemiyeti'nden İbrahim Sefa Bey isimli şahsın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yazdığı Amerikan Kızılhaçı'nın (Salib-i Ahmer) Hilâl-i Ahmer adına Amerika'da topladığı yardım parasının akıbetinden bahsetmektedir. Paranın gönderildiği ve tutulduğu bankalar hakkında Hilâl-i Ahmer'e malumat verilmiştir. Bu belgede, dikkat çekici olan ise hem İngilizce hem Türkçe, Türk-Amerikan İstihbarat Dairesi yazılı bir başlıktır (TKA,101/250).²⁶ Kuvvetle muhtemel dairenin kuruluşu hemen hemen Türk Teavün Cemiyeti'nin örgütlenmesi ile aynı dönemde gerçekleşmiş ve muhtemelen bu büro cemiyetin bir kolu olarak hareket etmiştir. Türkiye'ye Amerika hakkında Amerika'ya da Türkiye hakkında sağlıklı bilgi akışı sağlayan büro, Amerika'daki Müslümanların, Anadolu Hareketi ile koordinasyonun kanıtıdır.

Türklerin, Amerika'da kara propagandalara karşı verdikleri mücadeleleri kendi aralarında milli gün, mevlit ve cemiyet gibi muhtelif organizasyonlarla yapmışlardır. Bu faaliyetler, Türkiye'ye yönelik elbette maddi yardımlara dönüşmüştür. Bu yardımlar genellikle savaş yetimleri için Himaye-i Etfal'e ve Hilâl-i Ahmer Cemiyetleri'ne yapılmıştır. Himaye-i Etfal'e yapılan bu yardımlara karşılık, Himaye-i Etfal kurucusu ve Genel Başkanı, Bolu Milletvekili olan Dr.

²⁶ İngilizce olarak, Turkish- American Information Bureau yazılmıştır.

Fuat Bey, Amerika'ya davet edilmiştir (Sertel, 2001: 92). Dr. Fuat Bey, 1923 yılının Nisan ayında Amerika'ya gelmiştir. Gezi hakkında ve Fuat Bey'in Amerika'daki tesiri hakkında, Zekeriya Bey, "*Fuat Bey Türkiye'ye Ne Getirecek?*" isimli yazısı 15 Mayıs 1923 tarihinde *Vakit* gazetesinde yayımlanmıştır.

Zekeriya Bey bu seyahat ile ilgili şunları aktarmıştır: "*Himaye-i Etfal kâtip umumisi Kırkkiliseli Doktor Fuat Bey bir iki haftadır aramızda bulunuyor. Onunla temas bize memleketimiz hatırlatıyor. Onunla muhabbet bizi Türkiye'ye sürüklüyor.*" Fuat Bey, Zekeriya Bey'in öncülüğünde Türk Teavün Cemiyeti daveti ile New York'a gelmiştir. Geldiği andan itibaren Amerika'da bulunan Müslümanlar, Fuat Bey'in yanından bir saniye bile ayrılmamış, onunla görüşmek için can atmışlardır (Vakit, 15 Mayıs 1923: 3). Dr. Fuat Bey'in bu ziyareti ve onu görmek için çaba harcayan Türkler için bir övünç ve gurur kaynağı olmuştur. Dr. Fuat Bey, Amerika'ya yalnızca memleket hasretini getirmemiş aynı zamanda Türk bayrağını ve Türk "namını" getirmiştir. Burada savaştan beri kara propagandalara karşı yetkili olarak cevap vermiş, düzeltmeler yapmıştır. Bu bakımdan Fuat Bey'in seyahati orada bulunan Türkler dışında ABD kamuoyu içinde çok önem arz etmiştir. Buraya getirdiğinden ziyade ABD'den memlekete götürecekleri daha mühim olmuştur. Zekeriya Bey, maddi yardımları işaret ederek şunları ifade etmiştir: "*O buraya getirmek için değil almak için geldi. Getireceği şey yetimlerin gözyaşı, alacağı şey o göz yaşına deva idi*" (Vakit, 15 Mayıs 1923: 3).

Dr. Fuat Bey'in gezisi ile Millî Mücadele boyunca toplanan yardım miktarlarından daha fazla para toplanmıştır. New York'ta Müslümanların, 1.500 doları geçmeyen bağış miktarı bir anda 10 bin dolara yakın miktarlara çıkmıştır. Sadece Müslümanlardan değil Musevi cemaatlerinden de yardımlar yapılmıştır (Vakit, 15 Mayıs 1923: 3). Dr. Fuat Bey'in gelişi, ABD'deki Müslümanlara manevi olarak dokunmuş ve Millî Mücadele'nin başarısını temsil etmiştir.

Maddi yardımların Milli Mücadele'ye katkıları tartışmasızdır. Ancak yardımlardan belki daha önemlisi Türkiye'nin sosyal alanda ihtiyacı olan deneyim ve birikimdir. Bu amaçla, Dr. Fuat Bey, Amerika'da bulunan Dârü'l Eytamları ve hayır kurumlarını ziyaret ederek, Amerika'da bu işlerin nasıl yürüdüğüyle alakalı birçok gözlem yapma şansı edinmiştir. Yetim çocuklara bakıp, onları büyütmek

ve okutmak için takip edilen usulleri öğrenmiştir. Dr. Fuat Bey'in bu konu hakkındaki düşünceleri, yazıda aktarılmıştır (Vakit, 15 Mayıs 1923: 3):

“Burada bulunduğum müddetçe ziyaret ettiğim Darül Eytamlar ve hayır müesseseleri üzerimde pek derin intibalar bıraktı. Gezdiğim müesseselerde güya yetim addedilen çocukların mazhar oldukları terbiye ve dikkate hayret oldum. Mürebbiler²⁷ ve muallimler çocuklara o kadar samimi, o kadar kalpten gelen bir şefkatle muamele ediyorlar ki benim de yetim olup da bu mekteplerde yetişmediğime teessüf ettim.”

Dr. Fuat Bey, ABD’de gördüğü usulleri, memlekete döndüğünde Himaye-i Etfal kurumunda faaliyete geçirmek istediğini belirtmiştir. Memleketteki yetimlerin o dönemdeki durumlarını daha iyi anlayabilmek için buradaki yetimleri görmenin gerekliliğine vurgu yapmış, bu farklılığa dikkat çekmiştir (Vakit, 15 Mayıs 1923: 3).

Dr. Fuat Bey’in Türkiye’ye götüreceği şey yalnızca yardım paraları olmamış aksine savaşın yetimlerine daha iyi şartlar sunabilmek için birçok kurumu incelemiş usulleri öğrenmeye çalışmıştır. Bunun yanında yardımlar ile bu faaliyetleri hayata geçirebilmek ve Amerika’da bulunan Müslümanların yardımlarını doğru işler için kullanmayı bir görev addetmiştir. ABD’de Türkiye’yi temsil eden Dr. Fuat Bey’in buraya gelmesi muhakkak Gülcemal gemisinin gelmesinden bile daha büyük bir etki yapmıştır. Öte yandan bu seyahat, ABD kamuoyunda yer almış, o olumsuz Türk algısını yıkıp yerine olumlu bir Türk tesirinin oluşmasına yardımcı olmuştur.

Zekeriya Bey ve Sabiha Hanım’ın Amerika’dan yolladıkları mektuplar, o günün şartlarında orada Müslümanların verdikleri mücadeleleri ve durumlarını ortaya koyan kanıtlardır. Bu mektuplar bilhassa onlara Amerika’da yapılan faaliyetler hakkında Anadolu’yu bilgilendirme fırsatı sunmuştur. Millî Mücadele’de birçok aşamadan geçip ABD’de yaşadıkları “kara” olarak adlandırılan günlerden “ak” günlere doğru giden Türk algısına hizmet etmiş ve bu faaliyetlerin Türkiye’ye anlatılmasının öncüsü olmuştur. Kurtuluş Savaşı önderleri ve bunu destekleyen kamuoyu için bu mektupların Anadolu’da ve

²⁷ Bir çocuğun bakımıyla görevlendirilmiş erkek. Bkz: Mürebbi. *TDK Sözlük*.

özellikle İstanbul'da yaptığı etki, verdiği fikirler o süreçte ve özellikle gelecekte Türkiye için büyük bir önem taşımıştır.

2.2.2.2. Anadolu'da Yeni Gün Gazetesinde Çıkan Yazılar

Yeni Gün, yayın hayatına ilk olarak 2 Eylül 1918 tarihinde, İstanbul'da başlamıştır. Yunus Nadi (Abalıoğlu) tarafından yayımlanan *Yeni Gün*, Mondros Mütarekesi ile birlikte İstanbul'da basına getirilen sansür ile kapanmıştır (Topuz, 1973: 122). Yayın hayatı tam olarak bitmeyen gazete, İngilizlerin baskısıyla Ankara'ya taşınmıştır. 9 Ağustos 1920 tarihinden itibaren Ankara'da *Anadolu'da Yeni Gün* ismiyle yayınlarına devam etmiştir. Millî Mücadele'yi desteklemiştir (Gülmez, 2010: 1-2).

Gazetenin yazar kadrosunda bulunan Zekeriya Sertel özellikle Amerika'da bulunduğu süreçte gazeteye yazılar göndermiştir. Bu yazılarda *Vakit* gazetesindeki yayınlara paralel şekilde ABD'deki Müslümanlar hakkında bilgiler vermiştir. Yazılardan ilki, 26 Haziran 1921'de yayımlanan *İçtimai ve İktisadi Seferberlik* başlıklı yazıdır. Zekeriya Bey, yazısında Türklerin uzun yıllardan beri savaşlardan kurtulma ve çok özledikleri "sulh" hayatına geri dönme arzularından bahsetmiştir. Kamuoyunu, bu zamana kadar cephede kazanılan zaferlerin ne kadar parlak olursa olsun, kazanmanın sarhoşluğuna tutunulduğu takdirde bütün mücadelenin boşa gideceği konusunda uyarmıştır. Cephede ulaşılan zaferin, ekonomik ve eğitim alanındaki zaferlerle taçlandırılmasının gerektiğini belirtmiştir. Anadolu'yu, Türklerin aleyhinde nasıl saldırılar ve planlar kurulsun, kurulsun, bağımsızlığa ve geleceğe taşıyacak şeyin, ekonomi ve eğitim mücadelesinde kazanılacak zaferlere bağlı olduğunun altını çizmiştir. Millî Mücadele başladığından beri Anadolu halkının yaşadığı zorlukları bunun yanında binlerce yetim çocuğun kötü durumda olduğunu dile getirmiştir. Zekeriya Bey, heyecan ve birlik ile bu mücadeleden zaferle ayrılma gayesinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca yazıda, İstanbul Hükümeti'nin uyuduğu siyaset uykusundan uyanmadığını, Millî Mücadele aleyhtarı gazeteci ve düşünürlerin Millî kurtuluştan başka işler peşinde olduklarını belirtmiştir. Anadolu'nun yeni bir hayat istediğini ama bunun ne olduğunu ve ona nasıl ulaşacağını bilmediğinin altını çizmiştir. Bunun yanında Anadolu insanının bu yeni hayat isteğinin ve ona ulaşmak için ellerinden gelen çabayı göstermesini, ABD'den izlemenin tesellisini belirtmiştir (Anadolu'da Yeni Gün, 26 Haziran 1921: 1). Zekeriya Bey, Millî Mücadele'de İstanbul ve Ankara Hükümetleri arasındaki yaklaşım farklılıklarını

ortaya koymuş bilhassa Ankara'nın süreç içinde izleyebileceği yol hakkında fikirler vermiştir. Dikkat çektiği nokta ise halkın istediği değişim olmuştur.

Gazetede yer edinen konulardan biride Dr. Fuat Bey'in ABD seyahatidir. Bu seyahatin öncesinde alınan bir kararla Amerika'da bir İslam konferansı toplanması kararı verilmiş, bu haber gazete sütunlarına taşınmıştır. *Amerika'da İslam Konferansı Toplanıyor* başlıklı 11 Mart 1923 tarihli haberde, Türk Teavün Cemiyeti'nin gazetesi olan *Birlik* gazetesinden alıntı yaparak bu konferansa dair bilgiler verilmiştir. Haberde şu şekilde bahsedilmiştir: “*Doktor Fuat Bey'in Amerika'ya gelişi (Himaye-i Etfal) Cemiyeti son zamanlarda Ankara'ya yirmi otuz bin dolar (bizim paramızla elli bin lira) iane gönderen Amerika'daki İslamlara yetimlerimizin ve Heyet-i Merkeziye'nin teşekkürlerini arz etmektedir.*” İslam Konferansında, Müslümanların ABD'de oluşturdukları yerel oluşumların tek bir çatı altında toplanması amaçlanmıştır (Anadolu'da Yeni Gün, 11 Mart 1923:4). Müslümanların yaptıkları yardımların, Dr. Fuat Bey'in ABD'ye seyahatinin nedenlerinden olduğu ifade edilebilir.

Dr. Fuat Bey'in, ABD seyahatinin başlangıcı ile ilgili *Anadolu'da Yeni Gün*'de imzasız olarak yine bir haber yayımlanmış ve kuvvetle muhtemel New York muhabiri Zekeriya Bey tarafından aktarılmıştır. Haber, 9 Mayıs 1923 tarihli ve *Fuat Bey Amerika'da Nasıl Karşılandı* başlığıyla yayımlanmıştır. Gazetede, Fuat Bey'in Amerika'da yarattığı izlenimin etkiler ilk sayfadan aktarılmıştır. Bilhassa vurgulanan Dr. Fuat Bey'in gelişinin ABD'de bulunan Türklerin ve Müslümanların gurur kaynağı olarak ifade edilmiştir. Amerikan polisinin ona gösterdiği saygının, milletvekiline ve Türk Hükümeti'ne karşı gösterildiği belirtilmiştir. Haberde, Dr. Fuat Bey'i New York'a çevre şehirlerden görmeye gelen birçok yurttaştan bahsedilmiştir. Daha önce belirtilen İslam Konferansı toplanmış, bu kongreye Amerika'nın her yerinden gelen Müslümanlar katılmıştır (Anadolu'da Yeni Gün, 9 Mayıs 1923: 1). Bahsedilen bu konferans Türk Teavün Cemiyeti'nin düzenlediği, Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin New York kongresidir. Ancak haberlerde İslam Konferansı olarak belirtilmiştir.

Yazıda, Dr. Fuat Bey'in geldiği andan itibaren ABD'de oldukça dikkat çeken Türk kalpağını çıkarmadan Amerikan sokaklarında “gururla” gezdiği aktarılmıştır. Millî Mücadele'nin simgesi olan bu kalpak, Fes gibi alışılmış bir şey olmadığını aksine Amerikalılar için yeni bir şey olarak görüldüğünü bildirilmiştir. Öte yandan Amerikalıların kalpağı çok iyi ve orijinal bulduğunu belirtilmiştir. Dr.

Fuat Bey, Amerikan basının ilgi odağı olmuş, birçok gazete muhabirlerini göndermişlerdir. Muhabirler, yaptıkları mülakatların, bazen tercüme hatası olarak bazen de Amerikan bakış açısını yansıtan biçimde olumlu ve olumsuz şekilde haberler yapmışlardır (Anadolu'da Yeni Gün, 9 Mayıs 1923: 1).

Zekeriya Bey, 15 Mayıs 1923 tarihinde bu kez kendi imzasıyla yayımlanan *Doktor Fuat Bey'in Amerika Seyahati* başlıklı yazısında seyahatin detaylarını Anadolu kamuoyuna anlatmıştır. Dr. Fuat Bey, New York'ta bulundukları süreçte birçok toplantı ve konferans yer almış, bilhassa Türk Teavün Cemiyeti tarafından düzenlenen konferansta, Anadolu'dan gelen bir temsilci, memleket hasreti çeken insanlara Millî Mücadele'nin Anadolu'da hangi zorluklarla devam ettiğini aktarmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın, Millî Mücadele'de oynadığı rolden ve onun "sarsılmaz imanı"ndan bahsetmiştir. Memleketi için savaşıyan Türk askerlerinin fedakârlıklarını önemle vurgulamıştır. Zekeriya Bey, dikkate değer olarak şunları aktarmıştır: *"Fakat bilhassa Mehmetçiklerin ödenmesi mümkün olmayan nihayetsiz fedakârlıkları, taşı bile çatlatan sabır ve metaneti üzerinde ısrar etti."* Burada *"Mehmetçik"* kelimesinin kullanılmasını önemli bir husus olarak ifade edilebilir. Dr. Fuat Bey'in hitabının ardından cemiyette aktif rol alan Sabiha Hanım, konferansa katılan insanlara hitap etmiştir. *"Mehmetçiğin sizden bir dileği var, Efendiler, Mehmetçik diyor ki ben gidiyorum, fakat arkamda karım için başını sığdıracak bir kulübe, çocuğum için bir mektep isterim!"* gibi katılımcıların milli duygularına dokunan sözler söylemiş ve devam etmiştir: *"Onlar bize kanlarını ve canlarını verdiler, Bizde onlara paramızı veremez miyiz?"* (Anadolu'da YeniGün, 15 Mayıs 1923: 2). Sabiha Hanım, katılımcılar arasında milli bilinç uyandırmaya çalışmıştır. Zaten yardımseverliklerini fırsat buldukça göstermiş Müslümanları tekrar yardıma çağırmıştır.

Ayrıca yazıda, Müslüman göçmenlerin dışında New York'ta yoğun olarak bulunan Musevilerin bir kısmı da toplantılar düzenleyerek yardım topladıklarından bahsedilmiştir. Dr. Fuat Bey, Musevilere şükranlarını sunmuş, misafirperverliklerine teşekkür etmiştir. Öte yandan yerel örgütlenmelerde bulunan diğer Müslümanlar bilhassa Suriye ve Filistinliler, yardım toplantılarına iştirak etmişler hatta bazen kendileri de toplantılar düzenlemişlerdir. Zekeriya Bey, bu Müslümanların sözlerini şu şekilde aktarmıştır (Anadolu'da Yeni Gün, 15 Mayıs 1923: 2):

“Arabistan’da yaşayan kardeşlerimiz esaret altında bulundukları için his, fikir ve arzularını izhar edemiyorlar. Fakat burada hissettiğimizi onlarda hissediyor, düşündüğümüzü onlarda düşünüyor. Binaenaleyh size Türkleri şimdiye eskisinden çok daha fazla sevdiğimizi söylediğimiz zaman, bununla hisleri tazyik altında ezilen milyonlarca vatandaşımızın amel ve arzusuna tercüman olduğumuzu anlatmak isteriz.”

Dr. Fuat Bey, İngilizce bilmemesine rağmen Amerikan kamuoyunda ciddi bir propaganda yapma fırsatı bulmuştur. Bu fırsatı sağlayan iki faktör vardı. İlki Türkiye’nin ABD’ye gelen resmi bir temsilcisi olması, diğeri ise yardım faaliyetleridir. Ancak ABD’liler, Dr. Fuat Bey’in yardım toplamaktan ziyade ABD’ye hayır kurumlarının yapılarını incelemek ve araştırmak üzere geldiğini öne çıkarmışlardır. Türklerin, Amerikan kurumlarını incelemek için bir yetkili göndermesi, Amerikalılar için bir başarı göstergesi sayılmıştır. Bu sebeple de Dr. Fuat Bey’e Amerikan basınında yer vermişlerdir. Dr. Fuat Bey de bu fırsatı Amerika’da Millî Mücadele ve yeni Türkiye lehine propaganda faaliyetlerinde ve Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir başlangıç noktası olarak değerlendirmiştir (Anadolu Yeni Gün, 15 Mayıs 1923: 2).

2.2.3. Amerikan Basınında Millî Mücadele

Amerika’dan Türkiye kamuoyunu bilgilendirici yazılar yazmak ve haberler göndermek ya da Amerika’da Türkçe bir gazetede yayımlamak önemli bir faaliyet olsa da bu faaliyetlerin aynı dili konuşan insanlar arasında sınırlı kaldığı bir gerçektir. Millî Mücadele’yi, Amerika kamuoyuna anlatabilmek ve buralardaki Türk algısının olumsuzluklarını yok edebilmek için Amerika’da kullanılan dillerde yayınlar yapabilmek veya buralarda çıkan gazete ve dergilerde yer alabilmek çok önemlidir. Bunun önemini anlayan Zekeriya Bey, ABD basınında yayımlanan yazılar yazmıştır. Kurtuluş Savaşı’nın süreçleri, özellikle Rumların “kara” propagandalarına rağmen cepheden aldığı haberleri dile getirmiştir. Amerika’da birçok “sıla” hasreti çeken Türk, Kürt, Ermeni, Rum ve özellikle Osmanlı’dan göçen bir Musevi olan Leon Taranto adlı bir vatandaşın yardımıyla New York’ta bir yazıhane açıp, Türkiye lehine ve Millî Mücadele’yi Amerikalılara anlatan yayınlar yapmıştır (Sertel, 2001: 89-90).

2.2.3.1. The New York Times Gazetesinde Çıkan Yazılar

The New York Times (NY Times), 18 Eylül 1851'den beri ABD'nin New York kentinde yayın yapan önemli bir gazetedir. *NY Times*'da özellikle Millî Mücadele'nin başlangıcında Türklerin aleyhinde bir yayın anlayışı mevcuttur. Bunun sebebi, genellikle bölgeden gelen yanlış bilgilendirmeler ile Ermeni ve Rum unsurların ABD basınına baskılarıdır. Ancak Zekeriya Bey'in Mustafa Kemal Paşa hakkında baştan sona yanlış bilgiler verdiği belirtilen bir makaleye karşı gazeteye yolladığı mektup, bu algının dağılmasını sağlamıştır. Mektupta, 'NY Times gibi tanınan bir gazetenin bu denli hatalı yazılar yazmasına şaşırıldığını' bildirmiş ve yapılan yanlışları ortaya koymuştur. İki gün sonra *NY Times*'dan gelen mektup ile Zekeriya Bey, gazeteye görüşmeye çağırılmıştır. Zekeriya Bey, görüşmede *NY Times* yetkililerine kendini tanıtmış ve haber kaynaklarını belirtmiştir. Görüşmenin ardından yetkililer, Zekeriya Bey'den Mustafa Kemal Paşa'nın öncülük ettiği hareketi ve Kurtuluş savaşı hakkında bir yazı göndermesini istemişlerdir. Zekeriya Bey bu yazıyı şu şekilde ifade etmiştir (Sertel, 2001: 89-90):

“Bu yazıda o zamanki durumu anlattıktan sonra Mustafa Kemal'in kim olduğunu, niçin ve nasıl Anadolu'ya geçtiğini, memleketin çeşitli bölgelerinde kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerini nasıl birleştirmeye çalıştığını ve düşmana karşı mukavemet hareketini nasıl örgütlendiğini anlattım ve bunun bir Kurtuluş Savaşı olduğunu belirttim.”

Yazı, *NY Times*'ın yetkililerinin dikkatini çekmiş olsa gerek ki Zekeriya Bey, daha sonrasında her hafta *NY Times* ve gazeteye bağlı Current History adlı dergiye yazılar göndermeye başladığını belirtmiştir (Sertel, 2001: 89-90). Bir müddet sonra makale ve haberler, “M. Zekeria” imzasıyla yayımlanmaya başlamıştır. Bu makaleler ve haberler, Zekeriya Bey'in Millî Mücadele'yi ABD kamuoyuna anlatma çabasının başlangıcı olmuştur.

Zekeriya Bey'in *The New York Times*'da 26 Kasım 1922 tarihinde çıkan makalesinde Halide Edip (Adıvar) Hanımın Millî Mücadele'ye ve Kurtuluş Savaşı'na katkılarını Amerikan kamuoyuyla paylaşmıştır. *Turkey's Fiery “Joan of Arc” ; Her Double Role as Leader Pen and Gun Her Weapons* isimli makaleyle

birlikte Halide Hanım'ın bir de silah kuşanmış bir fotoğrafı yayımlanmıştır.²⁸ Makalede ve bilhassa başlığında Halide Hanım, Yüzyıl Savaşlarında İngiltere'ye karşı savaşan ve ülkesi Fransa'ya manevi destek veren Jeanne D'Arc (Jan Dark) diye bilinen bir Fransız Katolik Azizisine benzetilmiştir. Makale içeriğinde de Halide Hanım'ın Jan Dark'la olan benzerliklerinden sıkça bahsedilmiştir. Zekeriya Bey, bu benzetmeyi Türk kadınının ve Halide Hanım'ın Amerikan kamuoyunda daha iyi anlaşılmasını sağlamak için yapmıştır. Bunun yanında Halide Hanım'ın hayat hikâyesine değinmiş, onun kitapları vasıtasıyla milliyetçi fikir ve ideallerini gençlere aktardığından bahsetmiştir. Ayrıca hem Türkler hem Avrupalılar tarafından tanınan önemli bir yazar olduğunu belirtmiştir. Halide Hanım'ın Sakarya Meydan Muharebesi'nde, at üstündeki bir Türk kadını olarak orduların en yorgun hallerinde yanlarına giderek onlara moral verdiğinden bahsetmiştir. Son olarak Halide Hanım'ın, 1919'da Sultanahmet'te düzenlenen mitinglerdeki rolünü anlatmış ve Türkiye'nin mutlak bağımsızlığı için "Amerikan Mandası" fikrinden vazgeçtiğini ifade etmiştir (The New York Times, 26 Kasım 1922: 2).

Zekeriya Bey, Halide Hanım'ın Kurtuluş Savaşı'nda verdiği mücadeleyi Amerikan halkına yansıtmayı başarmıştır. Öte yandan aynı haber ABD'de farklı eyaletlerde yer alan şehirlerde yayımlanmıştır. Kuzey Carolina eyaletinin Durham şehrinde, *Durham Morning Herald* gazetesinde 1 Aralık 1922 tarihinde yayımlanmıştır. Indiana eyaletinin South Bend şehri *The South Bend Tribune* adlı gazetesinde ise 10 Aralık 1922 tarihinde yayımlanmıştır. Haber, ayrıca, ABD ile sınırlı kalmamıştır. Kanada'nın Ontario eyaletinin Windsor şehri *The Windsor Star* adlı gazetesinde de 2 Aralık 1922 tarihinde yayımlanmıştır. Bu haberin, Kanada ve ABD'nin farklı eyalet gazetelerinde yayımlanması, Zekeriya Bey'in ABD basınında yarattığı etkiyi göstermektedir (Durham Morning Herald, 1 Aralık 1922: 2 ;The South Bend Tribune, 10 Aralık 1922: 7 ; The Windsor Star, 2 Aralık 1922:5).

NY Times, Zekeriya Bey dışında Dr. Fuat Bey'in ABD seyahati sürecinde Türkiye hakkında gazetecilere verdiği demeçleri de yayımlanmıştır. 22 Nisan 1923 tarihli gazetede yer alan *Prohibition To Stay In Turkey* başlıklı haberde,

²⁸ Haberin başlığının Türkçe anlamı: "Türkiye'nin Tutkulu Jan Darkı'nın Lider olarak İki Rolü: Kalem ve Tabanca Onun Silahı" şeklinde çevrilebilir.

Amerika’da 1920’den beri yürürlükte olan içki yasağının benzerinin Türkiye’de 1921 yılından beri uygulandığı belirtilmiştir.²⁹ Fuat Bey, yasağın Türkiye’nin büyük bölümünde etkili bir şekilde uygulandığı ve halkın bu karara “yürekten” sempati duyduğunu bildirmiştir. Ayrıca yasağa Büyük Millet Meclisi’nde muhalefet eden kimsenin olmadığını da ifade etmiştir. İçki kullanımının savaştan bu zamana giderek arttığını belirtmiştir. Bunun halk sağlığı için kötü olduğunun altını çizmiştir. Amerikan gazetelerinde Türkler hakkında “korkunç” ifadeler kullanıldığını belirtmiş, Amerikalıların duydukları her şeye inanmamaları ve ülkesini gelip görmeleri için çağrıda bulunmuştur. Ek olarak savaş yetimleri hakkında demeçler vermiştir. Savaşlardan önce Türkiye’de yetimhanelere ihtiyacın az olduğunu ancak savaşın, ailesini kaybeden yetimleri, kalan akrabalarının veya aile dostları tarafından bile bakılamayacak bir duruma getirdiği ifade edilmiştir. Türkiye’nin tarım toplumu olduğunu belirtip, ABD gibi büyük sanayiye sahip olmadığını ancak Türkiye’nin gelecekte ülkenin inşası için görev yapacağını bildirmiştir. Ayrıca, Yeni Cumhuriyet’in halk sağlığı sorunlarının da modern yöntemler ile plan ve programlar çerçevesinde çözüleceğini ifade etmiştir (The New York Times, 22 Nisan 1923: 8). Dr. Fuat Bey’in bu açıklamaları ABD kamuoyunda olumlu bir Türk algısı için önem arz etmektedir. Buna ek olarak, içki yasağı konusunda eleştirel bakışlara bir cevap veya faaliyetler konusunda kamuoyunu bilgilendirme niteliği taşımaktadır. Bunun yanında henüz Cumhuriyet’in ilanından önce Amerikan kamuoyuna bir TBMM milletvekili tarafından söylenmiş “Yeni Cumhuriyet” ifadesi dikkat çekicidir.³⁰

2.2.3.2. Current History Dergisinde Çıkan Yazılar

Current History, 1914’te *NY Times* gazetesine bağlı olarak yayımlanmaya başlamıştır. Genellikle Dünya’daki politik olayları ve Amerikan dış politikasını konu edinmiş ve aylık olarak yayımlanmıştır. Zekeriya Bey, *NY Times*’la birlikte bu dergiye de makaleler göndermiştir.

“*The Turkish Government At Angora*” isimli 4 Nisan 1922 tarihli makalede, Mustafa Kemal Paşa yönetimindeki hareketin yükselişini, İtilaf Devletleri’ne karşı gelmesi, fiili bir hükümet kurulması ve daha birçok konu

²⁹ Haberin başlığının Türkçe anlamı: “Türkiye’de İçki Yasağı Kanunu Devam Edecek” şeklinde çevrilebilir.

³⁰ Haberde, “New Republic” olarak yazılmıştır.

kaleme alınmıştır.³¹ Bölgesel direnişlerden, ulusal düzeye ulaşan yapılanmayı, Heyet-i Temsiliye'den, Millet Meclisi'ne ve Ankara Hükümeti'ne kadar süreçlerden bahsedilmiştir. Ayrıca Millet Meclisi'nin yetkileri ve yasaları hakkında bilgilendirilmeler de yapılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın padişah gibi olmadığı ve Ankara'nın monarşik bir sisteme sahip olmadığı aksine Mecliste temsilin seçimlerle yapıldığından, Başkomutanlık Yasası'na kadar Yeni Türk Hükümeti'nin hukuki şartlarından bahsedilmiştir. *The National Pact* alt başlığında ise Ankara'nın barış koşulları ile ilgili siyasi fikirler ifade edilmiş ve İstanbul Hükümetleri'nin tüm görüşlerinin reddedildiği belirtilmiştir.³² Ankara Hükümeti'nin Türklerin etnik olarak çoğunlukta olmadığı bölgelerden; Suriye, Mezopotamya vb. gibi yerlerde egemenlik talep etmediklerini ifade etmiştir. Bunun dışında Ankara Hükümeti'nin reform, faaliyet ve bütün fikirleri anlatılmıştır. İstanbul ve padişahın hukuki durumu ve Ankara'nın eski rejime geri dönmeyeceği Amerikan kamuoyuna anlatılmıştır. Millî Mücadele'nin oluşum sürecinden, Anadolu'daki direnişin hedefleri ve reformlarından bahsedilmiştir (Current History, 4 Nisan 1922:73-75). Basında Türkler ve Millî Mücadele hakkında yayımlanan haberler genellikle olaylara bağlı olarak çıkarken, bu makale Anadolu Hareketinin yani Ankara'nın bir yol haritası üzerinde ilerlediğine dair bir bilgilendirme sunmuştur. Bu bilgilendirme ise ABD'de Türkler lehine propaganda ve habercilikte önemli bir aydınlanmanın dönüm noktası olmuştur.

Zekeriya Bey, 1 Kasım 1922'de Saltanatın kaldırılması kararı ve yeni Halife seçimi hakkında 1 Ocak 1923'te *The New Turkish Caliph* başlığıyla yayımlanan bir makale ele almıştır.³³ Bu makalede; TBMM tarafından yapılan seçimde, Mehmet Vahdettin yerine halifelik makamına seçilen Abdülmecid Efendi'den ve halifeliğin dönüşümünden bahsetmiştir. Saltanatın kaldırılmasıyla yeni seçilmiş Halife'nin yani Abdülmecid Efendi'nin siyasi gücü olmadan yalnızca din eksenli bir pozisyonda olduğu belirtilmiştir. Bunun İslam dünyasında çığır açıcı bir etki olduğunu ve üç yüz milyon Müslümanı ilgilendirdiğini açıklamıştır. Makalenin devamında Halifeliğin ne olduğunu, önemini, tarihsel evrelerini ve İslam Dünyası üzerindeki manevi lider olarak konumu hakkında bilgiler verilmiştir. Hilafetin Yeni Türk Devleti üzerindeki gücü, siyasi ve sosyal

³¹ Haberin başlığının Türkçe anlamı: “Ankara’da Türk Hükümeti” şeklinde çevrilebilir.

³² Ulusal Pakt.

³³ Haberin başlığının Türkçe anlamı: Yeni Türk Halifesi şeklinde çevrilebilir.

kurumları üzerindeki etkisinin kötü olduğu ve bu etkinin kurumlardaki modernizasyona engel olduğunu belirtilmiştir. Bu sebeple din ile devlet işlerinin ayrılmasının sadece Türkiye için değil Müslüman dünyası için de önemli bir değişiklik getirdiğini, modern siyaset ve demokrasiye yönelik bir adım olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Zekeriya Bey, Ulusal Türk Hükümeti'nin bu kararının, halifelik makamının özüne bir dönüş olduğunun altını çizmiştir. Halifeliğin gerekliliklerinden birinin de Müslüman olmayan nüfuz ve baskılardan uzak olunması ihtiyacını, o dönemde buna sahip olan tek gücün Ankara Hükümeti olduğunu savunmuştur. Türk Hükümeti'nin bu kararının, Müslümanlar arasında itirazın aksine destek gördüğüne örnekler verilmiştir. Hindistan'daki Hint Halifelik Komitesi'nin, Lozan Barış Konferansı'ndaki Türk heyetine desteği ve Mısır'daki heyetin de Türklerin Sultan ve Halife'yi seçme hakkı olduğunu açıkladığı bildirilmiştir. Öte yandan Rusya, Afganistan ve Asya'nın diğer bölgelerinde yaşayan milyonlarca Müslümanın, Ankara'daki Türk Hükümeti tarafından seçilen halifeye bağlı olduklarını ilan etmelerinden bahsedilmiş ve bu desteklerin aksine sadece Araplardan itiraz geldiği belirtilmiştir (Current History, 1 Ocak 1923: 669-671). Zekeriya Bey, Amerikan kamuoyuna halifelik şeklini anlattığı gibi Türk hükümetinin Osmanlı gibi bir monarşik yapıdan, ulus-devlete geçiş aşamalarından biri olan Saltanatın kaldırılması ve Halifenin bu yeni düzendeki pozisyonu üzerine bir tahlil yapmıştır ve bu tahlili Amerikan kamuoyuna sunmuştur. Zekeriya Bey, Yeni Türk Devleti'nin reformlarını uluslararası kamuoyuna anlatmaya çalışmıştır.

Current History'de Zekeriya Bey'in imzasıyla yayımlanan bir diğer makalede ise Lozan'da yer alan Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi üzerinedir. Zekeriya Bey, "*Solving Greco-Turkish Blood Feuds By Migration*" başlıklı ve 1 Mart 1923 tarihli makalesinde Lozan'da görüşülen mübadele kararının dünya çapında bir kamuoyu yarattığı belirtilmiş, Türkiye'de ikâmet eden Ortodoks-Rumların Yunanistan'a, Yunanistan'da bulunan Müslüman-Türklerin Türkiye'ye getirilme planı ifade edilmiştir.³⁴ Bu değişim ile bir milyon kadar Rum ve Türk'ün yer değiştireceğini eklemiştir. Makalede, yüzyıllardır Anadolu topraklarında kardeşçe yaşayan halkların, emperyalist

³⁴ Haberin başlığının Türkçe anlamı: "Türk-Rum Kan Davasının Göç ile Çözümü" şeklinde çevrilebilir.

güçlerin buraya gelişi ile barışçıl ilişkilerinin bittiğinden bahsedilmiştir. Ermeniler dahil Osmanlı topraklarında bulunan Hristiyanların, emperyalist güçler tarafından Anadolu'da "piyon" olarak kullanılan işbirlikçi güçler olarak tanımlandığı belirtilmiştir. Milliyetçilik akımının ortaya çıkmasıyla birlikte Avrupa'nın farklı toplumları arasında siyasi ve dini nefretin arttığı ve bunun da Birinci Dünya ve Türk-Yunan Savaşı gibi sonuçları olduğu ifade edilmiştir. Hatta, Ermenilerin de Milliyetçilikten etkilenip, Türklerle mücadeleye girdiği belirtilmiştir. Bilhassa Türklerin, bu mücadelelerdeki kayıplarına Amerikan kamuoyunda yer verilmiştir. Zekeriya Bey, Kurtuluş Savaşı'yla birlikte İstanbul'da bulunan Patrikhane'nin bile Rum askerleri için para topladığını ve onlar için çalıştığını, Anadolu'da bulunan bazı Rumların da bu Yunanlar lehine mücadele ettiğini bildirmiştir. Yunanların Anadolu'da işgal ettikleri bölgeleri yakıp yıktıklarını ifade eden Zekeriya Bey, bu karışıklığın geri döndürülemez bir biçimde Anadolu'daki atmosferi zedelediğini ve karşılıklı güvensizliği artırdığını dolayısıyla ne Rumların Türk boyunduruğu altında ne de Türklerin Rum boyunduruğu altında yaşamasının imkânsız hale geldiğini savunmuştur. Bu nedenle iki taraf için en iyi çözümün nüfus değişimi olacağını belirtmiş ve bu çağrının Türklerden değil Milletler Cemiyeti tarafından geldiğinin de altını çizmiştir (Current History, 1 Mart 1923: 939-942). Bu noktada Zekeriya Bey, Lozan'da alınan ve Türkiye'nin desteklediği mübadele kararının neden ve niçin yapılması gerektiğini Amerikan kamuoyuna anlatmış, Türkiye'nin perspektifini de bu noktada ortaya koymuştur. Ayrıca Ermeniler ve Rumların, Amerikan kamuoyunda yıllarca tek taraflı aktardığı katliam ve benzeri konulardaki istismar iddialarına da meselelerin arka planı ve Türklerin bakış açısıyla Amerikan kamuoyuna anlatmaya çalışmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AMERİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN MİLLÎ MÜCADELE'YE MADDİ YARDIMLARI

Millî Mücadele, zor ekonomik koşullar altında gerçekleştirilmiştir. Anadolu halkı, bu koşullarda ülkeleri için her anlamda elini taşın altına koymuştur. Aynı durum, ABD'de yaşayan Müslümanlar için de geçerli olmuştur. Bu maksatla, Türk Kurtuluş Savaşı lehine maddi, manevi çalışmalar yürütmüşlerdir. ABD'deki Müslümanlar, ülkelerine kilometrelerce uzakta olmalarına rağmen savaşa katılamamış olmanın verdiği üzüntü ile maddi yardımlarda bulunmuşlardır. Bilhassa bu maddi yardımları, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi kuruluşlar vasıtasıyla yapmışlardır.

3.1. Hilâl-i Ahmer Cemiyetine Yapılan Yardımlar

Kuruluşundan itibaren Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Millî Mücadele döneminin zorlu şartlarına rağmen ellerinden gelen tüm çabayı göstermiştir. Bu zorlu şartlarda, hastaneler, dispanserler, aşhaneler, çayhaneler kurarak ilaç ve malzeme kıtlığında halka ve ülkeye hizmet edip her türlü takdiri kazanmıştır. Mondros Mütarekesi'nden sonra İttihat ve Terakki döneminde faaliyet gösteren cemiyetler, İstanbul Hükümeti kovuşturmasına uğradıkları zaman Hilâl-i Ahmer Cemiyeti de baskılara maruz kalmıştır. 16 Mart 1920 tarihinde merkez binası baskına uğramış, o dönem Hilâl-i Ahmer Kâtip Umumisi olan Dr. Adnan (Adıvar) Bey, eşi Halide Edip Hanım ile birlikte Anadolu'ya geçmiştir (Hacıfettahoğlu, 2009:16).

İstanbul'un İşgali üzerine Anadolu'daki Hilâl-i Ahmer teşkilatı ile İstanbul'daki genel merkez arasındaki irtibat kesilmiştir. 1920 yılının Ekim ayı itibarıyla İsmail Besim Paşa, Adnan Bey, Ömer Lütfü Bey ve Esat Paşa'dan oluşan Ankara temsilciliği kurulmuştur. Anadolu'daki bütün merkezler, şubeler ve temsilcilikler buraya bağlanmıştır. İstanbul'daki genel merkez, Ankara'ya karşı olumsuz bir tavır içine girmemiş, hatta 4 Kasım 1921 tarihinde Adnan Bey'i İsmail Besim Paşa'yı ve Ömer Lütfü Bey'i Ankara şubesine murahhas olarak tayin etmiştir. Genel merkez, 1921 yılından itibaren İstanbul'dan Anadolu'ya yapılan yardımları artırmış, bunun yanında İstanbul'dan Anadolu'ya birçok doktor, eczacı ve sağlık personelinin geçmesini sağlamıştır. Bu kişiler, cephe gerilerinde Hilâl-i Ahmer tarafından görevlendirilmiştir (Hacıfettahoğlu, 2009:

17). Millî Mücadele boyunca Hilâl-i Ahmer Ankara Murahhaslığı görevlerini fedakârlıkla yapmış ve 1 Ekim 1923 tarihinde feshedilmiştir. Özellikle Millî Mücadele Dönemi'nde cemiyete yapılan dış yardımlarla Ankara Murahhaslığı ilgilenmiştir.

ABD'deki Müslüman göçmenlerin yardımları sadece Millî Mücadele'ye has değildir. Çünkü göçmenler, Türklerin her savaş döneminde ellerinden gelen yardımı esirgememişlerdir. Bu nedenle Balkan Savaşlarında, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele sırasında yardım etmişlerdir. Özellikle 1911 yılında Hilâl-i Ahmer'in yeniden yapılandırılmasından sonra dış yardımlar artmıştır. Hilâl-i Ahmer'in insani yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırabilecek potansiyele sahip olması da bunda etkili olmuştur.

ABD'deki Müslümanlar, yardımların bir parçası olarak 21 Ağustos 1921'e kadar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne 150.000 dolar kadar bağış yapmışlardır. Bu bağışlar bulundukları şehirlerde örgütlenen göçmenler tarafından sağlanmıştır (Acehan, 2015: 67). Arşiv belgelerinde bağışlara rastlanmaktadır. Özellikle Osmanlı göçmenlerinin, ABD'nin Doğu yakasındaki şehirlerde ikâmet edenlerden bir örnek mevcuttur. Bu yardım, Massachusetts eyaletinde Peabody şehrinde yaşayan Müslümanlar tarafından 497 dolar paranın 28 Aralık 1912 tarihinde Hilâl-i Ahmer'e gönderilmesidir (BOA, HR.SFR.3 731/20). Yardım, Londra'da bulunan "*Samuel Montagu & Co.*" isimli banka üzerinden I. Balkan Savaşı'nda özellikle hastaneler için kullanılması adına gönderilmiştir (BOA, HR.SFR.3 656/3). 27 Ocak 1913 tarihli belgede ise Massachusetts eyaleti Boston şehri ve civarlarında yaşayan Müslümanlar tarafından gönderilmiş olan, 697 dolar ve bunun yanında 267 sterlin 5 şilin 9 pence paranın, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne iane olarak gönderildiği belirtilmiştir (TKA, 96/222).³⁵ Yardımların Osmanlı Devleti'nin savaşta olduğu dönemde yapılması, uzaklardan da olsa Müslümanların savaş döneminde ülkelerine desteklerinin sadece Millî Mücadele'ye has olmadığını göstermektedir.

Millî Mücadele döneminde yapılan yardımlara örnek olarak, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yazılmış bir belgede, Massachusetts eyaletinde Peabody kasabasında 1917 yılında kurulan "Peabody Cemiyeti Hayriye-i İslamiyesi" sandığında

³⁵ Şilin, Birleşik Krallık ve İrlanda'da, 1971 yılında ondalık sisteme geçilmeden önce kullanılan para birimidir. Pence ise Birleşik Krallık'ta kullanılan madeni para birimidir.

Cemiyeti kuran Süleyman Yaşar Bey tarafından cemiyet adına 400 dolar para gönderilmiştir (Çanlı, 1993: 84).

ABD'nin Ohio eyaletinin Cleveland kentinde bulunan Osmanlı göçmeni Müslümanların oluşturduğu İslam cemiyetinden gönderilen 428 dolar 89 sent para ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne 12 Aralık 1921 tarihinde gönderilmiştir (TKA, 230/29).

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın (OHAM) 15 Aralık 1921 tarihli sayısında, Massachusetts eyaletinin Whitinsville şehrinde yaşayan Elâzığ vilayetinin Harput ilçesi Borallı karyesinden Kadri Lütfi Bey'in Hilâl-i Ahmer Müfettişi Umumisi Dr. Celâl Muhtar Bey vasıtasıyla 1000 dolar parayı iane ettiği belirtilmiştir. OHAM'ın aynı sayısında Michigan eyaletinin Kalamazoo şehrinde yaşayan Michigan Central Railroad şirketinde çalışan Nasıçlı Halil Beyzade Osman Nuri Bey önderliğindeki şehrin Müslümanları tarafından 120 İngiliz lirası bağışlanmıştır (Topçu ve İzgöer, 2020: 106-107).

1922 yılına gelindiğinde ise başka bir belgede bu kez Michigan eyaleti Detroit şehrindeki Müslümanların, Hilâl-i Ahmer Ankara Muharraslığı'ndan Ömer Lütfi Bey'e yazılan mektupta yetim çocuklar için toplanan 4500 dolara yakın paranın Hilal-i Ahmer'e gönderildiği belirtilmiştir (TKA, 101/245).

OHAM'ın 15 Mayıs 1922 tarihli sayısında New York şehrinde ve şehrin Brooklyn bölgesinde ikâmet eden Müslümanlar tarafından 211 dolar 75 sent para gönderildiği ifade edilmiştir. Bahsi geçen sayıda ayrıca Massachusetts eyaletinin Providence şehrindeki Müslümanlar tarafından şehrin Cemiyeti İslamiyesi adına 1150 dolar 75 sent paranın Hilâl-i Ahmer'e gönderildiği belirtilmiştir (Topçu ve İzgöer, 2020: 283-287).

Öte yandan aynı yıl yine Providence şehrindeki Müslümanların, Hilâl-i Ahmer'e gönderdikleri 109 İngiliz lirası (Sterlin) 11 şilin 5 pence paranın akıbetini öğrenmek istediklerini belirten 13 Haziran 1922 tarihli belge ile birlikte Providence kentinin Müslümanlarının maddi yardımlarının devam ettiğini söylenebilir (TKA, 1323/137).

13 Haziran 1922 tarihinde bu kez Michigan eyaletinde Highland Park isimli şehirde bulunan Müslümanların katıldığı United Moslems Association (Birleşmiş Müslümanlar Topluluğu) adlı topluluğun himayesinde bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıya Detroit'te bulunan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şube Başkanı Mehmet Ali, Ali Çavuş adlı Türk, Sait Zehra adlı bir Arap, William

Rosenburg isimli bir İspanyol ve Türk Teavün Cemiyetinden Sabiha Hanım katılmış, George Mason Triss isimli bir kadın başkanlık etmiştir. Toplantıda, 4125 dolar yardım toplanmış ve Hilâl-i Ahmer'e gönderilmiştir (Detroit Free Press, 13 Haziran 1922: 22). Diğer taraftan 15 Haziran 1922 tarihinde ABD'nin Louisiana Eyaleti'nin New Orleans kentinden Mehmet Modnoyas Bey tarafından 400 drahmi para gönderilmiştir (Topçu ve İzgöer, 2020: 356).³⁶

Worcester'de, Uhuvvet-i İslam Cemiyeti'nin 1922 yılı Ramazan Bayramı sebebi ile düzenlediği bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda Harvard Üniversitesi'nde tıp öğrenimi gören Fatma Hanım, Anadolu'nun içinde bulunduğu durum hakkında hitabetiyle katılımcıları etkilemiş ve toplantıda 806 dolar para toplanmıştır. Bu para çek halinde Hugili Zülfî Bey tarafından Hilâl-i Ahmer Ankara Murahhaslığı'na 15 Ağustos 1922 tarihinde gönderilmiştir (Topçu ve İzgöer, 2020: 380-381).

Müslümanlar, Anadolu'da Türklerin zaferiyle sonuçlanan Büyük Taarruz ardından yardımlarına devam etmişlerdir. 17 Eylül 1922 tarihinde Detroit'te bulunan Türkler toplantı düzenlemişlerdir. Toplantıda savaşlarda şehit düşenler için dualar edilmiş ayrıca Hilâl-i Ahmer adına 4500 dolar toplanmıştır (Detroit Free Press, 17 Eylül 1922: 18). 8 Kasım 1922 tarihinde ise Michigan eyaletinde bulunan Highland Park şehrinden Anadolu'ya yeniden yardım eli uzatılmıştır. 1857 dolar civarında, yani 3.000 liradan fazla, para toplandığı ve paranın Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderilmiştir (Anadolu'da Yeni Gün, 8 Kasım 1922: 4). Öte yandan Peabody şehrinin Müslüman sakinleri, 15 Kasım 1922 tarihinde şehrin Cemiyet-i İslamiyesi adına 2.500 dolar para ianesi göndermiştir (Topçu ve İzgöer, 2020: 525). 15 Aralık 1922 tarihinde ise yine Peabody şehrindeki Müslümanların cemiyetleri adına Hilâl-i Ahmer'e, Sadık Zülfikar Bey vasıtasıyla 390 dolar elli beş sent para gönderilmiştir (Topçu ve İzgöer, 2020: 563).

Maddi yardımların 1923 yılına kadar şehit çocuklarına ve savaş döneminde Hilâl-i Ahmer'in ihtiyaçlarını gidermesi için yapıldığını söylemek yanlış olmaz. 1923 ve sonrası yardımlar, maddi bağışlar haricinde giyecek ve eşya olarak yapılmıştır. Bu yardımlar da, özellikle Yunanistan ile nüfus mübadelesi sonrası, Anadolu'ya gelecek muhacirler için toplanmış ve Hilâl-i Ahmer'e gönderilmiştir. Örneğin; 15 Mart 1923 tarihli OHAM sayısında, New York'ta

³⁶ Yunanistan'ın 2002 yılına kadar kullandığı resmi para birimidir.

yaşayan Müslümanların ve Museviler tarafından tedarik edilmiş yirmi beş sandık elbisenin Fabre Lime Şirketi'nin Madona Vapuru ile Hilâl-i Ahmer'e gönderildiği ifade edilmiştir (Topçu ve İzgöer, 2020: 697). Yine, OHAM'ın 15 Ocak 1924 tarihli sayısında, New York'ta teşkilatlanmış Türk Teavün Cemiyeti'nin Anadolu'ya gelecek muhacirler için ABD'de tiyatrolar tertip ettiği ve yardım topladığı o tarihe dek on dört sandık eşya toplandığı ve on sandık eşyanın Praga Vapuru ile Hilâl-i Ahmer'e gönderildiği bilinmektedir (Topçu ve İzgöer, 2020: 1139).

Maddi yardımlar, Millî Mücadele dönemi sonrasında da devam etmiştir. New York eyaletinde Pitcairn şehrinde teşkil olan Türk Teavün Cemiyeti şubesinden 129 dolar para ianesi, Peabody şehrinden 100 dolar para ve Detroit'teki Müslümanlardan mübadele yardımı için 331 dolar para Hilâl-i Ahmer'e gönderilmiştir (Topçu ve İzgöer, 2020: 1140-1141). Detroit şehrinde oluşturulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesi, maddi yardımlarda önemli rol oynamıştır. 8 Temmuz 1926'da Detroit Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nde toplanan 3372 buçuk dolar iane Hilâl-i Ahmer'e gönderilmiştir (TKA,192/42). Amerika'daki Müslümanlar, yaşamlarını Massachusetts ve Michigan gibi eyaletlerde yoğunlaştırmışlar, ABD'nin on üç farklı şehrinden Hilal-i Ahmer'e binlerce dolar yardım göndermişlerdir.

3.2. Himaye-i Etfal Cemiyetine Yapılan Yardımlar

Himaye-i Etfal Cemiyeti, kuruluşundan bu yana birçok öksüz ve yetim çocuğun bakımını için çaba göstermiş, bu yönde katkılar sağlamıştır. Yetimlerin durumu Balkan, Birinci Dünya ve özellikle Kurtuluş Savaşlarının ardından yiyecek lokma ve barınacak yer bulamaz halde olmuştur. Anadolu yetimlerinin zor durumlarını öğrenen ABD'deki Müslümanlar, binlerce savaş şehidinin yetim çocuklarına iyi bir gelecek sunulması amacıyla Himaye-i Etfal'e maddi yardımlar göndermişlerdir. Zekeriya Bey ile Sabiha Hanım, yardımlarda ABD'de bulunan Müslümanları örgütleyerek önemli rol oynamışlardır. Bu kapsamdaki yardımlardan ilki, 21 Şubat 1922'de Amerika'daki Girit Müslümanları Cemiyeti tarafından ABD'nin Ohio eyaletinden 2003 Osmanlı lirası, Halide Edip Hanım adına bir mektup ile gönderilmiştir. Mektupta, toplanan bu paranın Millî Mücadele şehit ve gazilerinin masum çocuklarına verilmek üzere toplandığı ve bu paranın tasarrufunun Halide Hanım'a bırakıldığını belirtip, Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne gönderilmiştir (Anadolu'da Yeni Gün, 21 Şubat 1921: 2).

4 Haziran 1922 tarihinde ise Detroit'te 2111 Gratiot caddesi adresinde yapılan bir toplantıda savaş yetimleri için iki yüz elli müslüman tarafından 5.000 dolar para toplanmıştır. Toplantıda Sabiha Hanım da bulunmuş, ülkesinin içinden geçtiği durumu topluluğa hitaben anlatmıştır. Sabiha Hanım, Türkiye'nin mücadelesinin İtilaf Devletleri tarafından “piyon” olarak kullanılan Yunanlara karşı olmadığı aksine Müslüman ulusları kandırmaya çalışan Avrupalı güçlere karşı verilen bir mücadele olduğu belirtmiş, şu ifadeyi kullanmıştır: “*Biz sadece Türkiye için değil, diğer tüm Müslümanlar için mücadele ediyoruz.*” Konuşmasının devamında Türkiye’de iki yüz elli bin yetim olduğunu belirterek bağış toplanmaya geçilmiştir. Ayrıca toplantıda sadece Sabiha Hanım değil, Hindistan’dan J. B. Dev, Afganistan’dan Süleyman Hassan ve Arabistan’dan Muhammed Markassanda kendi dillerinde açıklamalar yapmışlardır. Toplantıya başkanlık eden ve bağışları denetleyen ise Ahmet Zeki Bey olmuştur. Toplantıya yoğun katılım olmuş ve insanlar sıralara geçip üç saat süren bir bağış etkinliği gerçekleştirmiştir (Detroit Free Press, 5 Haziran 1922: 5). Paranın hangi kuruma gönderildiği belirtilmemiştir. Ancak, toplantıda yetimlerden bahsedilmesi, onlara ulaştırılmak üzere Himaye-i Etfal’e gönderildiğini akla getirmektedir.

ABD’den gelen yardımlar genellikle müslümanların yaşadığı şehirlerden gönderilmiş ve bilhassa yardımların miktarı, Sakarya Meydan Muharebesi zaferinden sonra büyümüştür. 18 Temmuz 1922 tarihinde ise ABD’nin Michigan eyaletinin Highland Park şehrinde bulunan Müslümanlar, Himaye-i Etfal’e 4471 dolar 57 sent para göndermişlerdir. Yardım, hürriyet ve istiklal için mücadele eden Anadolu’nun şehit ve gazilerinin yetim bıraktıkları kimsesiz çocuklara karşı yapılmıştır. Yardımla ilgili *Anadolu’da Yeni Gün* gazetesinde şunlar ifade edilmiştir (Anadolu’da Yeni Gün, 18 Temmuz 1922: 2):

“Milli mücahedemize, Anadolu’da bulunanlar tarafından değil, Anadolu’ya en uzak yerlerde bulunanlarca ne kadar büyük ve ne kadar samimi bir alaka ile iştirak edildiğine bundan parlak, bir delil daha olamaz.”

Bu yardımlar, mücadelenin başarıya ulaşması hedefinin yanında bu hedefe inancın oluşumunda, Anadolu insanın yalnız olmadığının bir göstergesidir. Ayrıca, dünyanın neresinde olursa olsun en ufak bir işaret beklemeden, memleketini düşünen bu insanların isimleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Anadolu’da Yeni Gün, 18 Temmuz 1922: 2):

Tablo 3.1: Highland Park Şehrinden Gönderilen Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar (Dolar)	İsim	Memleket	Miktar (Dolar)
Abdülkadir Mikdad	Erzurum-Kiğı	25	Kasım Halil Kureyş Arab	Trablusşam	15
Ahmet Hamza	Şam	50	Mahdum Hasan	Erzurum	21,55
Ahmet Bin Ali	Yemen	25	Mahmut Bin Molla Ahmet	Erzurum-Kiğı	116,50
Ahmet oğlu Ahmet	Erzurum	50	Mahmut oğlu Yusuf	Erzurum	100,50
Ahmet Ağa zade Mehmet Çavuş	Erzincan-Kuruçay	51.99	Mahmut Ahmet Avvad	Trablusşam	50
Ahmet oğlu Ali	Tunceli	16.35	Mahmut oğlu Hasan	Tunceli	15
Ali oğlu Mahmut Çavuş	Erzurum	105	Mahmut oğlu Cebrail	Erzurum-Kiğı	30,26
Ali Mülahham Hasan Bedri	Suriye-Şam	5	Mehmet Hüseyin Avvad	Trablusşam	50
Arap İbrahim Mehmet	Trablusşam	100	Mehmet Hilmi	Elâzığ-Harput	10
Arif Efendi zade Ali Efendi	Erzurum-Kiğı	41	Mehmet oğlu Hızır	Tunceli	20.50
Arif bin Musa	---	121,50	Mehmet oğlu Hasan	Erzurum-Kiğı	25,25
Beşir Mahmut Avvad	Trablusşam	25	Mehmet oğlu Mahmut	Erzurum-Kiğı	101,25
Dersimli Kali oğlu İlyas	Adana-Hozan	51	Mehmet Seyid Zühre	Tunceli	5
Fazıl Bin Hasan	Erzurum	125.99	Mehmet Bin İbrahim	Erzurum-Kiğı	10
Hacı Osman	Malatya	10	Musa oğlu Yusuf	Muş-Malazgirt	20,10
Hacı Abdullah	Erzurum	10	Mustafa oğlu Hızır	Tunceli	10
Halil oğlu Süleyman	Tunceli	21	Mustafa oğlu Kemal	Tunceli	40,31
Hasan Bin Veli	Elâzığ	50	Mustafa Bin Halil	Erzurum-Kiğı	125
Hasan Bin Hüseyin	Erzurum-Kiğı	150	Nesim oğlu Hüseyin	Tunceli	7,50
Hasan oğlu Süleyman	Erzurum-Kiğı	5	Ömer bin Ahmet	Erzurum	151
Hasan Bin Musa	Erzurum-Kiğı	55,55	Rumi bin Ömer	Erzurum-Kiğı	250
Hasan Bin Musa	Erzurum-Kiğı	20	Seyder el refi?	Tunceli	10
Hıdır Bin Ahmet	Tunceli	120	Selim Bin Mehmet	Erzurum-Kiğı	5
Hüseyin oğlu Hasan	Adana-Kozan	100	Süleyman Bin Sadık	Erzurum-Kiğı	6
Hüseyin Bin Emr-ü Veysi	Erzurum-Kiğı	51.25	Tayyar Bin Mehmet	Erzurum-Kiğı	55,25
Hüseyin Bin Mehmet	Erzurum-Kiğı	51,75	Ulupınarlı Dursun Bin Hasan	Malatya	52,50
Hüseyin Bin İsmail	Malatya	25	Uzun Hasan oğlu İsmail	Muş-Malazgirt	60
İbrahim Hüseyin Avvad	Trablusşam	25	Veli bin İsmail	Tunceli-Pülümür	100
İbrahim zade Hızır Efendi	Malatya	20	Yusuf oğlu Veli	Erzurum	50
İsmail oğlu Hasan	Adana-Kozan	111	Yusuf Bin Dursun	Erzurum-Kiğı	15
			TOPLAM		3.146.85

Yukarıdaki tabloda, 3.146 dolar 85 sent değerindeki yardım, yurttaşların memleketleri ve isimleri ile belirtilmiştir. Memleketleri, günümüzdeki yerleri ile yazılmıştır. 19 Temmuz 1922’de ise yukarıda belirtilen yardımın kalan yarısı gönderilmiştir, gönderen yardımseverlerin isimleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Anadolu’da Yeni Gün, 19 Temmuz 1922: 2):

Tablo 3.2: Highland Park Şehrinden Gönderilen Diğer Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar(Dolar)	İsim	Memleket	Miktar(Dolar)
Abdulhasan Salih Arab Efendiler	---	5	Mehmet Bin İbrahim	---	5
Ahmet bin Mehmet	---	51,51	Mehmet oğlu Süleyman	Tunceli	10
Ahmet oğlu Hüseyin	---	25	Mehmet oğlu Süleyman	Erzurum-Kiğı	32
Ali oğlu Mustafa	Adana-Kozan	100	Mir Mahmut oğlu Mehmet bin İsmet	Diyarbakır	102,22
Ali Salih Cem’a Arabi	Erzurum-Kiğı	10,53	Mustafa Ağanın Mahdumu Ağa	Erzurum-Kiğı	20
Ali oğlu Ahmet	Bingöl-Karlıova	30,31	Nuri oğlu İbrahim	---	5,5
Arab Mehmet Efendi	---	3	Ömer bin İsmail	Erzurum-Kiğı	30
Arab Hüseyin Hacı Ayan Efendi	---	9,20	Rıza Bey	Erzurum-Kiğı	15
Bekir bin Ali	Elâzığ	10	Süleyman bin Hacı	Erzurum-Kiğı	20,25
Faris ---? Arap	---	5	Süleyman bin Yusuf	---	20,25
Haydar Bin Hüseyin	Tunceli-Pülümür	160	Süleyman Hüseyin	Erzurum-Kiğı	20
Hamza bin Hüseyin	---	15	Süleyman oğlu Mehmet	Muş-Malazgirt	50
Hazu? oğlu Hüseyin	Adana	50	Süleyman oğlu Safvet	Tunceli	11
Hasan oğlu Maksud	---	25	Şadili Ali Çavuş	Elâzığ-Harpur	30
Hasan oğlu Yusuf	Erzurum-Kiğı	20	Şahin Bey	Uşak	25
Hüseyin oğlu Elazar?	---	25	Tayyar bin Hasan	Bingöl	25
Hüseyin oğlu Ramazan	Adana-Hozan	20	Zülfikar bin Ali Efendiler	Nasliç	10
Hüseyin bin Mehmet	Adana-Hozan	25	----? Bin Mustafa	---	20
İlyas zade Kemal	Bingöl-Karlıova	20	Ali Mülahham Hasan Bedri, bir adet yüzük parası		7
İsmail oğlu Seyit Mehmet	Muş-Malazgirt	25	Cemiyette satılan su ve soda parası		71,42
Kasım Durup?	---	5	Mecliste Satılan Elma Parası		50
Kasım oğlu Mehmet	Erzurum	26,25	Sabiha Zekeriya Hanım tarafından satılan çiçek parası		38,80

Tablo 3.2 (devamı): Highland Park Şehrinden Gönderilen Diğer Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar(Dolar)	İsim	Memleket	Miktar(Dolar)
Mehmet oğlu Hüseyin	Adana-Hozan	15,86	Tekrar su parası		3,51
Mehmet Bin İbrahim	Erzurum-Kığı	21.11	TOPLAM		1324,72

Yukarıda belirtildiği üzere, yurttaşların yardımlarına Türk Teavün Cemiyeti merkezinde satılmış su, soda ve elma ile Sabiha Hanım tarafından satılan çiçek paraları da dahil edilmiştir. Bu listede toplanan para, 1.324 dolar 72 sent, toplam miktar ise 4.471 dolar 57 senttir. Ayrıca, bu miktar o günkü para ile altı bin küsur liraya denk gelmektedir (Anadolu’da Yeni Gün, 19 Temmuz 1922:2). Sabiha Hanım’ın listede isminin bulunması, Türk Teavün Cemiyeti’nin de bu yardımlarda rol oynadığının bir kanıtıdır. Öte yandan dikkat çeken unsurlardan bir tanesi de vatandaşların memleketleridir. Bu veriler, Müslümanların, ABD’ye kendi akraba ve dostlarını çağırdıklarına dair örnek oluşturmaktadır.

Şehit çocukları için 20 Temmuz 1922 tarihinde yine Himaye-i Etfal’e 2.970 dolar yani o günün parasıyla 4455 lira gönderilmiştir. Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye adına Trablusşamlı Mehmet bin Hasan Abbas, Erzurumlu Mollaoğlu Mehmet bin Ali, Çarıklı Ağazade Rıza, Afganistanlı Süleyman bin Hasan, Bosnalı Hasim bin Damir ve Elazığlı Derviş bin Mustafa tarafından Ankara Osmanlı Bankası vasıtasıyla gönderilmiştir (Anadolu’da Yeni Gün, 20 Temmuz 1922: 2). Yardımın hangi şehirden gönderildiği bilinmemektedir. Ancak yardımseverlerin sonraki süreçte gönderdikleri yardımların kayıtlarında, yaşadıklarını belirttikleri şehir Michigan eyaletinin Detroit kentidir. Dolayısıyla, bu yardım da kuvvetle muhtemel Detroit’ten gönderilmiştir.

Ohio Eyaleti’nin Akron kentinde bulunan yurttaşlar tarafından yardımlar gönderilmeye devam etmiştir. Yardımseverler, para ile birlikte mektup da göndermişlerdir. Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti Riyaseti Aliyesi’ne hitaben yazılmış mektupta: Anadolu Türklerinin, yıllardır İslam’ın koruyucusu olduğu, henüz yaraları kapanmadan, yeni yaralara yol açan “haçlı” saldırıları karşısında bitmez tükenmez bir vicdanla ve usanmaz bir azimle ve yiğitlikle hem Müslümanlığı hem de Türklüğü koruduğu belirtilmiştir. Öte yandan ABD’deki Müslümanların, her ihtiyacı olduğunda Anadolu Türkünü yardıma çağırdığı ve

Anadolu Türkünün yardıma “güle güle” koştuğunun altı çizilmiş ve şunlar ifade edilmiştir (Anadolu’da Yeni Gün,12 Kasım 1922: 4):

“Analarından yadigâr kalan çömleğine varıncaya kadar çaldık, işimiz bitince kendinden yüz çevirdik. Bizim için edindiği paralarını sarmağa bile yardım etmedik. Anadolu validesinin zayıf ve kuru göğsü üzerindeki boş memelerini emdikçe emdik. Bizden asla şikâyet etmedi. Bu şefkatine rağmen bir lokma ekmek vermekten istikaf ettik.”

Müslümanlar, her surette Anadolu’nun nimetlerinden yararlandıklarını ancak kendilerinin Anadolu’ya karşı sorumluluklarını ihmal ettiklerini belirtmişlerdir. Bu sebeple, Anadolu yavrularına bir parça olsun yardım etmeye karar verip para topladıklarını ifade etmişlerdir. Mektupta, Akron’da bulunanların oluşturduğu bir cemiyet adına Elektrik Mühendis Muavini Kıbrıslı Süleyman Tevfik’in ismi bulunmaktadır. Yardım gönderenlerin isimleri şöyledir (Anadolu’da Yeni Gün,12 Kasım 1922: 4):

Tablo 3.3: Akron Şehrinden Gönderilen Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar(Dolar)
Cemal bin Mustafa	Ordu	25
Cemal Mahmut	Manastır	10
Cemal Mehmet Efendi	Nasliç	5
Ekrem Ali Bey	Nasliç	25
Eşref Hasan Efendi	---	15
Ekinli? Hafız Mustafa	---	10
Hacı Kara Ali zade Bilal	Ordu	10
Halim bin İbrahim	---	10
İbrahim Abdülrahman	Nasliç	10
Kadri oğlu İsmail Çavuş	Ordu	10
Kadızade Seyfettin Efendi	---	10
Mustafa Hacı Ali	Kayseri	25
Osman Mehmet	Bolu	10
Razgaradlı Salih Tahir	Bulgaristan	10
Süleyman Tevfik Efendi	Kıbrıs	25
Şükrü Mahmut Efendi	Florina	5
TOPLAM		215

Akron’daki yurttaşlar, Himaye-i Etfal Cemiyeti’ne 215 dolar para göndermişlerdir. Paranın tasarrufu Himaye-i Etfal cemiyetine bırakılmıştır (Anadolu’da Yeni Gün, 12 Kasım 1922: 4).

ABD’nin farklı şehirlerinden yardımlar devam etmiştir. Wisconsin eyaleti, Milwaukee şehrinde bulunan Müslümanlar, 17 Kasım 1922 tarihinde şehit

çocukları için Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne yardım yapmışlardır. Yardım gönderen kişilerin isimleri şu şekildedir (Anadolu'da Yeni Gün, 17 Kasım 1922: 4):

Tablo 3.4: Milwaukee Şehrinden Gönderilen Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar (Dolar)	İsim	Memleket	Miktar (Dolar)
Abbas bin Mahmut Muhtar	Elâzığ- Dambüyük Köyü	5	Kılınç Cemal Efendi	Diyarbakır- Çüngüş	25
Ahmet Süleyman	Elâzığ- Maden	5	Kumanlı Aşiretinden Mahmet	Erzincan	10
Ahmet bin Derviş	---	10	Makedonyalı Besim Hüseyin Efendi	Kayılar	25,75
Ali bin Hasan	Tunceli	5	Mehmet ve Cemal Efendilerin yanında çalışan ameleler tarafından	---	13
Ali Maksud	---	5	Mehmet Efendi	Diyarbakır- Çanakçı Köyü	20
Ali Mehmet	Elâzığ-Maden	5	Mehmet bin İbrahim	Elâzığ-Nuralı Köyü	5
Arif Osman	Elâzığ- Maden	5	Mehmet bin Hıdır	Elâzığ- Nuralı Köyü	5
Aziz bin Mehmet	---	5	Mehmet Mevlut Efendi	Elâzığ-Maden	25
Beşen Osman	Diyarbakır- Çanakçı Köyü	5	Murtaza bin Osman	Florina	5
Derviş İbrahim	Makedonya	5	Ömer Mahdumu Ömer Çavuş	Elâzığ- Palu	10
Fevzi Cemaleddin	Makedonya	5	Sadık bin İbrahim	Elâzığ- Hamzikan Köyü	5
Halil bin Mustafa	---	5	Salih Dursun	Erzincan	4
Hasan Çavuş Mahdumu Mehmet Çavuş	---	10	Süleyman bin Hasan	---	10
Haydar Efendi	Diyarbakır- Çanakçı Köyü	30	Süleyman Çavuş bin Ömer	Elâzığ-Nuralı	5
Hıdır bin İsmail	Elâzığ-Keban	5	Süleyman Mehmet	Elâzığ- Maden	5
Hüseyin Abdullah	---	5	Seyit Mahmut	Tunceli	5
Hüseyin Ahmet	Ağrı (Karakilise)	5	Tevfik Bekir	Ankara	10
Hüseyin Yusuf	---	5	Timur İsmail	---	4
İbrahim Hacı Hasan	Kayseri- Bostanlık	5	Yedirhan? Zülfikar	---	10
İdris Bekir	Ankara- Koçhisar	5	Yusuf Maksud	---	5
Kesik Hüseyin	Diyarbakır- Çüngüş	10	TOPLAM		351,75

Yukarıda yardımların toplamı 351 dolar 75 sent olarak belirtilmiştir. Anadolu'nun ve Rumeli'nin dört bir yanından ABD'ye göç eden bu yurttaşlar,

Milwaukee şehrinden de yetimlere karşı hissettikleri sorumluluklarını yerine getirmiştir.

Yardım olarak yalnızca yurttaşların bağışları gönderilmemiş, bunun yanında Türk Teavün Cemiyeti yararına toplanan yıllık aidat paraları da gönderilmiştir. ABD'nin çeşitli şehirlerinde yaşayan Müslümanların, Cemiyete verdikleri paralar, Ankara Himaye-i Etfal'e gönderilmiştir. 23 Kasım 1922 tarihinde bu aidat paralarını veren yardımseverlerin isimleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Anadolu'da Yeni Gün, 23 Kasım 1922: 4):

Tablo 3.5: Himaye-i Etfal Amerika Şubesinde Toplanan Aidatlar

İsim	Şehir	Memleket	Miktar(Dolar)
Abdullah bin Yusuf	New York	Elâzığ	100
Ahmet oğlu Mehmet	Detroit	Elâzığ	12
Bekir Cafer	New York	Manastır	50
Halit Mehmet Mustafa	New York	Kudüs	120
Hüseyin oğlu Hacı Mehmet	Detroit	Elâzığ	25
Hüseyin oğlu Hüseyin	New York	Bulgaristan	25
Mehmet Ahmet Ebu Asaf	New York	Şam	120
Mehmet bin Ali	Detroit	---	25
Mehmet Davut	New York	Kudüs	120
Rıza Ahmet	New York	Manastır-Nasliç	50
Seyit oğlu Osman	New York	Manastır- Nasliç	30
-----? Oğlu Hüseyin	Detroit	Erzurum	100
-----? Oğlu Timur	New York	Manastır-Nasliç	10
TOPLAM			787

Tabloda belirtildiği üzere New York ve Detroit şehirlerinden gelen para toplamı 787 dolardır. Yardımseverlerin aidatları, 24 Kasım 1922 tarihinde yine yardım olarak Himaye-i Etfal Cemiyetine gönderilmiştir. Yardımseverlerin isimleri ve yardımları aşağıdaki tablodaki gibidir (Anadolu'da Yeni Gün, 24 Kasım 1922: 4):

Tablo 3.6: Himaye-i Etfal Amerika Şubesinde Toplanan Diğer Aidatlar

İsim	Şehir	Memleket	Miktar(Dolar)
Ahmet Refik bin Hacı Mehmet	Chicago	Elâzığ	40
Ali Hüseyin	New York	Üsküp	30
Ali Mustafa	New York	---	20
Çolak İbrahim	New York	---	20
Ekinci zade Mahdumu Küçük Ahmet Ağa	Detroit	Diyarbakır	25
Eski İstanbullu Mehmet Hayri	New York	Bulgaristan	10
Fatih bin Zülfikar	Detroit	Elâzığ	100
Hamza Ali	New York	Bulgaristan	25
Hasan Süleyman	New York	Bulgaristan	5

Tablo 3.6(devamı): Himaye-i Etfal Amerika Şubesinde Toplanan Diğer Aidatlar

İsim	Şehir	Memleket	Miktar(Dolar)
Haydar bin Ali Efendi	Detroit	Elâzığ	60
Hüseyin Ali	New York	Grenebe	25
Hüseyin Bayram	New York	Manastır	30
Hüseyin bin Abdullah bin Mustafa	New York	Elâzığ	40
İsmail Hacı Bekir oğlu İbrahim	Detroit	Elâzığ	50
Karanfil Ali	New York	Manastır	25
Mehmet bin İbrahim	Detroit	Diyarbakır	25
Mustafa Ahmet	New York	Bulgaristan	25
Mustafa bin ---?	Detroit	---	40
Mustafa Hüseyin	New York	Üsküp	25
Osman oğlu Hamit bin Şerif	Detroit	Giresun-Şebinkarahisar	100
Ömer oğlu Ömer	New York	---	20
Sadık bin Süleyman	Detroit	Erzincan	50
Seyit Mehmet	Detroit	Elâzığ	50
Şaban bin Hasan	Detroit	Kayseri	50
Veli Ahmet oğlu Ahmet	New York	---	23
----? Bin Hüseyin	New York	---	50
TOPLAM			963

Bu defa Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne, ABD'nin üç farklı şehrinde 963 dolar aidat toplanmış, bütün aidatların toplamı olarak ise 1.750 dolar gönderilmiştir. Türk Teavün Cemiyeti'nin bu yardımlarda rolü dikkat çekicidir. Cemiyetin, başta New York , Detroit ve Chicago'da faaliyet gösterdiği ve buralarda üyelerinin bulunduğu söylenebilir.

Yardımscverler, 4 Aralık 1922 tarihinde de “kimsesiz yavrular” adına yardım göndermişlerdir. Yardımscverlerin isimleri ve yardım miktarları aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Anadolu'da Yeni Gün, 4 Aralık 1922: 4):

Tablo 3.7: Chicago Şehrinden Gönderilen Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar (Dolar)	İsim	Memleket	Miktar (Dolar)
Abdullah Humu? Efendi	Bosna	5	Mehmet Çusiç?	Bosna	2
Ahmet Hayrullah ve İbrahim Hayrullah Efendiler	Bosna	5	Mehmet Zupçaviç?	Bosna	5
Ahmet Selimoviç	---	5	Muharrem Hasanoviç	Bosna	15
Ahmet Tahir	Elâzığ	5	Mustafa Buskuviç?	Bosna	2
Arif Tosun	Manastır	5	Mustafa İbrahim	Diyarbakır-Çüngüş	10
Arabistanlı Kalam Ahmet	---	5	Necip Ali	Elâzığ-Harput	5
Asaf İsmail	İstanbul	5	Ömer vilu? Koranis Efendiler	Bosna	10
Çüngüşlü Faik	Diyarbakır	10	Prezeneli? İsmail Ömer	---	5

Tablo 3.7(devamı): Chicago Şehrinden Gönderilen Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar (Dolar)	İsim	Memleket	Miktar (Dolar)
Debreli Ahmet	Manastır	10	Prezeneli? Rafet Bekir	---	10
Dirsonlu? Nuri	---	5	Prezeneli? Ramız Selami	---	10
Dalyak? Abbas	Nasliç	10	Prezeneli? Şueyb Remzi	---	5
Emin Abdül	Nasliç	10	Prezeneli? Zekeriya Yahya	---	5
Kazayadaviç? Efendi	Bosna	15	Puzanlı? Merdan Zülfikar	---	5
Halil Azizeviç?	Bosna	12	Ragıp Mehmetoviç?	Bosna	10
Hamit Damiroviç?	Bosna	15	Sarhoş Mehmet oğlu Hasan	Tunceli	10
Hasan Baba	Elâzığ-Harput	5	Şahin Mehmet	---	5
Hayri Ahmet	Bosna	10	Şevket Abdullah	Diyarbakır-Çüngüş	5
Hüseyin oğlu İbrahim	Diyarbakır-Çüngüş	5	Şükrü Pılaynatan?	Bosna	5
Hüseyin Yeviç?	Bosna	2	Teke mahlasından Abdü	---	5
Koca Mustafa oğlu Mamu?	Diyarbakır-Çüngüş	10	Tosun oğlu Hıdır	Tunceli	5
Lütfi Vuluç?	Bosna	10	Türkiyeli Nuralı Mehmet oğlu Reşit	---	10
Mahmut Hayri Efendi	Bosna	5	Yukarı Meşeli Ali oğlu İlyas	---	5
Mehmet Bekir	Elâzığ-Harput	10	TOPLAM		328

Tabloda da belirtildiği üzere 328 dolarlık bir yardım gönderilmiştir. Yardımın hangi kuruma hangi şehirden gönderildiği bilinmemektedir. Ancak “*kimsesiz yavrular*” için gönderilmesinden yola çıkılarak kuvvetle muhtemel Himaye-i Etfal Cemiyeti’ne yapılmıştır. Ayrıca Tabloda memleketini “*Bosna*” şeklinde yazdıran vatandaşların sayısı dikkat çekmektedir. Bu bakımdan Dr. Fuat Bey’in 1923 yılında ABD seyahatinde Chicago’daki gözlemlerinde, buradaki Müslümanların çoğunun “*Boşnak*” olduğu belirtmesi yardımın gönderildiği şehrin Chicago olduğunu düşündürmektedir (Umay, 2014: 146). 5 Aralık 1922 tarihinde ise Illinois eyaleti Chicago kentindeki Müslümanlar tarafından Himaye-i Etfal’e yardım gönderilmiştir. Yardımseverlerin isimleri ve yardım miktarı şu şekildedir (Anadolu’da Yeni Gün, 5 Aralık 1922:4):

Tablo 3.8: Chicago Şehrinden Gönderilen Diğer Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar (Dolar)	İsim	Memleket	Miktar (Dolar)
Abdullah Zaçına?	---	10	İsmail Yusuf	Previşte	10
Abdü Karemadu?	Edirne	10	Mahmut Çamu?	Bosna	10

Tablo 3.8(devamı): Chicago Şehrinden Gönderilen Diğer Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar (Dolar)	İsim	Memleket	Miktar (Dolar)
ÂdemCangoviç?	Bosna	35	Mahmut Derviş	Bosna	200
Ahmet Avudiç?	Bosna	15	Manastırlı Sadullah	Manastır	20
Ahmet Begoviç?	Bosna	20	Mehmet Eşref	Kıbrıs	10
Ahmet Kareviç?	Bosna	50	Mehmet Galiyanoviç	---	10
Akif İsmail	Edirne-Çamlıca (Grebuna)	30	Mehmet Kapudanaviç?	Bosna	30
Ali Çarimakıç?	Bosna	22	Mehmet Şükrü	Diyarbakır-Çüngüş	10
Ali Çenko?	---	10	Muharrem Basiç?	Bosna	25
Ali Eyüp	İstanbul	10	Mustafa Giremeviç?	--	30
Ali Habul?	Bosna	20	Mustafa Hacı İbuş	Diyarbakır-Çüngüş	10
Ali İbranigis?	Girit	50	Mustafa Hakkı	İstanbul	20
Ali oğlu Hüseyin	Elâzığ	25	Mustafa Hüseyin	Diyarbakır-Çüngüş	10
Ali Ramazan	İstanbul	10	Mustafa oğlu Süleyman	Tunceli-Hozat	10
Arif Daliç?	Bosna	15	Mustafı Piyadiç?	Bona	20
Ali Tanaviç?	Bosna	29	Mustafa Sariç?	Bosna	15
Bayram Basiç?	Bosna	20	Müslîh Aladdin Bey	İstanbul	27
Bekir Çarimakıç?	Bosna	22	Nasliçli Veli Azim Efendi	Nasliç	15
Bosnalı Peyparanis?	Bosna	20	Nazır Danaviç?	Bosna	15
Bosnalı Vasil?	---	20	Osman Hıdır	Tunceli-Çarsansak	10
Chicago Cemiyeti İslamiye	---	121,65	Osman Fatamakıç?	Bosna	50
Emir Şevki	---	10	Ömer Türkoviç?	Bosna	10
Feyzi Ceyib?	Bosna	15	Ramazan Şemseddin	Nasliç	10
Galib Bey	Nasliç	10	Ramazan Zeki	Üsküdar	10
Gastuvarlı Hakkı Çavuş	---	10	Rasim Ahmet	Edirne-Çamlıca (Grebuna)	10
Gastuvarlı Mehmet Fuzullah	---	20	Rişli Berber Hafız	Kıbrıs	21,35
Gastuvarlı Murat Mehmet	---	25	Romanyalı Cevaz Hayuvak?	Romanya	10
Giritli Muharrem	---	10	Sadık Faik	Manastır	30
Hacı Hasan oğlu Hüseyin	Diyarbakır-Çüngüş	15	Sadık Veçiz?	---	10
Hafız Hüseyin Abdullah	Diyarbakır-Çüngüş	30	Salih Mankuroviç?	Bosna	30
Halil Kurutoviç	Bosna	20	Süleyman	Tunceli	10
Halil İbrahim	---	10	SüleymanKurekoviç?	Bosna	50
Hamit Balaluviç?	---	10	Süleyman Kuratısa?	Bosna	30
Hamza Mihakoviç	---	10	Şahin Timur	Elâzığ-Harput	10
Hasan Mahiç?	---	10	Şükrü Puturoviç?	Bosna	20
Hindibabalı Ahmet oğlu Cema	---	20	Şükrü Sinoviç	Bosna	15

Tablo 3.8(devamı): Chicago Şehrinden Gönderilen Diğer Yardımlar

İsim	Memleket	Miktar (Dolar)	İsim	Memleket	Miktar (Dolar)
Hindibabalı Hüseyin	Diyarbakır	140	Taslıçlı? Hasan Abdül	---	10
Hüseyin Bayramiç?	Bosna	25	Türkiyeli Dilaver Orhan Gazi	---	30
Hüseyin Çakoviç	Bosna	40	Türkiyeli Kıymet Aziz	---	10
Hüseyin Famağış	---	30	Türkiyeli Mehmet Mustafa	---	10
Hüseyin Mehmet Kanraniç?	---	10	Türkiyeli Mümin Salih	---	10
Hüseyin Uçina?	---	10	Yusuf Habib?	Bosna	35
Hüseyin Osman	Diyarbakır-Çüngüş	20	Yusuf Habiş?	Bosna	40
İbrahim Baragoviç?	Bosna	20	Yusuf Yaganaviç?	Bosna	30
İbrahim Emin	Nasliç	30	Yüzbaşı Hüseyin oğlu Hakkı	Diyarbakır-Çüngüş	25
İsmail Barakoviç?	Bosna	25	Zafi Emir	Diyarbakır-Çüngüş	70
İsmail Kareviç?	Bosna	50	Zaim Hasan Baykaroviç?	Bosna	10
İsmail Mahir	İstanbul	10	Zinal Tanaroviç	Bosna	30
İsmail Mehmet	---	10	Zülfikar Ömer	Diyarbakır-Çüngüş	15
			TOPLAM		2368

Müslümanlar tarafından Chicago'dan Himaye-i Etfal'e gönderilen yardımların toplamı 2.368 dolardır (Anadolu'da Yeni Gün, 5 Aralık 1922:4). Tabloya göre Chicago'da yardım edenlerin çoğu memleketini Bosna olarak bildirmiştir. Detroit, Akron, Milwaukee ve New York, şehirlerinden sonra Chicago'daki yurttaşlar da ciddi miktarda yardım yapmıştır.

Yardımların büyük çoğunluğu, yardımseverlerin bir araya gelme dayanışmasının sonucudur. Ancak, Müslümanlar arasında iyi maddi duruma sahip olanlar da vardır. Detroit kentinde yaşayan, Trablusşamlı Mehmet Hasan Abbas isimli yardımsever, 9 Mart 1923 tarihinde Himaye-i Etfal Cemiyetine 798 dolar yardım göndermiştir. Bu yardım, o dönem 2.200 liradan fazla bir paraya denk gelmektedir. M. Hasan Abbas bu yardımı, başta Millî Mücadele önderlerinden Mustafa Kemal Paşa, Rauf Paşa, Fevzi Paşa gibi şahsiyetlerden olmak üzere Halide Edip Hanım, Rıza Nur, Şerif Ahmet Senusi ve Enver Paşa'ya varana kadar pek çok önemli şahsiyeti onurlandırmak için yapmıştır (Anadolu'da Yeni Gün, 9

Mart 1923: 4). Müslümanlar, gelir seviyeleri ne olursa olsun Millî Mücadele'ye yardım konusunda hassasiyet göstermiştir.

Bu hassasiyete, ABD'deki Afgan Müslümanlar da katılmıştır. Detroit'teki Müslümanlar, yardımı Afganistan'ın Türkiye Büyükelçisi Sultan Ahmet Han Hazretleri adına göndermişlerdir. Yardımın yarısı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne, kalanı Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne olmak üzere 630 dolar gönderilmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne yapılan 315 doların kimler tarafından gönderildiğine aşağıdaki tabloda yer verilmektedir (Anadolu'da Yeni Gün, 19 Nisan 1923: 3):

Tablo 3.9: Afgan Müslümanlar Tarafından Gönderilen Yardımlar

İsim	Miktar	İsim	Miktar (Dolar)
Abdülmelik	5	Hüseyin Han	10
Afganistanlı Abdülaziz Efendi	185,5	Hüseyin Han	5
Afgan Ahmet Ali	5	Hüseyin Şah	3
Amerika New York'lu Çay Berun?	5	HindistanlıMahmut Hasan	1
Behram Han	5	İskender Han	10
Demir? Hüseyin Şah	2,5	Kerim Han	5
Dılar? Han	10	Keşkül?	25
Emankar?	5	Mamuret-ül-Aziz'li Zülfü bin Süleyman	15
Gazi Ali	5	Müdüb? Şah	3
Hazret Ali	5	Şah İsfahan	5
		Toplam	315

15 Ocak 1923 tarihinde ise beş yüz kadar Detroit'te ikâmet eden Türk, bir salonda İstanbul'un fethini kutlamışlardır. Ayrıca bu kutlama toplantı havasında geçmiş ve Türk yetimleri için 2000 dolarlık para yardımı da toplanmıştır. Öte yandan toplantıda Lozan'daki Türk delegelerine, Detroit Türklerinin tam desteğini belirten bir mektup yazılmıştır (Detroit Free Press, 15 Ocak 1923: 5). Paranın yetimler için toplanması Himaye-i Etfal Cemiyetine gönderildiğini düşündürmektedir. Dikkat çeken detay ise İstanbul'un fethinin kutlamalarının, Türkler için ne kadar önemli olduğudur. ABD'deki müslüman yardımseverler, Himaye-i Etfal Cemiyetine ABD'nin birçok kentinden önemli miktarlarda yardım yapmışlardır. Yardımlar, müslümanların memleketleriyle bağlarını kopartmadıklarını ortaya koymaktadır.

3.2.1. Dr. Fuat Bey'in Amerika Seyahati ve Yardım Toplantıları

Dr. Fuad Bey, 1885 yılında Kırkkilise'de (Kırklareli) doğmuştur. İlk ve ortaokul eğitimini Kırkkilise'de, idadi yani lise eğitimini ise Edirne'de tamamlamıştır. Üniversite eğitimini ise İstanbul Tıbbiye Mektebi'nde yapmıştır.

1910 yılında bugün Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Tırnova kazasında Belediye Tabibi olarak çalışmaya başlamıştır. Daha sonra ise doğduğu şehir olan Kırkkilise'ye tayin olmuş görevine burada devam etmiştir. Öğrencilik yıllarında İttihatçı fikirlerden etkilenen Fuat Bey, Balkan Savaşları sonrasında 1913'te Kırkkilise Belediye Tabipliği görevine getirilmiştir. Ayrıca öksüz ve yetim çocukların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti Kırkkilise şubesini kurmuştur. Yine İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yan kuruluşlarından olan Müdafa'a-i Milliye Cemiyeti'nin Kırkkilise şubesinin kuruluşunda yer almıştır. Kırkkilise ve havadisinde sevilip sayılan biri olmasından ötürü Hürriyet ve İtilafçılar tarafından bölgede kalmaması istendiği için Bolu Hükümet Tabipliği'ne tayin edilmiştir. Burada Millî Mücadele'ye katılmış, Bolu Müdafa'a-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti'ni kurarak başkanlığını yapmıştır. Aynı dönemde Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1920-1923 arası Bolu Milletvekilliği yapmıştır. Daha sonra 1923-1950 yılları arasında Kırklareli Milletvekilliği yapmış, Himaye-i Etfal Kurumu'nda ve mecliste önemli görevler üstlenmiştir. Türk çocukları için verdiği hizmetlerden dolayı, eski Türk dilinde çocukların koruyucusu kutsal ruh anlamına gelen, "Umay" soyadı Atatürk tarafından kendisine verilmiştir. 1963 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir (Akın, 2000: 1-3).

Dr. Fuad Bey'in önemli görevlerinden biri Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Kâtip Umumisi ve kurucularından olmasıdır. Milletvekilliği döneminde de Himaye-i Etfal için mecliste birçok yasa teklifi ve icraatları olmuştur. Özellikle ABD'deki Türk ve Müslümanların Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne yönelik yardımları Fuat Bey'in hem bir teşekkür maksatlı hem de ABD'deki çocuk esirgeme kurumunu inceleme maksatlı seyahatine neden olmuştur. Ankara Himaye-i Etfal, Amerika'daki Müslümanlar tarafından cemiyete yapılan yardım miktarlarının sürekli artmasıyla ABD'deki Müslümanlar ile sık sık mektuplaşmaya başlamıştır. Ankara ile iletişimin artmasıyla birlikte New York'ta oluşturulan Türk Teavün Cemiyeti'nin bir toplantısında Dr. Fuad Bey'in Amerika'ya daveti kararlaştırılmıştır (Sertel, 2001: 92).

Bu davetle birlikte Dr. Fuad Bey'in ABD'ye gönderilmesi kararı TBMM'ye kalmıştır. Meclis'te görüşülmüş, yetim ve öksüzlerin refahını temin etmek için düzenlenecek bu gezi için TBMM tarafından Dr. Fuad Bey'e yetki ve bütçe verilmiştir (TBMM ZC. İ.7 C.2 8 Mart 1923). Ankara Hükümeti'nin

ABD'ye yollayacağı Fuat Bey, resmi olarak seyahat edecek olması sebebiyle bu geziye ayrı bir önem atfetmiştir.

Dr. Fuad Bey, 25 Mart 1923'te Simplon Ekspresiyle Paris'e, ardından 31 Mart'ta Cherbourg'dan New York'a hareket edecek olan Aquitania vapuru vasıtasıyla, ABD'ye doğru hareket etmiştir (Umay, 2014: 14).³⁷ Aquitania Vapuru, bin yüz kırk dokuz yolcu ile 6 Nisan gecesi New York'ta iskeleye yanaşmıştır.³⁸ 7 Nisan Sabahı kendisini ABD'de bulunan Türk Delegasyonu (Türk Teavün Cemiyeti) karşılamıştır. Dr. Fuad Bey, burada yaptığı açıklamada Amerika'daki Türklerin savaşlar nedeniyle yetim kalanları koruyup kollamadaki çalışmaları için içten teşekkür ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'nin örgütlenmesi ve tanıtımı ile ilgili olarak gereken tüm bilgilerle, Amerikan sanayilerini etkilemeyi görevi olarak gördüğünü söylemiştir. Buna ek olarak Türklerin, geleceğini ABD ile Türkiye'nin bir arada olmasında gördüğünü ifade etmiştir (The New York Times, 7 Nisan 1923: 9). Fuad Bey'in de sözlerinden yola çıkarak, Türk-Amerikan ilişkilerinde Türkiye'nin yeni bir sayfa açmak isteği ve uluslararası ilişkilerin yeniden yapılandırılması arzusunun bulunduğunu söylemekte bir sakınca yoktur.

Dr. Fuad Bey, New York'ta yaşayan yaklaşık iki yüz Türk tarafından Cunard İskelesi'nde karşılanmıştır. Daha sonra kırk araçlık bir konvoy ile New York'ta ikâmet edeceği Mc Alpin Otel'i'ne götürülmüştür (The New York Times, 8 Nisan 1923: 16). Bunun ardından otelde bir salona giden Dr. Fuad Bey, yardımlar vesilesiyle mektuplarla tanıdığı Sabiha Hanım ile Zekeriya Bey ve Osmanlı göçmeni Musevi Varon Efendi ile şahsen tanışmıştır. Varon Efendi, Museviler adına "hoş geldiniz" demiş, güzel bir Türkçe ile İspanya'dan koparılan Musevilere, Türkiye'nin gösterdiği büyüklüğü örnek göstererek Türk yetimlerini kendi yetimlerinden ayırmadıklarını onlara yapılan maddi yardımları görevleri olarak gördüklerini söylemiştir (Umay: 2014: 26-27). Diğer yandan seyahat sürecinde Fuat Bey, *The Buffalo Times* adlı gazetede Türk Devleti'nin Musevilere karşı tavrından bahsetmiştir. İspanya'nın ve Rusya'nın Musevileri topraklarından

³⁷ Sabiha Sertel, *Roman Gibi* adlı hatıratının 1987 yılındaki baskısında Fuat Bey'in Gülcemal Vapuru ile ABD'ye geldiğini belirtmiştir. *New York Times*'da yayınlanan haberden ve Fuat Bey'in hatıratından yola çıkarak Aquitania Vapuru ile yolculuk edilmiştir.

³⁸ Zekeriya Sertel'in *Hatırladıklarım* adlı hatıratının 2001 yılındaki baskısında, Fuat Bey'in 1922 senesinde Amerika'ya geldiği belirtilmiştir. Ancak gazeteler ve Fuat Bey'in hatıratından yola çıkarak bunun maddi bir hata olduğu söylenebilir.

sürgün ettiğinde Türklerin, Musevileri topraklarına yerleştirdiğini ve yıllarca bir arada barış içinde yaşadıklarını belirtmiştir. Türkler, bağımsızlık mücadelesi verdiğinde Rum ve Ermeni unsurların kendilerine karşı olduğunu belirtmiş ancak Musevilerin sadık, iyi vatandaşlar olduklarını ve Türk Devleti'nin bu davranışı unutmayacağını ifade etmiştir (The Buffalo Times, 1 Temmuz 1923: 4).

Türk Teavün Cemiyeti, New York şubesinde yapılan toplantı ve gezi programının açıklanması ardından Dr. Mehmet Fuat Bey, New York'ta bulunan Türk kahvehanelerine ve lokantalarına ziyarette bulunmuştur. Dr. Fuat Bey'in aktardığına göre lokantaların duvarlarında Gazi Mustafa Kemal Paşa ve Kurtuluş Savaşı'nda kumandanlık yapmış kişilerin resimleri asılıdır. Fuat Bey, Fransız yönetiminden kaçan Suriyelilerin ise New York'ta bulunan bir diğer Müslüman topluluk olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Suriyelilerin de Mustafa Kemal Paşa'nın kendilerini kurtaracağını umduklarını söylemiştir. Suriyeliler, Fuat Bey'in kendilerini ziyareti esnasında, Türkiye'ye karşı duymuş oldukları saygı ve sevgiyi dile getirmişlerdir. Yaptıkları toplantıda ise 1.500 dolardan fazla bir para toplayıp bağışlamışlardır (Umay, 2014: 42-43). Yalnız Türklerin değil, Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan diğer Müslüman toplulukların da Millî Mücadele'ye olan inançları ve yardımları dikkat çekicidir.

Fuat Bey'in seyahati kapsamında Amerika'nın muhtelif şehirlerinde bulunan Müslümanların katılacağı toplantılar düzenlenmiştir. İlk toplantı, New York'ta 8 Nisan 1923'te gerçekleşmiştir. Aynı zamanda bu toplantı daha önce bahsedilen Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin New York şubesinin kongresi olarak kabul edilen toplantıdır. Burada Fuat Bey, Kurtuluş Savaşı ve Anadolu'daki durum hakkında konuşma yapmıştır. Sabiha Hanım ise toplantıda savaş yetimleri hakkında görüşlerde bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın Amerika'daki göçmenlere hitaben mektubu okunmuştur.³⁹ Ayrıca Müslümanların ve Türklerin bulunduğu şehirlerde yapılacak diğer toplantıların programı hazırlanmıştır. Ayrıca iki yüz kişinin katılımıyla 7.000 dolar civarı bir para yardımı toplanmıştır (Umay, 2014: 30-35). Dr. Fuat Bey bu yardımlar karşısında, *“Yetimlerimizin böyle cömert, böyle zengin kalpli babaları oldukça, istikballeri mümindir.”* demiştir. Ayrıca geçen sene Himaye-i Etfal için Ankara'da yapılan bir çocuk bayramında, bütün uğraşlara rağmen yalnızca 1.500 lira topladıklarını belirtmiş, şehit

³⁹ Mektup için bkz: II. Bölüm, 2.3.1 Himaye-i Etfal Cemiyeti.

yavrularına yapılan bu bağışın sadece kendisi için değil bütün milletin kalbinde minnet ve şükran hisleri uyandıracağını söylemiştir (Anadolu'da Yeni Gün, 15 Mayıs 1923: 2).

Dr. Fuad Bey, New York dışındaki ilk toplantı için Massachusetts eyaletinde bulunan Lawrence şehrine gitmiştir. Burada Türk-Amerikan bayraklarıyla süslenmiş araçlar Fuat Bey'i karşılamıştır. Lawrence, çok az Türk ve Müslümanın bulunduğu, küçük bir şehirdir. Burada 23 Nisan 1923 tarihinde yapılan toplantıya çevre kent ve kasabalar olan Lever (ville), Manchester, Nashua (Nashville) ve Bedford'dan yüz yirmi kadar Müslüman katılmıştır.⁴⁰ Toplantıda Fuat Bey, ülkesinin yaşadığı zorlukları, ulusal uyanışı, Kurtuluş Savaşı'nı ve şehit çocuklarının durumlarını katılımcılara anlatmıştır. Toplantıda 3.598 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014: 77-78). Gezide dikkate değer bir unsur, 23 Nisan 1923 tarihinin programın başlangıcı olması olmuştur. Programın başlangıcının, TBMM'nin açılışının üçüncü yıl dönümünde yapılması kuvvetle muhtemel planlı yapılmış bir harekettir.

Lawrence'tan sonraki şehir yine Massachusetts eyaletinde yer alan Peabody olmuştur. Peabody ve çevresinde Rum ve Ermeni nüfusunun fazla olması sebebiyle bir suikast yapılma ihtimali üzerine otomobille seyahat edilmiştir. Türk bayraklarıyla şehre giren konvoy, Peabody'ye vardığında bir vatandaş ağlayarak, buradaki Ermeni unsurların aleyhlerindeki faaliyetlerinden yakınmış ve Anadolu'daki zaferin kendilerini de kurtardığından bahsetmiştir (Umay, 2014: 79-82):

Burada bulunan yurttaşların çoğunun, Tunceli ve yöresinden olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Fuat Bey'e göre bu insanların çoğu Kürt ve Debbağ (Deri) fabrikalarında çalışan insanlardır. Buradaki ilk günün akşamı Peabody'de yapılan toplantıda Fuat Bey'in yetimlerin ve ülkenin durumu hakkında yaptığı konuşma çok heyecan yaratmış ve 6.678 dolar para toplanmıştır. Fuat Bey, burada bulunduğu süreçte yurttaşların memleket hakkındaki sorularını cevaplamış ve onlarda ülkelerine geri dönme arzusunu alevlendirmeyi başarmıştır (Umay, 2014: 79-82).

Rhode Island eyaletinin Providence şehri, Dr. Fuat Bey'in bir sonraki durağı olmuştur. Burada Dr. Fuat Bey'i ağırlayan yurttaşlar iyi bir

⁴⁰ Toplantıda çekilmiş bir fotoğraf için bkz: Ekler bölümü Ek-12.

misafirperverlik göstermişlerdir. Fuat Bey'in gelişi 'bayram' havası yaratmıştır. Providence'lı yurttaşlar, Fuat Bey'i memnun etmek için evlerinde Türk yemekleri bile hazırlamışlar, sohbetlerde memleketlerinden bahsetmişlerdir. Providence'teki ilk günün akşamı yani 27 Nisan tarihinde yapılan toplantıda doksana yakın yurttaş bulunduğu belirtilmiştir. Millî Mücadele'ye katılamamış olmalarından doğan üzüntülerini şehitlerin çocukları için maddi yardım yaparak gidermeye çalışmışlardır. Toplantıda 3.800 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014: 81-82).⁴¹

Providence'dan hemen sonra Massachusetts eyaletindeki Worcester⁴² şehrine tren ile hareket edilmiş, üç saat süren bir yolculuğun sonunda varılmıştır. İstasyona varıldığında birçok Türk ve Müslüman yurttaş Dr. Fuat Bey'i karşılamışlardır. Buradaki Müslümanlar, Fuat Bey'in gelişini şu şekilde aktarmıştır: *"Kendi deyimlerince, Anadolu'da harikalar yaratan Kemalistlerden Amerika'ya ilk çıkan ve kalpakla gezen Ankaralı konuğu görmeye gelmişler."* Ardından toplantı salonuna geçilmiştir. Toplantıya Sabiha Hanım, Harvard'da tıp öğrenimi gören Fatma Hanım ve çok sayıda Müslüman katılım göstermiştir. Ayrıca, Worcester Belediye Başkanı da katılım sağlamış ve yurttaşlara hitap etmiş, Dr. Fuat Bey'e "hoş geldin" de bulunmuştur. 29 Nisan tarihinde Worcester Uhuvveti İslam Cemiyeti'nin katkısıyla gerçekleşen bu toplantı, yüz yetmiş kişinin katılımı ile gerçekleşmiş ve 17.500 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014:87-91).⁴³

Toplantıda yüksek miktar yardım edenlere verilen hediye şu şekilde belirtilmiştir: *"1000 dolar verenlere Fuat Bey, Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin kendi el yazısı ile imzaladığı resimleri vermiştir. Resmi her alan kalbinden kopan içten bir heyecan ile onu öpüyor ve sonra utkusunu ilan edip resmi çevirip arkadaşlarına gösteriyordu."* Bu heyecanla, salonda 'çok yaşa' naraları atılmış ve katılımcılar minnetlerini göstermişlerdir (Birlik, 7 Mayıs 1923: 1). Seyahatte dikkat çeken bir detay, Fuat Bey'in sıkı şekilde korunması olmuştur. Bilhassa, Ermenilerin yoğun bulunduğu ABD'de Fuat Bey'in şehirlerdeki seyahatlerinde

⁴¹ Toplantıda çekilmiş bir fotoğraf için bkz: Ekler bölümü Ek-13.

⁴² Cahit Kayra'nın çevirmenliğini yaptığı kitapta Wooster olarak verilmiştir. Ancak Wooster, Ohio eyaletinde yer alan küçük bir şehirdir dolayısıyla bahsedildiği gibi üç saatlik bir sürede gitmek mümkün değildir. Providence şehrinden yolculuğun süresi göz önüne alındığında bahsedilen şehrin Massachusetts Eyaleti'ndeki Worcester şehri olduğu anlaşılmaktadır.

⁴³ Cemiyet Üyelerinin bir fotoğrafı için bkz: Ekler bölümü Ek-14.

Türk Teavün Cemiyeti ve gittikleri şehirlerdeki Türk ve Müslüman yurttaşlar tarafından koruma sağlanmış, misafirperverlik gösterilmiştir.

Worcester'den sonra New York eyaletinin Buffalo kentine trenle geçilmiştir. Burada yanlış anlamadan dolayı herhangi bir karşılama gerçekleşmemiş, Dr. Fuat Bey ve beraberindekiler doğrudan şehir merkezine gitmişlerdir. Yurttaşlar yanlış hesaplama ile bir sonraki trenle geleceklerini sandıkları için kimse karşılamada yer almamış ancak daha sonra Müslüman ahalinin mızıkalar ile istasyonda bekledikleri haberi gelmiştir. Fakat, Dr. Fuat Bey buna gerek olmadığını ve içtenlikle teşekkür ettiğini belirtmiştir. Buffalo'da yaşayan Müslümanların çoğu Yemen'den gelen göçmenlerdir. Çok az sayıda da Türk bulunmaktadır. Dr. Fuat Bey'in aktardığına göre; Yemenli Müslümanlar, "esmer tenli" olduklarından dolayı ABD'de yarım yevmiye ile çalışmak durumunda olmalarına rağmen yurtseverlik duygusu sebebiyle bağış yapmışlardır. 1 Mayıs tarihinde kırk elli civarı katılımcıyla yapılan toplantıda 2.101 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014: 97). Fuat Bey'in o dönemde Amerika'daki ırk ayrımı sebebiyle gelir seviyelerindeki eşitsizlikten bahsetmesi dikkat çekicidir.

Buffalo kentinden sonraki durak ise yine trenle yapılan yolculuk ile Pennsylvania eyaletinin Pittsburgh şehri olmuştur. Burada yaşayan Türk ve Müslümanların bölgede çevreye yayılmış halde yaşadıklarından dolayı toplantı yeri, Pittsburgh içindeki Pitcairn ilçesi olmuştur. Ancak, Dr. Fuat Bey, Pittsburgh'ta ikâmet etmiştir (Umay, 2014: 102-103). Fuat Bey'in buraya gelişi yerel basında da yer almıştır. "*Türk Official Here*⁴⁴" başlıklı haberde, Fuat Bey'in seyahatinin amacından söz edilmiş ve 4 Mayıs akşamı Pitcairn'de yapılacak toplantı duyurulmuştur (Pittsburgh Daily Post, 4 Mayıs 1923: 7). Ayrıca bir başka gazetede *Turkish Abssemblyman Here on Welfare Study* başlıklı bir haberde toplantıdan bahsedilmesinin yanı sıra Fuat Bey, Ankara Hükümeti'nin çok sayıda Türk öğrenciyi Amerikan okullarına göndermeyi planladığından bahsetmiş, Amerikalı öğrencilerin ise lisansüstü dersler almak için Türk üniversitelerine gelmelerini umduğunu belirtmiştir (Pittsburgh Post-Gazette, 4 Mayıs 1923: 4).⁴⁵ Fuat Bey'in ABD basınında yer alması, seyahatin ABD için önemini ortaya koymaktadır.

⁴⁴ Başlık, "Türk Yetkili Burada" şeklinde çevrilebilir.

⁴⁵ Başlık, "*Türk Meclis üyesi hayır işi için burada*" şeklinde çevrilebilir

Pitcairn, Pittsburgh'a çok yakın bir küçük bir ilçedir. Buradaki yurttaşların çoğu Rumelili göçmenlerdir. Dr. Fuat Bey, toplantı için burada Türk ve Müslümanlar ile buluşmuştur. Fuat Bey, düzenlenen toplantıda, Türk Kurtuluş Savaşı ve ülkesiyle ilgili bilgiler vererek yetim çocuklarından bahsetmiştir. Bu sözlerden etkilenen yurttaşlar arasında kısa sürede 3.764 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014: 104-105).

Pitcairn şehrinin akabinde Clarkston'dan Pitcairn'e gelen Müslümanların Fuat Bey'i Clarkston'a çağırmaları üzerine, programda olmamasına rağmen, burada bir toplantı organize edilmiştir. Burada da çoğunluğu Rumelili ve fabrikalarda çalışan elli kadar Türk bulunmaktadır. Clarkston'da 5 Mayıs'ta akşam saatlerinde düzenlenen toplantıda Fuat Bey, ulusal davalarından bahsetmiş ve yetimler ile ilgili konuşmalarını tekrarlamıştır. Bu konuşmalar, toplantıda bulunan yurttaşların ülke özlemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Konuşmadan sonra bağışlar başlamıştır. Bağışta, Pitcairn'de bağış yapan yurttaşlar, içlerindeki ülke özlemlerini durduramamış olsa gerektir ki burada da bağış için sıraya girmişlerdir. Neticede bir iki saat gibi kısa bir sürede yetimler için 4.522 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014: 106).

Clarkston'un ardından ise West Virginia Eyaleti'nde yer alan Weirton ilçesine gidilmiştir. Burada yaşayanların çoğu Giritli Müslüman göçmenlerdir. Toplantı günü hiçbiri işlerine gitmemiş, o günü milli bayramları gibi yaşamışlardır. 6 Mayıs'ta yapılan toplantıda memleketlerinin durumu ve Kurtuluş Savaşı hakkında bilgiler verilmiş, şehit çocukları hakkında katılımcılara hitap edilmiştir.⁴⁶ Yüz yirmi kadar yardımsever arasında 6.225 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014: 108).

Weirton'dan trenle Ohio eyaletinin Youngstown şehrine gidilmiştir. Burada düzenli olarak Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne daha önce bağış yapan Türk ve Müslümanların olması hasebiyle toplantı seyahat programına eklenmiştir. 7 Mayıs'ta elli altmış kadar kişi ile toplantı yapılmıştır. Fuat Bey'in her toplantıda yinelediği yetimler ve Kurtuluş Savaşı hakkındaki konuşmalarından sonra yurttaşlar arasında 1.800 dolar civarı para toplanmıştır (Umay, 2014: 110).

Youngstown'dan yine Ohio eyaletindeki Akron'a gidilmesi planlanmasına rağmen yol üzerinde bulunan Canton kentinde ikâmet eden Yemenli

⁴⁶ Toplantıda çekilmiş bir fotoğraf için bkz: Ekler bölümü Ek-15.

müslümanların isteği üzerine, Canton’da 8 Mayıs 1923 tarihinde bir toplantı tertip edilmiştir. Program dışı bu toplantıda 473 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014: 111).

Canton’dan sonra Akron kentine geçilmiştir. Aynı gün 8 Mayıs’ta kırk kadar Türk ile toplantı yapılmıştır. Toplantıda Türklerin Anadolu’daki hareketi üzerine ve Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları hakkında yurttaşların söylediği sözler Fuat Bey’i çok etkilemiştir. Fuat Bey. toplantı için şunları söylemiştir: *“New York’tan sonra ilk kez ulusal davamıza değinen çok güzel konuşma karşısında kalmıştım.”* Hemen ardından Fuat Bey, yurttaşları Anadolu’da devam eden mücadele hakkında bilgilendirmiş, yurttaşlar arasında 850 dolar para toplanmıştır. Toplantıda, ayrıca, seyahatin Detroit şehrinde yapılacak tertipte Ermeni unsurları tarafından sabotaj ve suikast girişimi yapılabileceği haberi ciddi bir tehdit istihbaratı olarak Fuat Bey’e bildirilmişti, programın iptal edilmesi tavsiye edilmesine rağmen kendisi şunları aktarmıştır: *“Amerika gezimde bunların hepsinin hesaba katılmış olduğunu, eğer kutsal yazgı böyle gerçekleşecekse çaresi olmadığı ve programı değiştirmeye gerek olmadığını bununla birlikte Detroit’te Müslümanlar tarafından gerekli önlemlerin alınmış olduğunu bildirdim.”* Bu sözler üzerine Fuat Bey programına devam etmiştir (Umay, 2014: 112-115).

Akron’dan sonra ise Ohio eyaletinin Cleveland kentinde toplantı yapılmıştır. Fuat Bey, karayolu ile yolculuk sonrası ikâmet edeceği otele yerleşmiş ve toplantının yapılacağı saate kadar otelde ziyaretçileriyle görüşmüştür. Fuat Bey, Cleveland’da otuz kırk kadar Türk olduğunu, Müslümanlar arasında Suriyeli ve Yemenli Arapların ise daha fazla sayıda olduğunu belirtmiştir. Ancak, 10 Mayıs 1923 tarihinde yapılan toplantıya katılım en çok Türklerden sağlanmıştır. Araplardan çok daha az katılım sağlanan bu toplantıda 1.000 dolar kadar para toplanmıştır (Umay, 2014: 116).

Akron’un ardından Michigan eyaletinin en büyük kenti ve birçok Müslümanın yaşadığı Detroit şehri bir sonraki durak olmuştur. Burada o dönem yaklaşık on bin Müslüman yaşamaktadır. Çoğunluğunu Suriyeli ve Yemenli Araplar, Hintliler, Afganlar ve diğer yerlerden gelen Müslümanlar oluşturmaktadır. Müslümanların sayısının çok olmasından ötürü New York dışında ilk Himaye-i Etfal Cemiyeti şubesi burada kurulmuştur. Ancak daha sonra aralarına giren anlaşmazlık yüzünden dernek, Cemiyeti Hayriye-i İslamiye ve Hilâl-i Ahmer olarak ikiye ayrılmıştır (Umay, 2014: 118). Sabiha Hanım ise

anılarında burada oluşturulan derneğin Osmanlı Teavün Cemiyeti olarak kurulduğunu; daha sonra dernek üyelerinin kararıyla Türk Teavün Cemiyeti şeklinde değiştirildiğini ve fakat bir kısmının Osmanlı adında devam etmesini istediğini belirtmiştir. Sonraki süreçte ise Detroit'te iki dernek olduğunu, Türklerin kurduğu Türk Teavün Cemiyeti ve Kürtlerin kurduğu Hilal-i Ahmer Cemiyeti olduğunu belirtmiştir (Sertel, 1987: 49-50). Detroit'te Türk Teavün Cemiyeti toplantılarında toplanan yardımların Himaye-i Etfal'e yapıldığı söylenebilir. Nihayetinde, bu kurumların aynı amaç yani örgütlenme ve yardımlaşma için hizmet ettiği aşîkârdır. Diğer cemiyetin yardımları ise Hilâl-i Ahmer'e gönderilmiştir.

Detroit'e tren ile seyahat eden Fuat Bey, İstasyonda yapılan karşılamada iki yüz elli otomobilin olduğunu belirtmiştir. Hemen ardından Belediye binasında, Belediye Başkanı ziyaret edilmiştir. Detroit'te sıkı güvenlik önlemleri alınmıştır. Güvenlik önlemleri kapsamında Detroit'teki Müslüman Cemiyetlerin kendi korumaları ile Polis gerekli tedbirleri almışlardır (Umay, 2014: 119). Bu koruma, Amerikan basınına da yansımıştır. *Türk Diplomat Here To Have Police Guard* başlıklı haberde Dr. Fuat Bey'in Detroit'e geldiği, burada yetimler için toplantı tertip ettiğinden bahsedilmiştir.⁴⁷ Devamında, Talat Paşa'yı öldüren Soğomon Tehliryan'ın ABD'de ikâmetinden dolayı Fuat Bey'e suikast girişiminden endişe eden Türklerin yoğun güvenlik önlemi aldığı ifade edilmiştir.⁴⁸ Detroit Polis departmanı şefi, Detroit'teki Müslümanlara, altı polis memuru ile gece gündüz, Fuat Bey'i koruma sözü vermiştir. Gazete, ayrıca Detroit'te savaş yetimleri için yapılacak toplantının amacı ve gününü sütunlarına taşımıştır (Detroit Free Press, 12 Mayıs 1923: 13).

Türk Teavün Cemiyeti üyelerinin Dr. Fuat Bey'e Ermenilerin bir suikast girişimi şüpheleri yalnızca Fuat Bey'e bildirilmemiştir. Aynı zamanda *Vakit* gazetesi New York Muhabiri olan Zekeriya Bey, bu girişimi gazeteye taşımıştır. Ermeniler Detroit'te iki toplantı düzenleyip 1.000 dolar kadar para toplayarak, Talat Paşa'nın katiline, Fuat Bey'e suikast görevini vermek istemişlerdir. Ancak Tehliryan, bu görevi Fuat Bey'in kendisi için 'küçük' bir hedef olarak

⁴⁷ Başlık, "Türk diplomat polis korumasıyla burada" şeklinde çevrilebilir.

⁴⁸ Bu kişinin ismi gazetede Tarlakian olarak verilmiş, Dr. Fuat Umay'ın kitabında ise Toluyan olarak verilmiştir. Ancak Tehliryan olarak bilinmektedir. Daha fazla bilgi için bkz: M. Şükrü Hanioglu, "Talat Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 39 (İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010), 502-503.

gördüğünden reddetmiştir. Bunun üzerine, Ermeniler yeni bir suikastçı arayışı içine girmişler, ancak daha sonra bu kararın kendilerinin yararına olmadığını düşünerek vazgeçmişlerdir (Vakit Gazetesi, 29 Mayıs 1923: 1). Bu durum, Türkiye'nin ABD ile resmi olarak ilişkilerde bulunmasının önemli olduğunu ortaya çıkaran bir gelişme olarak görülebilir.

Detroit'teki toplantı yolculuğun ertesi günü 13 Mayıs tarihinde Armory Hall adlı bir yerde yapılmıştır. Salonun kapasitesi yaklaşık beş altı bin kişiliktir. Salonda Anadolu, Rumelili, Suriyeli ve Hintli Müslümanlar ellerinde bayraklar ile “coşkulu” bir katılım sağlamıştır.⁴⁹ Toplantıda katılımcılara Fuat Bey tarafından Kurtuluş Savaşı ve yetimler ile ilgili bilgiler verilmiş, Kurtuluş Savaşı kahramanlıkları anlatılmıştır. Bununla birlikte, toplantıda bağış aşamasına geçildiğinde bir hücum başlamış ve bu aşamada çıkan tartışma toplantı salonundaki havanın değişmesine neden olmuştur. Sonunda, coşkulu havanın değişmesi ile birlikte Fuat Bey'in çok daha fazla beklenti ile geldiği Detroit'te yalnızca 14.000 dolarlık bir bağış toplanmıştır (Umay, 2014: 120-121). Detroit'te yaşayan Müslümanların sayısının fazla olması toplantıda gelecek bağışlardan beklentileri de artırmış olsa gerektir. Ancak, toplanan paranın Fuat Bey'in beklentisinin altında kalmıştır.

Detroit'in ardından ABD'nin başkenti Washington D.C.'ye seyahat edilmiştir. Seyahatin Washington D.C. kısmı herhangi yardımlaşma için Müslümanlar ve Türkler ile toplantıdan ziyade 18-24 Mayıs günleri arasında burada toplanacak Sosyal Hizmetler Konferansı'na katılmak için düzenlenmiştir.⁵⁰ Burada kaldığı süre zarfında, Fuat Bey, Meçhul Asker Anıtı'na “*Yeni Türkiye*” adına çelenk koymuştur. Birçok sosyal kuruma ziyarette bulunmuştur. Ayrıca buradaki konferansta Türk Vakıf Sistemi hakkında katılımcı delegeleri bilgilendirici bir konuşma yapmıştır. ABD'nin Hariciye Nezareti Şark-ı Karib (Dışişleri Bakanlığı Yakınoğu) Müdürü ile Türkiye ve ABD'nin ilişkilerini yeniden tesis etmesine yönelik görüşmede bulunmuştur (Umay, 2014: 140-141).

⁴⁹ Toplantıda çekilmiş bir fotoğraf için bkz: Ekler bölümü Ek-11.

⁵⁰ National Conference of Social Work isminde yapılan konferanstır. Ancak Fuat Bey, “Sosyoloji Kongresi” olarak anılarında ifade etmiştir. Konferansı veya kongreyi, Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı olarak adlandırmakta bir sorun yoktur.

O dönem, ABD Başkanı Warren G. Harding'in Beyaz Saray'da Sosyal Hizmet Kongresi delegelerine verdiği davete katılmış ve ABD Başkanı ile tanışmıştır.⁵¹

Fuat Bey, Washington'da bulunduğu sürece ABD'li gazetecilerle de sohbet etme imkânı bulmuştur. Bu vesile ile ABD'nin en büyük gazetelerinden ve en eski gazetelerinden biri olan *The Washington Post*'ta Fuat Bey'e dair bir haber yayımlanmıştır. *Türk To Take U.S Ideas To His Native Country* başlıklı haberde Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı'nda ele alınan fikirler hakkında Fuat Bey'in sözlerine yer verilmiştir.⁵² Fuat Bey, ABD ile Ankara Hükümeti arasında dostluk kurulmasını umduğunu ayrıca kongrede topladığı bilgiler, öğrendiği yöntemlerin Türkiye'de sosyal hizmet ruhunun inşasında önemli yer tutacağını belirtmiştir. Türkiye'deki yetim ve muhacirlerin sorunlarını çözmede Amerika'da gözlemlediği fikirlerin yardımcı olacağını ifade etmiştir (The Washington Post, 20 Mayıs 1923: 40).

Washington D.C'den sonra programda yer alan diğer şehir Illinois Eyaleti'nin en büyük şehri olan Chicago olmuştur. Kentin, Müslüman sakinlerinin teşkil ettiği Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye, Fuat Bey'i karşılamıştır. Burada yapılacak toplantıları da bu cemiyet tertip etmiştir. 27 Mayıs'ta yapılan toplantıya büyük bir salonda iki yüz kadar Türk Müslüman ile Kırkkiliselî birkaç Musevî aile katılmıştır. Toplantıda Fuat Bey, kalabalığa Kurtuluş Savaşı ve yetimler hakkında hitap etmiş, Mustafa Kemal Paşa'nın mektubunu okumuştur. Neticede 9.000 dolar para toplanmıştır. Ayrıca Chicago'da bulunan Kırkkilise, Edirne ve Trakya'nın kalanından gelmiş olan Museviler de yetimlere yardım için toplantı düzenlemişler, Fuat Bey'in katılımı ile o toplantıda da 600 dolar para toplanmıştır (Umay, 2014: 144-146).

Chicago'da bulunduğu sürede Fuat Bey'e basın ilgi göstermiştir. Chicago'da özellikle sorulan sorular ise Türk kadınları, Türk aile yapısı ve Harem ile ilgili olmuştur. ABD'liler tarafından Anadolu'da yaygın olduğu düşünülen çok eşlilik (poligami) hakkında kamuoyunu bilgilendirmiştir. Fuat Bey, bu anlamda Amerikan toplumunda yanlış algılanan Harem hakkındaki iddiaların sebebini Binbir Gece Masallarından kaynakladığını, bunların hikâyelerden ibaret olduğunu

⁵¹ ABD Başkanı'nın düzenlediği davette çekilmiş bir fotoğraf için bkz: Ekler Bölümü Ek-10.

⁵² Başlık, "Amerikan Fikirlerini Ülkesine Götürecek Türk" şeklinde çevrilebilir.

ifade etmiştir.⁵³ ABD’de bulunma amacını açıklamış ve Chicago’da yapılacak toplantıları belirtmiştir (Chicago Daily Tribune, 25 Mayıs 1923: 6).⁵⁴

Chicago’nun ardından Müslümanlar, Fuat Bey’e Detroit’te tekrar toplantı düzenlenmesi için istekte bulunmuşlardır. Özellikle ilk yapılan toplantıda yardım yapamamış insanlar bu çağrıya ön ayak olmuşlardır. 3 Haziran’da yapılan toplantıda konuşmaların ardından bu kez 7.000 dolar toplanmıştır. Böylece Detroit’ten yapılan yardım miktarı 21.000 dolara ulaşmış ve Detroit, programda yer alan yerler arasında en fazla bağış toplanan şehir olmuştur (Umay, 2014: 149).

Detroit’teki ikinci toplantının ardından başlangıç şehri New York’a dönmüştür. New York’tan ise programın son toplantısının yapılacağı Pennsylvania eyaletinin en büyük şehri olan Philadelphia şehrine hareket edilmiştir. Yapılan toplantıya altmış kadar Türk ve Müslüman katılmıştır. Toplantının, 9 veya 10 Haziran yapıldığı düşünülmektedir. (Akın, 2004: 490). Fuat Bey, Kurtuluş Savaşı ve evrelerinden, toplantıda bulunan Sabiha Hanım ise yetimlerden bahsetmiştir. Toplantıda 2.000 dolar kadar para toplanmıştır (Umay, 2014: 152).

Fuat Bey, Philadelphia’dan sonra tekrar gezisinin başladığı New York şehrine dönmüştür. Programın ardından 9 Temmuz 1923’te yapılacak ülkesine dönüş yolculuğunu beklemiştir. Bu süre içinde ise özellikle New York’ta birçok turistik gezi ve inceleme yapma fırsatı bulmuştur (Umay, 2014: 156).

Fuat Bey’in seyahatinin, yardımseverlik adına oldukça iyi geçtiğini söylemek yanlış olmaz. Yapılan yardımların toplam miktarı, hangi şehirlerde ve hangi tarihlerde yapıldığı aşağıdaki tabloda görülmektedir (Umay, 2014: 30-152):

Tablo 3.10: Dr. Fuat Bey’in Seyahatinde Toplanan Yardımlar

Toplantının Yapıldığı Şehir	Toplantı Tarihi	Miktar (Dolar)	Toplantının Yapıldığı Şehir	Toplantı Tarihi	Miktar (Dolar)
New York	8 Nisan 1923	7000	Weirton	6 Mayıs 1923	6225
New York (Suriyeli Göçmenlerin Toplantısı)	19-20 Nisan 1923	1500	Youngstown	7 Mayıs 1923	1800
Lawrence	23 Nisan 1923	3598	Canton	8 Mayıs 1923	473
Peabody	25 Nisan 1923	6678	Akron	8 Mayıs 1923	850
Providence	27 Nisan 1923	3960	Cleveland	10 Mayıs 1923	1000
Worcester	29 Nisan 1923	17500	Detroit	13 Mayıs 1923	14000

⁵³ Haberde, “Arabian Nights” şeklinde ifade edilmiştir.

⁵⁴ Toplantıda çekilmiş bir fotoğraf için bkz: Ekler bölümü Ek-16.

Tablo 3.10(devamı): Dr. Fuat Bey'in Seyahatinde Toplanan Yardımlar

Buffalo	1 Mayıs 1923	2101	Chicago	27 Mayıs 1923	9000
Pitcairn	3 Mayıs 1923	3764	Detroit(İkinci Toplantı)	3 Haziran 1923	7000
Clarkston	5 Mayıs 1923	3522	Philadelphia	9 veya 10 Haziran 1923	2000
			Toplam		91971

Yukarıdaki tabloyu ele alındığında özellikle Detroit kenti Müslümanlarının yardımları, miktar olarak sayıca en fazladır ve toplam 21.000 dolara tekabül etmektedir. Ardından Worcester kenti Müslümanları, 17.500 dolar ile yardım yapmışlardır. Detroit ve Worcester kentlerindeki yardım miktarları, kuvvetle muhtemel Müslümanların yerel örgütlenmelerinin iyi ve nüfus olarak diğer şehir ve ilçelere göre fazla olması dolayısıyla gerçekleşmiştir. Canton'da yapılan toplantı seyahat programında yer almamasına karşın ekseriyetle Yemenli müslümanların isteği üzerine gerçekleşmiş ve en az bağış yapılan yer olmuştur. Bağış miktarları, şehirlerin ve ilçelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre değişiklik göstermesi tabloda dikkat çeken bir diğer husustur.

Tabloda, yardım toplamının 91.971 dolar olarak belirtilmesine rağmen toplam miktar konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Sabiha Hanım ve Fuat Bey'in kızı olan Esin Umay Hanım, bu rakamın 100.000 doların üstünde olduğunu belirtmişlerdir (Sertel, 1987: 57 ; Umay, 2005: 29). Fuat Bey ise paranın miktarını o günkü lira değeriyle, 152.000 lira olarak söylemiştir (Umay, 2014: 173).

Seyahatte toplanan bağışlar, yetim, şehit çocukları ve kimsesizler için Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin faaliyet gösterdiği sosyal hizmet alanında kullanılmıştır. Bu kapsamda kendini koruyamayacak yaştaki çocuklar için kurulan ana kucakları ve çocuk yuvaları açılmıştır. Okul çağına kadar çocuklara bu yapılarda bakılmıştır (Sarıkaya, 2011: 126-134). Bu yapılar, özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra gelen yardımlar sayesinde geçici ve eski olan binalarından cemiyetin yaptırdığı yeni yerlerine taşınmışlardır. Ayrıca cemiyet adına altı apartman, iki garaj, iki sinema, Ankara'da Anafartalar caddesinde tesis edilmiş merkez binaları ve günümüzde hâlâ mevcut olan, Keçiören'deki Türkiye'nin ilk çocuk yuvası yapılmıştır (Umay, 2005: 30). Himaye-i Etfal

Cemiyeti'nin yardımlar sayesinde sosyal hizmet alanında Türkiye'de birçok konuda öncülük yaptığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ

Osmanlı Devleti'nden ABD'ye göç eden Müslümanlar burada bulundukları süreçte ülkeleriyle bağlarını hiçbir zaman koparmamıştır. Ülkelerine olan güçlü bağın en güzel örneğini Millî Mücadele'de göstermişlerdir. Bu kapsamda yardım faaliyetleri yürütmek amacıyla örgütlenmişler, bu bahsi geçen örgütlenmelerin siyasi bir hal alması ise özellikle ABD'de bulunan Ermeni ve Rum unsurların Müslüman Türk unsurların aleyhindeki faaliyetlerinin sonucu olmuştur. İzmir'in Yunanlar tarafından işgaline karşı başlatılan ulusal direnişte Anadolu halkı kadar ABD'deki Müslümanlar da ellerinden gelen katkıyı vermişlerdir. Bilhassa Sabiha Sertel'in faaliyetleri, ABD'deki Müslüman örgütlenmelerini kurumsal hale getirmesi açısından oldukça önemlidir.

Amerika'daki Müslümanların örgütlenmeleri, Anadolu'da gösterilen mücadeleden bağımsız hareket etmemişlerdir. Nitekim, Türk ve ABD basınında çıkan haberler bunu kanıtlamaktadır. Öte yandan basın kanadında Zekeriya Sertel'in ciddi katkıları olmuştur. Müslümanların ABD'deki basın faaliyetlerinin öncüsü olan Zekeriya Sertel'in 1923'te Türkiye'ye dönüp, Ankara'da Matbuat Umum Müdürlüğü görevine getirilmesi, Millî Mücadele döneminde gerçekleştirilen basın faaliyetlerinin ve Anadolu ile yapılan koordinasyonun başarısını ortaya koymaktadır. *Current History*'de yayımlanan makalelerin Türkiye'nin uluslararası meseleler de tutumu, birebir Zekeriya Bey tarafından ABD'de İngilizce yayımlanması da bu bağı ortaya koyar. Nitekim bizzat ulusal direniş tarafından yönlendirildikleri düşünülebilir. Bu kapsamda, özellikle Türk-Amerikan İstihbarat Bürosu'nun ve Türk Teavün Cemiyeti'nin ortaya koyduğu tutumlar Anadolu'yla ilişkiyi açığa çıkarmaktadır.

Kısıtlı imkânlarla yürütülen Milli Mücadele süreci, ABD'deki Müslümanları harekete geçirmiştir. Bilhassa, ABD'de kurdukları cemiyetlerle maddi yardım sağlayacak her türlü girişimde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin önemli bir kısmını yapılan toplantılar oluşturmakta ve bu toplantılarla hem yardım toplanmakta hem de birlik ve beraberlik ruhu sağlanmaktadır. Bilhassa bu yardımların 7-8 Ağustos 1921 tarihli Tekalif-i Milliye Emirlerinin, Sakarya Meydan Savaşı ve Büyük Taarruz'un ardından daha da artması Millî Mücadele ile

entegreli olduklarını, alınan kararları kendileri için emir telakki ettikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan seferberlik ruhuyla Müslümanların şehit çocukları namına yaptıkları yardımlar Dârü'l Eytam, Himaye-i Etfal ve Hilâl-i Ahmer'e ulaştırılmıştır. Bu sayede Müslümanlar, ulusal direnişte maddi açıdan da önemli bir rol oynamışlardır.

Millî Mücadele Dönemi'nde Türk-Amerikan ilişkilerinin istikrarsız seyretmesi, ABD'deki Müslümanların ikili ilişkilerde rol almasına da önayak olmuştur. Nitekim TBMM Bolu milletvekili Dr. Fuat Umay'ın, Müslümanlar tarafından ABD'ye davetiyle gerçekleştirdiği seyahatte yaptığı görüşmeler, gazetelere verdiği demeçler, Türk ve Müslüman algısını olumlu anlamda etkilemiştir. Ek olarak beyanlarıyla ABD'de TBMM'nin resmi sözcülüğünü yaptığı görülmektedir. ABD Başkanı Warren G. Harding ile görüşmesi ise ABD ile Lozan'da imzalanan Ticaret ve Dostluk Antlaşması'nın öncesinde, Türkiye-ABD ilişkileri açısından önemli bir gelişmedir. Ayrıca Lozan'da ABD ile Türkiye arasında imzalanan antlaşmanın ABD Kongresinde kabul edilmesi için Türk Teavün Cemiyeti tarafından 1924'te yazılmış olan mektup, 1917'den beri pek de müspet olmayan Türk-ABD ilişkilerine olumlu bir katkı yapmıştır. Dolayısıyla Müslümanların kurdukları cemiyetler, faaliyetleri bakımından sivil toplum kuruluşları gibi çalışmış, hatta bazı hususlarda lobi minvalinde hareket etmiştir.

Dr. Fuat Bey'in 1923 yılının Temmuz ayında ABD'den Türkiye'ye dönmesiyle birlikte Zekeriya ve Sabiha Sertel başta olmak üzere ABD'de Millî Mücadele yararına faaliyet gösteren birçok kişi, Türkiye'ye davet edilmişlerdir. ABD'de kalanlar ise Millî Mücadele Dönemi'nde olduğu gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında da ülkelerine katkı sağlamak amacıyla olmuştur. Nitekim, Türk Teavün Cemiyeti ve ona bağlı yerel oluşumların 1937 yılına kadar faaliyetlerini sürdürdükleri bilinmektedir. Ancak, bu faaliyetler devam etse bile Millî Mücadele dönemindeki kadar etkin olamamıştır. Bunun temel sebebi, Türk-Amerikan ilişkilerinin 1927'de resmi olarak başlamasının ardından büyükelçilik ve konsolosluk gibi makamların, söz konusu cemiyetlerin önüne geçmesinden kaynaklanmaktadır.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında İSNAD 2 atıf sistemi kullanılmıştır.)

1. Arşiv Belgeleri

BOA, Osmanlı Arşivi. Hariciye Nezareti İstanbul Muharraslığı Belgeleri [HR. İM]. No. 124, Gömlek No. 23.

BOA, Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Londra Sefareti Belgeleri [HR. SFR.3]. No. 656, Gömlek No. 3.

BOA, Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Londra Sefareti Belgeleri [HR. SFR.3]. No. 731, Gömlek No. 20.

NARA, National Archives and Records Administration. Massachusetts Boston Passenger Lists. Series M277. Roll 1.

NARA, National Archives and Records Administration. Massachusetts Boston Passenger Lists. Series M277. Roll 2.

NARA, National Archives and Records Administration. Massachusetts Boston Passenger Lists. Series M277. Roll 4.

NARA, National Archives and Records Administration. Massachusetts Boston Passenger Lists. Series M277. Roll 27.

NARA, National Archives and Records Administration. Massachusetts Boston Passenger Lists. Series M277. Roll 34.

NARA, National Archives and Records Administration. Massachusetts Boston Passenger Lists. Series M277. Roll 51.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 18, Belge No. 162.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 18, Belge No. 163.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 18, Belge No. 163.1.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 96, Belge No. 222.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 101, Belge No. 238.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 101, Belge No. 245.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 101, Belge No. 250.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 192, Belge No. 42.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 230, Belge No. 29.

TKA, Türk Kızılay Arşivi. Kutu No. 1323, Belge No. 137.

2. Resmi Yayınlar

TBMM ZC, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi. İ7 C.2. (8 Mart 1923).

Ayın Tarihi. “Hür İnsanlar Memleketi Rüesasına Amerika’da Türklerden Bir Mektup”. 2/6. (Şubat 1924), 588-593.

3. Süreli Yayınlar

- Anadolu'da Yeni Gün*, “Pek Kıymetli Teberru” (9 Mart 1923), 4.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’da İslam Konferansı Toplanıyor” (11 Mart 1923), 4.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’daki Kardeşlerimiz” (17 Kasım 1922), 3.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’daki Dindaşlar” (19 Nisan 1923), 3.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’daki Kardeşler” (12 Kasım 1922), 3.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’daki Kardeşlerimiz” (23 Kasım 1922), 4.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’daki Kardeşlerimiz” (24 Kasım 1922), 4.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’daki Kardeşlerimiz” (5 Aralık 1922), 4.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’daki Kardeşlerimizin Bir Teberru-i” (21 Şubat 1921), 2.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Amerika’daki Kardeşlerimizin Teberruâtı” (19 Temmuz 1922), 2.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Fuat Bey Amerika’da Nasıl Karşılandı” (9 Mayıs 1923), 1.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Kimsesiz Yavrularımız İçin” (4 Aralık 1922), 4.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Şehit Yavrularına” (20 Temmuz 1922), 2.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Uzaktaki Kardeşlerimiz” (18 Temmuz 1922), 2.
- Anadolu'da Yeni Gün*. “Uzaktaki Kardeşlerimiz” (8 Kasım 1922), 4.
- Birlik*. “Fuat Bey Karşılanırken” (7 Mayıs 1923), 1.
- Birlik*. “Memleketimizi Amerika’ya Tanıtmak Fırsatı” (4 Ağustos 1922), 3.
- Birlik*. “Osmanlı Teavün Cemiyeti” (4 Ağustos 1922), 3.
- Birlik*. “Wokinoy’n da 800, Browns’da 500 Dolar Toplandı” (4 Ağustos 1922), 3.
- Chicago Daily Tribune*. “Gives Lowdown On That “Harem For Sale” Talk” (25 Mayıs 1923), 6.
- Columbia Spectator*. “Director Williams To Address Turks” (13 Mart 1914), 7.
- Columbia Spectator*. “Gottheil to Adress Ottman Society” (11 Kasım 1911), 4.
- Columbia Spectator*. “Ottoman Club Convenes Hold Turkish Evening” (14 Mart 1914), 7.
- Columbia Spectator*. “Ottoman Society Hears Prof. Gottheil” (16 Kasım 1911), 4.
- Columbia Spectator*. “Ottoman Students Form New Club” (4 Kasım 1911), 4.
- Columbia Spectator*. “Ottoman Students to Give Soiree” (11 Mart 1914), 5.
- Columbia Spectator*. “Places Open In Glee Club Trials For Tuesday” (4 Ekim 1912), 4.
- Columbia Spectator*. “Social Meeting Of Ottoman Society” (16 Aralık 191), 4.
- Detroit Free Press*. “Detroit Turks True To Islam” (5 Haziran 1922), 5.
- Detroit Free Press*. “Moslems Raise \$4125 For Children’s Relief” (13 Haziran 1922), 22.
- Detroit Free Press*. “Turk Diplomat Here To Have Police Guard” (12 Mayıs 1923), 13.

- Detroit Free Press*. "Turks Here Celebrate Constantinople Fall" (15 Ocak 1923), 5.
- Detroit Free Press*. "Turks Of Detroit Aid Red Crescent" (17 Eylül 1922), 18.
- Hemşeri*. "Doğduğumuz Yerlere Selam" (1 Şubat 1922), 1.
- M. Zekeria, "Hailde Honum, Turkey's Fiery "Joan Of Arc" Pen and Gun Her Weapons Woman Stirs Countrymen". *The Windsor Star* (2 Aralık 1922), 5.
- M. Zekeria, "Turkey Has "Joan Of Arc" in Halide Hanum". *The South Bend Tribune* (10 Aralık 1922), 7.
- M. Zekeria, "Solving Greco-Turkish Blood Feuds By Migration". *Current History* (1 Mart 1923), 939-942).
- M. Zekeria, "The Turkish Government At Angora". *Current History* (4 Nisan 1922), 73-75.
- M. Zekeria, "The Turkish New Caliph". *Current History* (1 Ocak 1923), 669-71.
- M. Zekeria, "Turkey's Fiery "Joan Of Arc" And Double Role As Leader Fully Described". *Durham Morning Herald* (1 Aralık 1922), 2.
- M. Zekeria, "Turkey's Fiery 'Joan Of Arc'; Her Doble Role As Leader Pen and Gun Her Weapons". *The New York Times* (26 Kasım 1922), 2.
- M. Zekeriya, "Ermeniler Fuat Bey'i Öldürmeye Çalıştılar". *Vakit* (29 Mayıs 1923), 1.
- M. Zekeriya, "İçtimai ve İktisadi Seferberlik". *Anadolu'da Yeni Gün* (26 Haziran 1921), 1.
- M. Zekeriya, "Lehimize Makaleler Görünmeye Başladı". *Vakit* (30 Eylül 1922), 2.
- M. Zekeriya, "Amerika'da Bizi Nasıl Tanıyorlar?". *Vakit* (9 Ocak 1921), 3.
- M. Zekeriya, "Amerika'da Türk'ün Müdafaa". *Vakit* (12 Nisan 1921), 1.
- M. Zekeriya, "Amerika'daki Türklerin Milli Bir içtimai". *Vakit* (7 Şubat 1922), 2.
- M. Zekeriya, "Doktor Fuat Bey'in Amerika Seyahati". *Anadolu'da Yeni Gün* (15 Mayıs 1923), 2.
- M. Zekeriya, "Fuat Bey Türkiye'ye Ne Getirecek?". *Vakit* (15 Mayıs 1923), 3.
- M. Zekeriya, "Gülcemal Yolda". *Vakit* (13 Haziran 1921), 3.
- M. Zekeriya, "Kefen Soyucular Buraya da Geldiler". *Vakit* (14 Kasım 1921), 2.
- M. Zekeriya, "New York'ta Şehitlerin Ruhuna Mevrit Kıratı". *Vakit* (16 Ekim 1921), 2.
- M. Zekeriya, "Zaferimi Amerikalılar Hayretle Karşıladılar". *Vakit* (29 Ekim 1922), 3.
- New York Tribune*. "First Turkish Ship In Many Years Arrives" (1 Kasım 1920), 20.
- Pittsburgh Daily Post*. "Turk Official Here" (4 Mayıs 1923), 7.
- Pittsburgh Post-Gazette*. "Turkish Abssemyman Here On Welfare Study" (4 Mayıs 1923), 4.
- Sabiha Zekeriya, "Amerika'daki Türkler İstanbulluları Bir Gün Oruca Davet Ediyor". *Vakit* (6 Nisan 1921), 1-2.
- Sabiha Zekeriya, "Amerika'da İlk Türk Bayrağı". *Vakit* (18 Aralık 1920), 3.
- The Buffalo Times*. "Turkish Statesman On Turkish Jews." (1 Temmuz 1923), 4.
- The New York Times*. "Aquitania Arrives With 1,149 Aboard" (7 Nisan 1923), 9.

The New York Times. “Constantinople (In 14 Days) Calling At Naples” (17 Temmuz 1921),74.

The New York Times. “Dr. Fuad Bey Here.” (8 Nisan 1923), 16.

The New York Times. “Mark Prentiss Repels Charge Of Killing” (16 Kasım 1922), 1-2.

The New York Times. “Prohibition To Stay In Turkey” (22 Nisan 1923),8.

The New York Times. “Say Turks Shipped Munitions From Here Greeks Are Preparing To Intercept The Gul Djemal, From New York July 23.” (6 Ağustos 1921),6.

The Washington Post. “Turk To Take U.S. Ideas To His Native Country” (20 Mayıs 1923),40.

4. Kitap, E-Kitap, Makale ve Tezler

- Acehan, Işıl. “Eski Dünya’dan Yeni Dünya’ya: Anadolu’dan ABD’ye İlk Müslüman Türk Göçü Üzerine”. *Doğu Batı Dergisi* 32 (2005), 221-238.
- Acehan, Işıl. “Ottoman Immigrants and the Formation of Turkish Red Crescent Societies in the United States”. *Perceptions* 20/1 (2015), 59-76.
- Açıkses, Erdal. “Lozan da Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında İmzalanan 6 Ağustos 1923 Tarihli Antlaşma”. *Atatürk Yolu Dergisi* 6/21 (1998), 8-31.
- Açıkses, Erdal ve Güher, Ebru. “Arşiv Belgeleri Işığında Anadolu’dan ABD’ye Ermeni Göçü (Elâzığ / Harput İli Örneği)”. *Yeni Türkiye Dergisi* 60 (2014), 2-10.
- Akgün, Birol. “Osmanlı Türklerinin Amerika’ya Göçü”. *Türkler Ansiklopedisi*. 20/1513-1524. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Akgün, Seçil ve Uluğtekin, Murat. *Hilal-i Ahmer’den Kızılay’a II*. Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi, 2001.
- Akın, Veysi. *Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay (1885 – 1963)*. 1.baskı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2000.
- Akın, Veysi. “Amerika’daki İlk Türk Lobisi: Türk Teavün Cemiyeti(Turkish Welfare Association)”. *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi* 20/59 (2004), 453-521.
- Akın, Veysi. “Amerika Birleşik Devletleri’nde Lozan Kavgası ve Türk Lobiciliği”. *Türk Yurdu Dergisi* 290 (2011), 170-178.
- Akın, Veysi. “Lozan Kavgası Sürecinde Amerikalı Türklerden Amerikan Kongresi’ne Sunulan Bir Muhtıra”. *Belgi Dergisi* 3 (2012), 251-264.
- Akter, Ahmet. *Tehcir Öncesi Vilayat-ı Sitteden Amerika’ya Ermeni Göçü*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, 2006.
- Angel, Marc D.. *La America Sephardic Experience in the United States*. Philadelphia: Varda Books, 2001.
- Atatürk, M.Kemal. *Nutuk Cilt: II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 10.baskı, 1970.
- Bali, Rıfat N. *Anadolu’dan Yeni Dünya’ya Amerika’ya ilk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2018.
- Bayrakdar, Bayram. “Tarih ve Propaganda: Morgenthau’nun Öyküsü ve Mavi Kitap Örneği”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*,26/33 (2016), 135-161.

- Bozkurt, Nihal. *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1.baskı, 1996.
- Çağlayan, Savaş. “Göç Kuramları ve Göçmen İlişkisi”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)* 7 (2006), 67-91.
- Çanlı, Mehmet. “Detroit Kızılay Merkezi ve Amerika’daki Türklerin Kızılay’a Yardımları”. *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. Oktay Aslanapa’ya Armağan* (1995), 81-94.
- Çapa, Mesut. *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*. Ankara: Türk Kızılay Derneği Yayınları, 2.baskı, 2010.
- Doğan, Hatice. “Hahambaşılık”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Ek-1/514-515. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2016.
- Fuad, Mehmet. *Amerika’da Türkler ve Gördüklerim*. İstanbul: Vatan Matbaası, 1.baskı, 1925.
- Gordon, Leland James. *American Relations with Turkey 1830-1930*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1.baskı, 1932.
- Grabowski, John J. (2001). “Cumhuriyetçi Algılayışlar: Time ve Gülcemal”. çev. Pınar Şenışık. *Toplumsal Tarih* 92 (2001) 10-17.
- Güler, Ali. *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Azınlıklar*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu, 1.baskı, 2003.
- Gülmez, Nurettin. *Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu’da Yeni Gün*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1.baskı, 2010.
- Güner, Zekai. “Millî Mücadele’de Türk Kamuoyunu Oluşturan Basın”. *Erdem Dergisi* 11/31 (1998), 89-104.
- Hacıfettahoğlu, İsmail. *Millî Mücadele’de Hilâl-i Ahmer TBMM’nin Teşkilinden Sakarya Zaferine Kadar İcraat Raporu- 23 Nisan 1920 – 23 Eylül 1921*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, 2.baskı, 2009.
- Hamasdeğ, Hampartsum Gelenyan. *Güvercinim Harput’ta Kaldı*. çev. Sarkis Seropyan. 1. baskı. İstanbul: Aras Yayıncılık, 1. Baskı, 1997.
- Hanoğlu, M.Şükrü. “Talat Paşa”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 39/ 502-503. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi 2010.
- Işık, Gülcan. “Millî Mücadele Döneminde Amerika’da Bir Sivil Toplum Örgütü: Türk Teavün Cemiyeti ve Birlik Gazetesi”, *Türk İdare Dergisi* 485 (2017), 625-659.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 16.baskı, 1998.
- Karpat, Kemal. *Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurdu Yayınları, 1.baskı, 2003.
- Karpat, Kemal. *Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları, 4.baskı, 2019.
- Karpat, Kemal. “Câliye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 7/34-38. İstanbul:İslam Araştırmaları Merkezi, 1993.
- Kenan, Seyfi. “Amerika’da Müslüman Cemiyetlerin Doğuşu: New Yorklu Müslümanların Dini-Sivil ve Eğitsel Kurumlaşma Süreci”. *İslâm Araştırmaları Dergisi* 11 (2004), 105-130.
- Keser, Ulvi. “Genç Türkiye Devleti’nin Cumhuriyet Kazanımları ve Kıbrıs Türk Toplumuna Yansımaları”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 6/14 (2007), 41-83.

- Khan, Ali Asghar (1993). "Hint Müslümanlarının Türk Kurtuluş Hareketine Mali Yardımı 1919-1923". çev. Ahmet Özgiray, *Tarih İncelemeleri Dergisi* 8/1 (1993), 203-217.
- Koloğlu, Orhan. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1.baskı, 1992.
- Müderrişoğlu, Alptekin. "Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları". *Atatürk Yolu Dergisi* 4/13 (1994), 23-58.
- Özkaya, Yücel. "Millî Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri". *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 1/3 (1985), 871-912.
- Pool, David de Sola. "The Levantine in The United States". *The American Jewish Year Book* 15 (1913-1914), 207-220.
- Sarıhan, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2.baskı, 1993.
- Sarıhan, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2.baskı, 1995.
- Sarıhan, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2.baskı, 1996.
- Sarıkaya, Makbule. *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti (1921-1935)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1.baskı, 2011.
- Selek, Sabahattin. *Anadolu İhtilali*. İstanbul: Kastaş Yayınları, 8.baskı, 1987.
- Sertel, Sabiha. *Roman Gibi*. İstanbul: Belge Yayınları, 2.baskı, 1987.
- Sertel, Zekeriya. *Hatırladıklarım*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 5.baskı, 2001.
- Sevinç, Gülşen ve Fazlıoğlu, Ayşe. "1893 Şikago Sergisi'nde Osmanlılar". *Toplumsal Tarih* 92 (2001), 6-9.
- Sezer, Cemal. *Ermenilerin Sevk ve İskanı Hakkında Yapılan Uygulama ve Yardımlar (1915-1917)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Sonyel, Salâhi. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3.baskı, 1995.
- Sonyel, Salâhi. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3.baskı, 2003.
- Sürmeli, Serpil. "Ankara'da Amerikalı Bir Gazeteci: Clair Price". *Atatürk Dergisi* 4/4 (2005), 21-43.
- Şimşir, Bilal. *Atatürk ile Yazışmalar I (1920-1923)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.
- Topçu, İbrahim ve İzgöer, Ahmet Zeki. *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları* 1-10, E-Yayın: Türk Kızılayı Yayınları, 2020. <http://osmanli-hilali-ahmer-mecmualari.kizilay.org.tr/>
- Topuz, Hıfzı. *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1.baskı, 1973.
- Uluğtekin, Murat ve Uluğtekin, M. Gül. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları*. Ed. Ceren Aygül. Ankara: Türk Kızılayı, t.y.
- Umay, Esin. "Babam Fuad Umay". *Bütün Dünya Dergisi* 8 (2005), 29-31.
- Umay, Mehmet Fuat. *Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında bir Devrimci Doktorun Anıları*. çev. Cahit Kayra. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 3.baskı, 2014.
- Yalman, Ahmet Emin. *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim I*. yay. haz. Erol Şadi Erdiñç. 2. baskı. İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret, 2.baskı, 1997.

Yalman, Ahmet Emin (2001). “Amerika’daki Göçmen Türkler”. çev. Naki Konyalı. *Toplumsal Tarih* 92 (2001), 26-30.

Zinn, Howard. *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*. İstanbul: İmge Kitabevi, 1.baskı, 2005.

Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. 33.baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 33.baskı, 2016.

5. İnternet Kaynakları

FASSAC, Foundation for the Advancement of Sephardic Studies and Culture, “Edict of the Expulsion of the Jews (1492)”. Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020. <http://www.sephardicstudies.org/decreed.html>

USCIS, United States Citizenship and Immigration Services, “History of the Certificate of Naturalization (1906-1956)”. Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020. <https://www.uscis.gov/about-us/our-history/history-office-and-library/featured-stories-from-the-uscis-history-office-and-library/history-of-the-certificate-of-naturalization-1906-1956>

IEHS, Immigration and Ethnic History Society, “Immigration History Timeline”. Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020. <https://immigrationhistory.org/timeline/>

MPI, Migration Policy Institute, “Major U.S Immigration Laws, 1790-Present”. Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020. <https://www.migrationpolicy.org/research/timeline-1790>

TDK, Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021. <https://sozluk.gov.tr/>

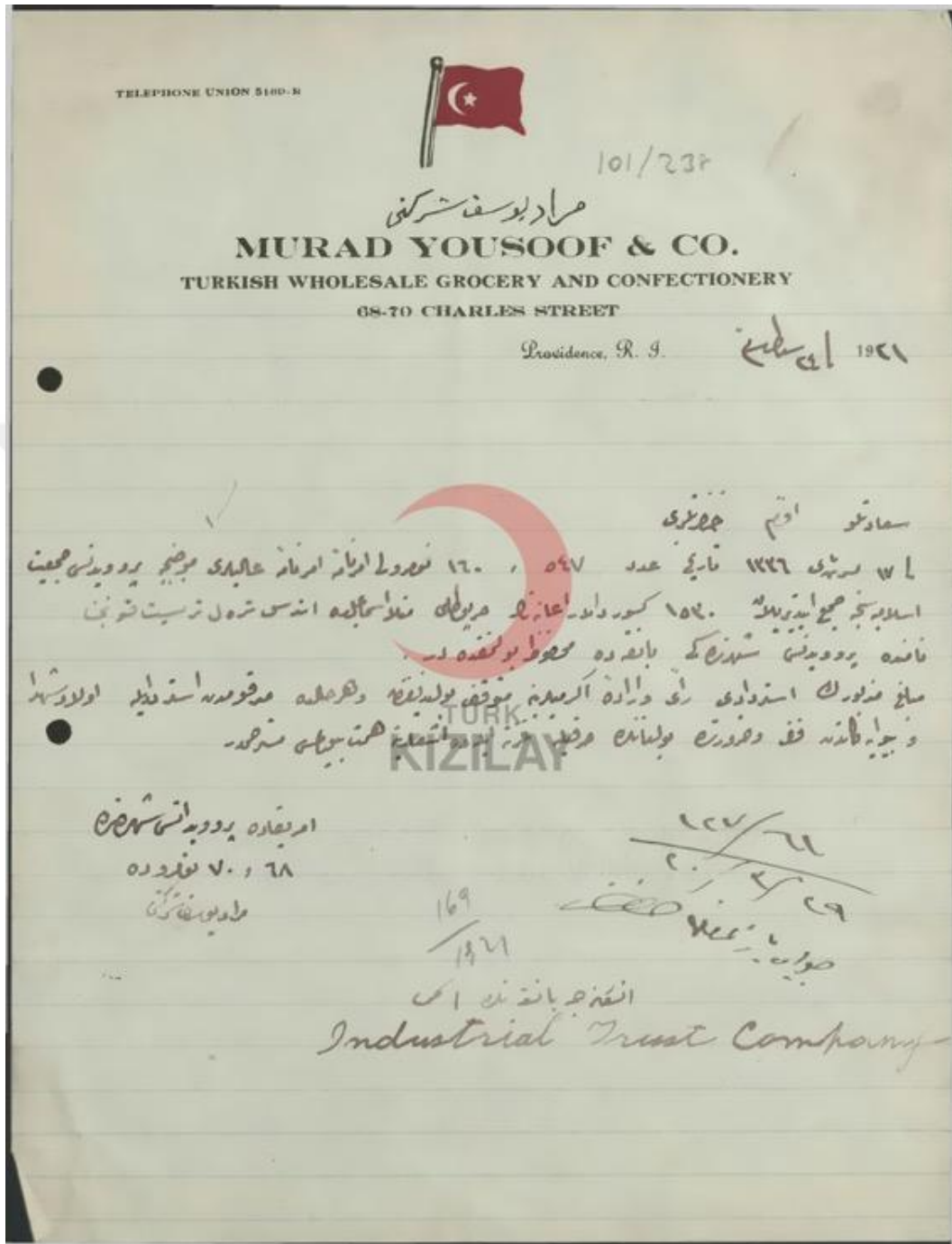
EKLER

Ek 1: Türk-Amerikan İstihbarat Bürosu isminin kullanıldığı arşiv belgesi
(TKA, 101/250).

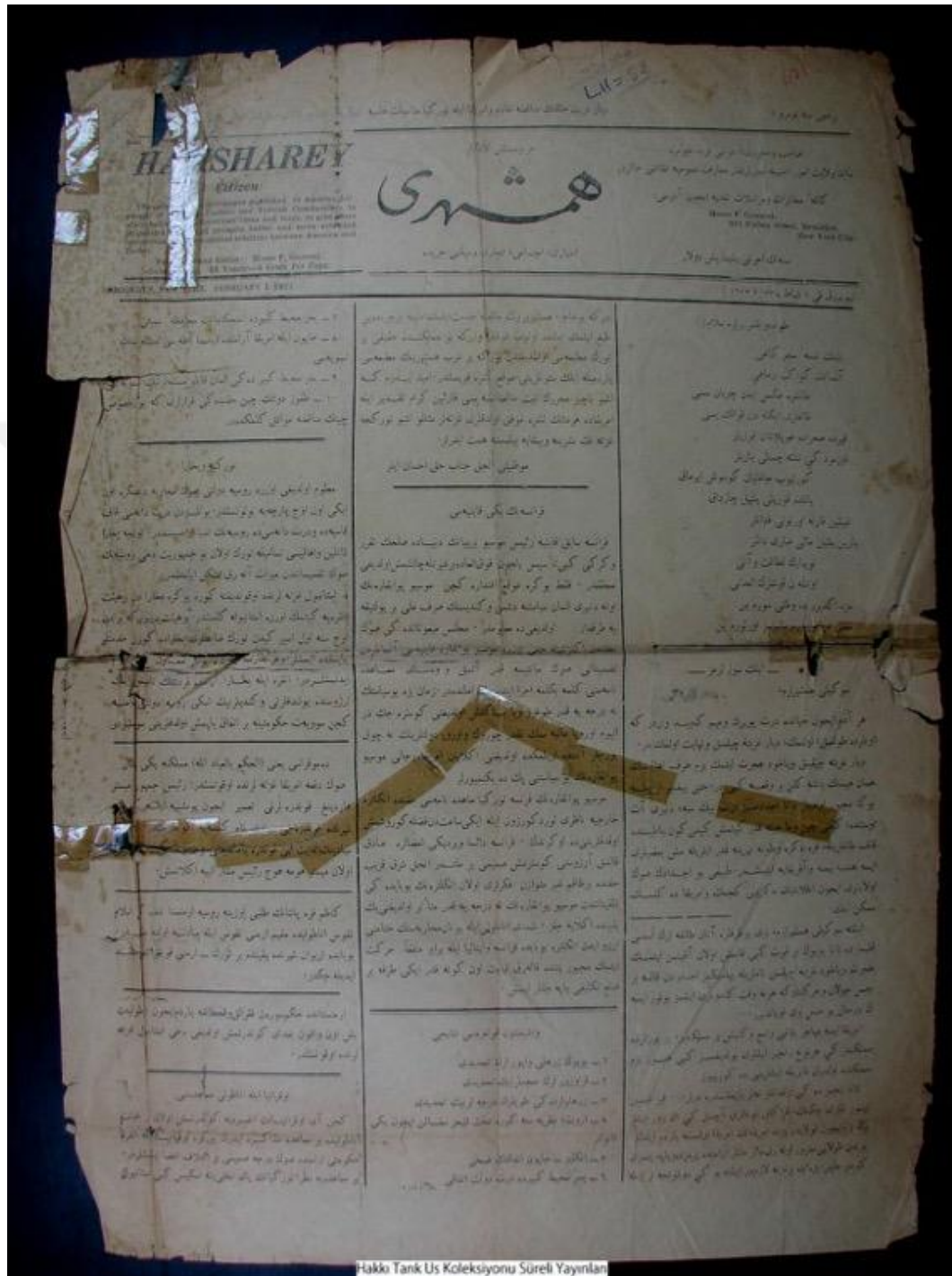
LETTER FROM TURKISH-AMERICAN INFORMATION BUREAU TO THE TURKISH RED CRESCENT SOCIETY

Ek 2: Providence şehrinden 1.530 dolar para yardımı gönderildiği belirten arşiv belgesi (TKA,101/238).

Ek 3: *Hemşeri* gazetesinin 1 Şubat 1922 tarihli sayısının ilk sayfası. (Hemşeri, 1 Şubat 1922).

Ek 4: Zekeriya Sertel'in "Amerika'da Türk'ün İlk Müdafaai" başlıklı yayımlanan mektubunun yer aldığı 13 Nisan 1921 tarihli Vakıf gazetesinin birinci sayfası (Vakıf, 13 Nisan 1921)

Ek 5: Zekeriya Sertel'in "İçtimai ve İktisadi Seferberlik" başlıklı mektubunun yayımlandığı Anadolu'da Yeni Gün gazetesinin birinci sayfası (21 Haziran 1921).

TURKEY'S FIERY 'JOAN OF ARC'; HER DOUBLE ROLE AS LEADER: PEN AND GUN —
By M. ZEKERIA.
New York Times (1857-1922); Nov 26, 1922; ProQuest Historical Newspapers: U.S. Major Dailies
pg. 112

PEN AND GUN HER WEAPONS

EXPERT SHOT AND RIDER

How Halide Hanım Escaped From Constantinople and Joined Army in Anatolia.

THE ABOVE MEN FORMERLY ASSOCIATED WITH MARIO BERNARDI AND F. BASSOPIETRO, AND ARE BELIEVED TO BE TAKEN FROM A SYMPOSIUM ON CRYSTALLOGRAPHY.

A DIST pale American figure is
emerging from the bloody shad-
ows of the battlefield of the
Grand Turkeys was "Jim Mad-
dams, the son of the United
Nationalist movement, who from the
way she moved a million may be Handed

The Turkish press has been incensed by the American public's unrelenting opposition to the Communist, but more in line with its own feelings. Although this has meant some success in closing the American market to Soviet goods, it has not been an education to the higher classes of the world. As was a teacher simply to teach her flock and for nothing else. The Turkish people are not ready to accept the idea of a not known in Turkey for work in the betterment of the social condition of the Turkish people.

[illegible]

the Communist Government in the Soviet Union. The Communist Government in the Soviet Union is the only government in the world which has achieved the task of building a new socialist society. The Communist Government in the Soviet Union is the only government in the world which has achieved the task of building a new socialist society. The Communist Government in the Soviet Union is the only government in the world which has achieved the task of building a new socialist society.

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

Variable	Mean	Standard Deviation	Min	Max
Age	34.5	10.2	21	55
Gender	0.45	0.50	0	1
Marital Status	0.60	0.49	0	1
Education	12.5	1.5	9	16
Income	35000	15000	10000	70000
Health	0.75	0.43	0	1
Smoking	0.30	0.46	0	1
Alcohol	0.20	0.40	0	1
Exercise	0.10	0.30	0	1
Stress	0.50	0.50	0	1
Depression	0.15	0.35	0	1
Loneliness	0.25	0.43	0	1
Life Satisfaction	0.60	0.49	0	1

of the copyright owner. Full

time she co-operated with the secret organization of Oswald's family, she knew about many other persons connected with the present Nationalist leader. Until the assassination of Camille Dreyfus on April 22, 1920, she was one of the most prominent and efficient agents of the Russian Secret in the capital.

The accumulation of considerable wealth by a few individuals in the city, after the war, led to the formation of a new class of rich and powerful men. The city was now a place of great wealth and power, and the people were beginning to look upon it as a place of great wealth and power. The city was now a place of great wealth and power, and the people were beginning to look upon it as a place of great wealth and power.

[illegible][illegible]

Further reproduction prohibited

Haida Museum, Tughik "House of Art."

where the others sleep, they would assist them on a month long and strenuous march.

Her answer as soldier.

Landry says she took no special part in the march, but she was there from the beginning. She arrived at Indrag, June 10, along the foot of the mountain, and was there for the first time, from reaching the mountain with the army.

When the U. S. Army marched to the new defense position at Indrag, she was ordered to go with the 1st and 2nd battalions of the 24th Infantry, and to be present. If the water were low, the 1st and 2nd battalions would call at the camp of the 3rd battalion, and if the water were high, they would call at the camp of the 4th battalion.

1. *Journal of the American Medical Association*, 2000; 283: 2689-2693.

without permission.

When the army of her arrival appeared, she was met by a detachment of the army which she had just defeated. The woman who had been the enemy's ally, now stood by her side. The woman who had been the enemy's ally, now stood by her side. The woman who had been the enemy's ally, now stood by her side.

Ek 7: Detroit Free Press'te yayımlanan " Moslems Raise \$4.125 For Children's Relief" başlıklı yardım haberi (Detroit Free Press, 12 Haziran 1922).

MOSLEMS RAISE \$4.125 FOR CHILDREN'S RELIEF

Highland Park Mohammedans, at a meeting in the high school Sunday afternoon, raised \$4.125 for the relief of suffering children in Turkey. The meeting was held under auspices of the United Moslem association, and was presided over by Georgie Mason Tries, president. Speakers were Mehmet Ali, representing the Red Crescent society of the Kurdish People; William Rosenberg, Spanish vice-consul, who advised the Mohammedans to observe the letter of the American laws; Ali Chawish, who spoke in Turkish; Said Zihra, an Arabian, and Mrs. Sahiba Zekeria, a Turk who came to America for the purpose of raising relief funds.

Ek 8: “Hür İnsanlar Memleketi Rüesasına Amerika Türklerinin bir Mektubu” başlıklı mektubun ilk sayfası (Aydın Tarihi, 588- 589).

Ek 9: Zekeriya Sertel'in 4 Nisan 1922 tarihinde *Current History*'de yayınlanan "Turkish Government at Angora" isimli makalenin ilk sayfası (Current: History, 4 Nisan 1922: 73-75).

THE TURKISH GOVERNMENT AT ANGORA

By M. ZEKERIA

Rise of the Nationalist movement under Mustapha Kemal, its defiance of the Allies, its establishment of a de facto Government, and its present purposes, as viewed by the Turks

A NEW and important factor is arising out of the political chaos that has prevailed in the Near East since the armistice. Turkey is passing through a revolution, which may have an enormous effect upon the Near and the Middle East, and perhaps all over Asia. The centre of this revolution is the Turkish Nationalist movement, which sprang up in Anatolia after the armistice. In the beginning this movement was a mere act of protest against the partition of Turkey by the European powers; later it became an organized army fighting against the invading Greek forces; and now at last it has become a strong organized Government under the leadership of Mustapha Kemal Pasha. It spread so rapidly through Turkey that before a year had elapsed the Allies thought it necessary to summon its representatives to London and discuss their demands. Since that date, which was at the beginning of 1921, the Government set up by Kemal's followers at Angora has become the real ruling power of Turkey. It is certain that the Allies sooner or later will be obliged to recognize it as the de facto Government of Turkey and the only authoritative representative of the Turkish people.

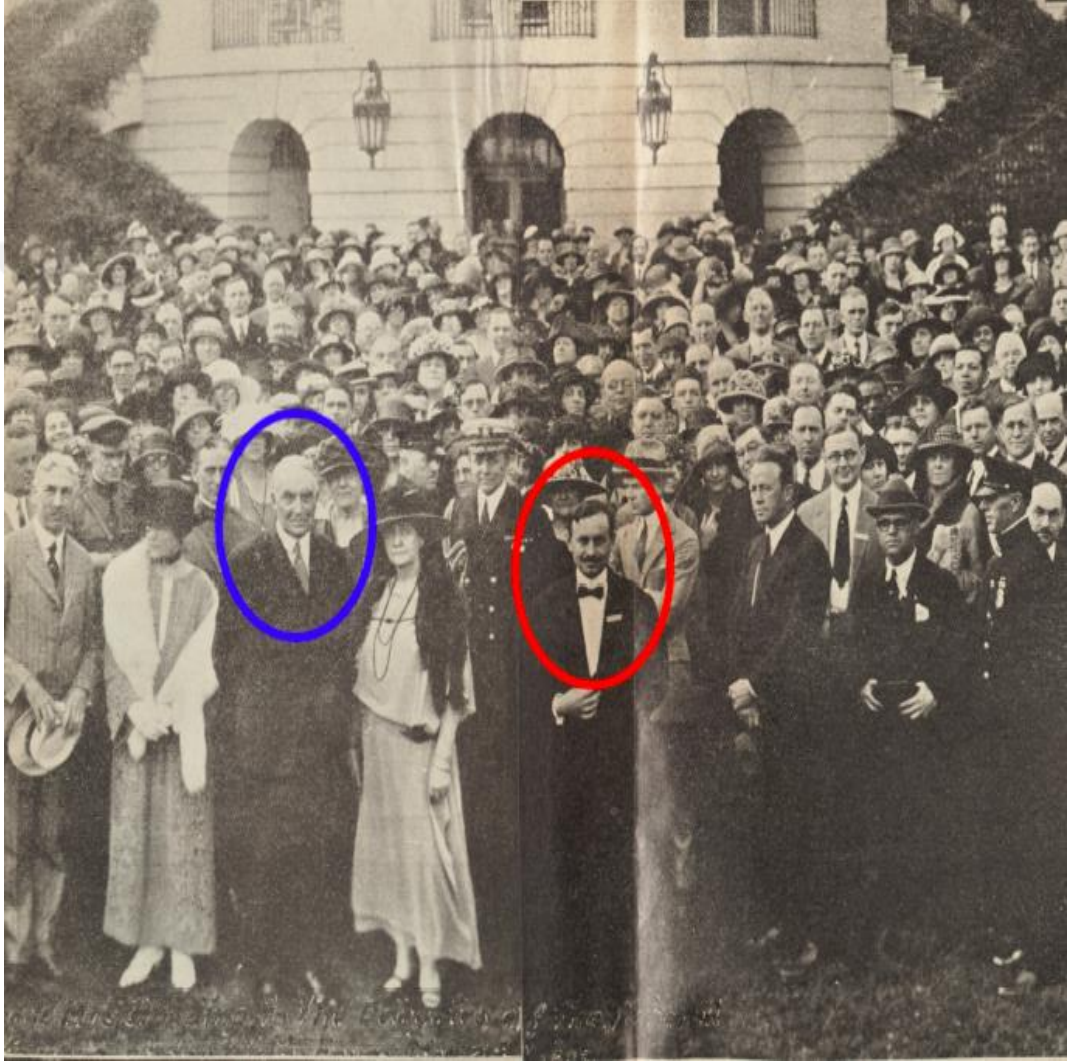
The revolution of 1908, when Abdul-Hamid was overthrown and a constitutional government established, made a great sensation all over Europe, and was known almost overnight abroad. The real character of the new Turkish Nationalist movement, however, has so far not been known, and its political effect upon the Orient is generally overlooked. It may be interesting, therefore, to study the charac-

ter of the movement to see how it is organized, what role it plays in the Orient, what its relation is to the Sultan, and what its attitude is toward Islamic nations.

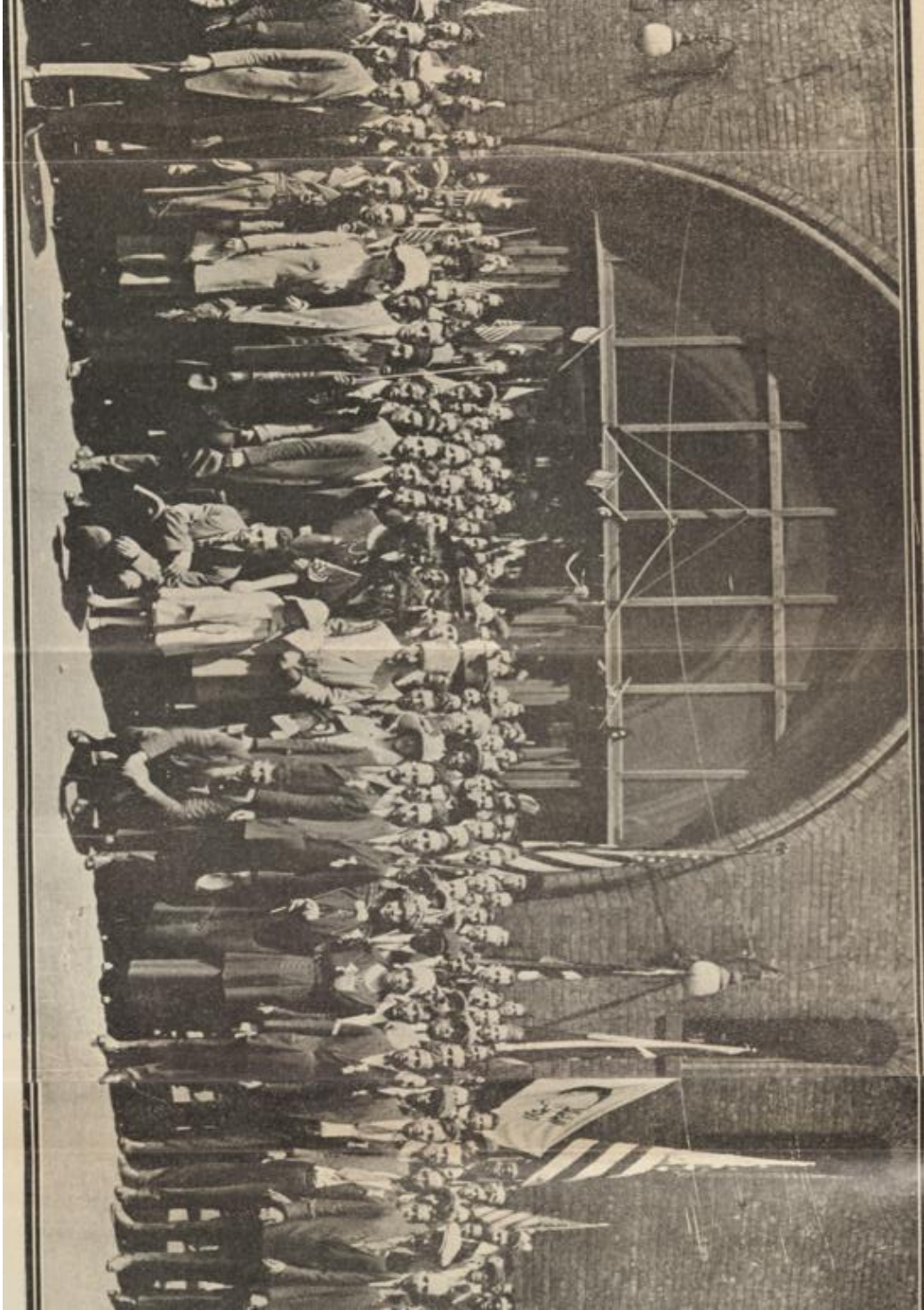
HOW THE MOVEMENT AROSE

In order to foster an organized protest against the partition of Turkey, and especially against the occupation of Smyrna, Mustapha Kemal Pasha went to Anatolia in the middle of 1919 and summoned a congress in Erzerum. People throughout Turkey sent representatives to this congress, where they discussed the measures to be taken against the Greek Army and the allied plan of partition. They decided to hold a second and larger meeting in Sivas. Two months later, in November, 1919, the representatives of all the provinces assembled there and laid the foundation for the Nationalist movement. They organized national associations throughout the country and decided to use the army for carrying out their plan. Up to that date their aim had been limited; they had had no intention of organizing a Government in rivalry with that of Constantinople. But the occupation of Constantinople by the allied forces, and the oppression that followed, caused all the Deputies and the intellectual leaders to go to Anatolia and to join Mustapha Kemal. The addition of these new elements and the ever-increasing hostility of the Allies led the Nationalists to organize a new Government in Angora. In April, 1920, with the participation of all the representatives of the nation, including those of Thrace, Smyrna and Constantinople, they opened the National Assembly,

Ek 10: Dr. Fuat Bey'in Washington seyahatinde Beyaz Saray'daki davette çekilen ABD Başkanı Warren G. Harding'in de bulunduğu fotoğraf. Mavi Çember ile belirtilen kişi, ABD'nin 29. Başkanı Warren G. Harding'dir. Kırmızı çember ile belirtilen kişi ise, Dr. Fuat Bey'dir. (Fuat, Mehmet (1925). Amerika'da Türkler ve Gördüklerim. İstanbul: Vatan Matbaası s.214).

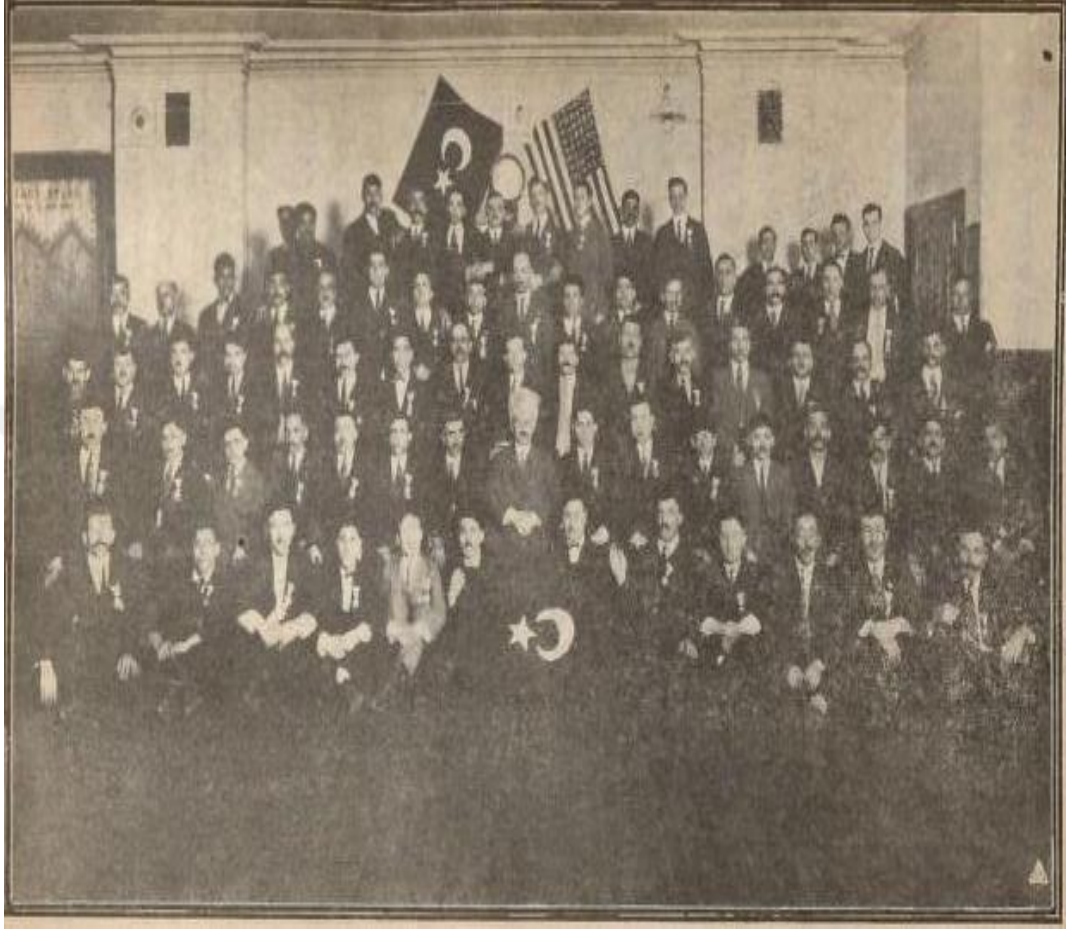
Ek 11: Detroit'te düzenlenen Toplantı sonrası katılımcılar ve Dr. Fuat Bey. Ortada kalpak takan kişi Dr. Fuat Bey'dir (Fuat, Mehmet (1925). Amerika'da Türkler ve Gördüklerim. İstanbul: Vatan Matbaası s.215).

Ek 12: Dr. Fuat Bey ve Lawrence şehrinde yapılan toplantıya katılanlar arasında çekilmiş bir fotoğraf (Fuat, Mehmet (1925). Amerika'da Türkler ve Gördüklerim. İstanbul: Vatan Matbaası s.67).

Ek 13: Providence’de yapılan toplantıda çekilmiş fotoğraf (Fuat, Mehmet (1925). Amerika’da Türkler ve Gördüklerim. İstanbul: Vatan Matbaası s.72).

Ek 14: Worcester’de İslam Cemaati Üyeleri (Fuat, Mehmet (1925). Amerika’da Türkler ve Gördüklerim. İstanbul: Vatan Matbaası s.210).

**Ek 15:Weirton'daki Toplantıda çekilmiş fotoğraf (Fuat, Mehmet (1925).
Amerika'da Türkler ve Gördüklerim. İstanbul: Vatan Matbaası s.99).**

Ek 16: Chicago’da yapılan toplantıda çekilmiş bir fotoğraf (Fuat, Mehmet (1925). Amerika’da Türkler ve Gördüklerim. İstanbul: Vatan Matbaası s.211).

ORİJİNALLIK RAPORU

11b- İntihal beyan formu

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ÖĞRENCİ ve TEZ DANIŞMANI İNTİHAL BEYAN FORMU

Anabilim Dalı	Tarih		
Öğrencinin Adı ve Soyadı	Atahan Aşkar		
Numarası	15026513496		
Lisansüstü Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
Tez Sınavına Girdiği Eğitim Yılı ve Dönemi	2020 / 2021	☒ Güz	☐ Bahar
Tez Sınavına Girdiği Tarih	12.02.2021		
Tezin Sayfa Sayısı	150		
Tez Başlığı (Tr)	Amerika'daki Müslümanların Milli Mücadele'deki Rolü		
Tez Başlığı (En)	The Role Of Muslims In America On The Turkish National Struggle		

Teze ilişkin 11 / 02 / 2021 tarihinde yapılan Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 3 olarak tespit edilmiştir.

Bu tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimizi ve yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerin doğru olduğunu beyan ederiz.

Atahan AŞKAR
Öğrenci
(Adı, Soyadı, tarih ve İmza)

Dr. Öğr Üyesi Abdullah LÜLECİ
Tez Danışmanı Onayı
(Adı, soyadı, tarih ve İmza)

Açıklamalar:

1- Tez savunma sınavı sonrasında başarılı bulunan öğrencinin tez çalışması muhtemel değişiklikleri içeren dosya kullanılarak ikinci kez benzerlik raporu alınır. "Öğrenci ve Tez Danışmanı İntihal Beyan Formu"na işlenir.
2- Bu form öğrenci tarafından **elektronik ortamda** hazırlandıktan ve tez sınavından sonra "tez teslim formu (tez sınavı sonrası)" ile birlikte öğrenci dosyasında saklanmak üzere tez danışmanı tarafından EADB aracılığı ile Enstitüye teslim edilmelidir.